

SINT-MARTINUSKERK SCHELDERODE

Ontwerpend haalbaarheidsonderzoek n.a.l.v. de transformatie van de Sint-Martinuskerk voor herbestemming

In opdracht van:
GEMEENTEBESTUUR MERELBEKE

Projectbegeleiding:
PROJECTBUREAU HERBESTEMMING KERKEN

Ontwerpbureau:
TRACE tv
Tijdelijke vereniging van de onderzoeksgroep ArcK van de Faculteit Architectuur en Kunst (ARK)
Universiteit Hasselt / Architecten Broekx-Schiepers / Architect Saidja Heynickx / UR architects

Eindrapport:
21 november 2018

INLEIDING		3
VISIE	*Trace*	*4*
KERKEN	*Merelbeke*	*6*
HISTORIEK	*Sint-Martinuskerk*	*7*
CONTEXT	*Omgeving en inplanting*	*19*
KERK	*Bestaande toestand*	*23*
PROGRAMMA	*Opgave herbestemming*	*38*
PROGRAMMA	*Opdeling van de kerk*	*40*
PROGRAMMA	*Niveauverschillen*	*44*
STILLE RUIMTE	*Scenario 1: hoofdkoor*	*45*
STILLE RUIMTE	*Scenario 2a: koor*	*46*
STILLE RUIMTE	*Scenario 2b: koor*	*47*
STILLE RUIMTE	*Scenario 3: koor + zuidelijke deel transept*	*50*
GEMEENSCHAPSRUIMTE	*Scenario 1a: dienstruimtes in de kerk met neveninkom*	*51*
GEMEENSCHAPSRUIMTE	*Scenario 1b: dienstruimtes in de kerk*	*53*
GEMEENSCHAPSRUIMTE	*Scenario 2a: dienstruimtes in aangebouwd volume*	*60*
GEMEENSCHAPSRUIMTE	*Scenario 2b: dienstruimtes in aangebouwd volume + extra verdieping*	*63*
GEMEENSCHAPSRUIMTE	*Scenario 3: vrijwaren kerkruimte*	*70*
KERKHOF	*Bestaande toestand*	*79*
KERKHOF	*Stap 1: open ruimte + circulatie*	*80*
KERKHOF	*Stap 2: bijkomende buitenfuncties*	*81*
KERKHOF	*Stap 3: groene gordel*	*83*
KERKHOF	*Stap 4: uitdovend scenario*	*85*
KERKHOF	*Droomscenario*	*86*
SYNTHESE	*Stille ruimte scenario 1 + gemeenschapsruimte scenario 1a*	*87*
KERKHOF	*Bestaande toestand*	*99*
KERKHOF	*Stap 1: open ruimte + circulatie*	*100*
KERKHOF	*Stap 2: bijkomende buitenfuncties*	*101*
KERKHOF	*Stap 3: groene gordel*	*102*
KERKHOF	*Stap 4: uitdovend scenario*	*103*
KERKHOF	*Droomscenario*	*104*
NOTA	*Advies brandveiligheid*	*105*
NOTA	*Advies technische installaties*	*106*
CONCLUSIE		110
BIBLIOGRAFIE		111
REFERENTIES	*Afbeeldingen*	*112*
TRACE [tv]	*Team*	*114*
COLOFON		115

INLEIDING

Dit rapport beschrijft de haalbaarheidsstudie voor de herbestemming van de Sint-Martinuskerk te Schelderode. De studie wordt uitgevoerd in opdracht van de gemeente Merelbeke met medewerking van de betrokken kerkfabriek en onder begeleiding van het Projectbureau Herbestemming Kerken. De wens van het gemeentebestuur is een stille ruimte te behouden in het koor van de kerk en de overige ruimte te gebruiken als ontmoetingsplek voor de buurt. Concreet zouden de functies van de huidige parchiezaal ondergebracht worden in de kerk. Men wil via deze studie inzicht krijgen in de capaciteit en mogelijkheden van deze nieuwe invulling.

TRACE^{tv} onderzoekt op welke manier de kerk ingericht en verbouwd kan worden tot een functionele gemeenschapsruimte, eventueel met beperkte uitbreiding, rekening houdend met de architecturale, sociale en culturele waarden van het gebouw.

Het eerste deel van het rapport beschrijft eerst de algemene visie van TRACE^{tv} betreffende her- en nevenbestemming van parochiekerken in Vlaanderen, vervolgens geeft het een beknopte beschrijving van de geschiedenis van de kerk, de relatie met zijn omgeving, en de huidige staat van het gebouw.

Het tweede deel bevat een ontwerpend onderzoek naar de mogelijkheden en beperkingen van het gebouw als gemeenschapsruimte, op vlak van capaciteit, infrastructuur, en relatie met de omgeving. Dit ontwerpend onderzoek is opgebouwd in drie stappen. In een eerste stap worden drie scenario's uitgewerkt voor de verkleinde stille ruimte. In een tweede stap worden drie senario's uitgewerkt voor de gemeenschapsruimte waarbij de capaciteit varieert, en bijgevolg ook de nodige ingrepen. In een derde stap wordt ingegaan op de inrichting van het omliggende kerkhof, en de aanpassing van het kerkhof in functie van de herbestemming. In het laatste scenario, het 'droomscenario', wordt afgeweken van de concrete vraag van de gemeente en de kerkfabriek, om op die manier de studie open te trekken en ook andere mogelijkheden te belichten.

In een derde deel wordt er dieper ingegaan op één van de scenario's: "stille ruimte scenario 1 Hoofdkoor + Gemeenschapsruimte scenario 1a". De keuze voor dit scenario gebeurde door de gemeente en kerkfabriek, op basis van de bevindingen van TRACE^{tv} gepresenteerd tijdens de scenario-vergadering. Tot slot wordt een conclusie van de haalbaarheidsstudie geformuleerd.

Dit rapport is zeer sterk vanuit beelden opgebouwd; foto's, plannen en schetsen tonen het ontwerpend onderzoek, met beknopte teksten ter verduidelijking. Alle afbeeldingen van derden worden gerefereerd achteraan in het rapport, alle andere beelden en tekeningen zijn gemaakt door TRACE^{tv}.

VISIE

Trace

Her- en nevenbestemming van parochiekerken in Vlaanderen

CONTEXT

In Vlaanderen staan ruim 1800 rooms katholieke parochiekerken. Ongeveer 10% is niet meer in gebruik voor de eredienst, ca. 60% wordt hiervoor nog één tot tweemaal per week gebruikt en bijna de helft van de kerken is niet geopend buiten de uren van de eredienst. Bijna 40% is beschermd als monument en ruim 90% is opgenomen in de inventaris van bouwkundig erfgoed. Mogelijk zal een derde tot de helft van alle kerken op termijn in aanmerking komen voor her- en/of nevenbestemming. Door de sterke afname van bezoekers aan de eredienst komt het gebruik, beheer en onderhoud immers onder druk te staan. Hoewel ruim 70% van de kerkfabrieken verklaart dat naast de eredienst de kerk ook voor niet-religieuze activiteiten gebruikt wordt, blijft dit in praktijk zeer beperkt en gaat het voornamelijk om occasionele activiteiten zoals concerten of lezingen. Een nieuw programma vinden, blijkt zowel ruimtelijk als inhoudelijk niet vanzelfsprekend. Elke wijziging van gebruik, betekent immers ook een wijziging van de betekenis en de waarden van het gebouw.

Dit discours is volgens ons onlosmakelijk verbonden met ontwerpend onderzoek en het creëren en verbeelden van nieuwe scenario's voor onderbenutte kerkgebouwen. We geloven dat een duurzame en kwaliteitsvolle herbestemming er steeds in slaagt om een evenwicht tussen de verschillende waarden van het kerkgebouw te vinden. Bij nagenoeg alle projecten blijft de zoektocht naar een gepaste bestemming de grootste uitdaging. In vele gevallen is er geen idee wat de nieuwe functie van het gebouw zou kunnen zijn; in andere gevallen zijn er wel ideeën bij de lokale gemeentebesturen of kerkfabrieken, maar is hiervoor onvoldoende draagvlak bij de verschillende betrokken partijen (stad, bisdom, parochianen, …).

Het Projectbureau Herbestemming Kerken verwijst terecht naar de rol van het ontwerpend onderzoek in dit proces. Er zijn haast geen referentieprojecten die op kwaliteitsvolle wijze de geest en het geheugen van de plek in harmonie brengen met een nieuwe functie en de architecturale draagkracht van een parochiekerk. Het CRKC en het Kenniscentrum Vlaamse Steden stellen een website voor met referentieprojecten maar een kwalitatieve en kritische lezing ontbreekt. Ongeacht hun architecturale kwaliteit, zien we dat bij vele referentieprojecten het kerkgebouw gereduceerd wordt tot een monument of een landmark, maar dat de immateriële of zachte waarden van het gebouw vaak niet aangesproken worden. Velen van deze projecten zijn daarenboven niet representatief voor de katholieke parochiekerken in Vlaanderen omdat het gaat over kerken die reeds decennia niet meer in gebruik zijn, kloosterkerken waarvan soms het klooster in de loop van de geschiedenis verdwenen is, of kerken van protestantse of anglicaanse gemeenschappen die een geheel andere relatie hebben met het kerkgebouw. Programma's en ontwerpstrategieën van bestaande projecten kunnen daardoor niet zomaar vertaald worden naar om het even welke Vlaamse parochiekerk – elke project is maatwerk.

TRANSITIE & GEHEUGEN

Het bekijken van het probleem van de onderbenutte kerken vanuit een historisch perspectief geeft echter wat meer rust in het debat en meer ademruimte. Het herbestemmen van religieus erfgoed is geen nieuw fenomeen: vele kerken en kerkinterieurs werden in de 16de eeuw zwaar verwoest door de beeldenstorm; kloosters, kerken en ander religieus erfgoed werden in de 19de eeuw onder het bewind van Napoleon geconfisqueerd, verkocht en herbestemd tot de meest uiteenlopende en extreme functies - woningen van rijken en notabelen, opslagplaatsen, of veestallen. Maar de gebouwen bleken veerkrachtig en velen werden nadien teruggebracht naar hun oorspronkelijke functie. De huidige 'crisis' is tegen die horizon relatief. De situatie vandaag kan beschouwd worden als een derde schok in de geschiedenis van het religieus patrimonium in Europa – met dit verschil dat het nu geen gedwongen desaffectatie is maar dat de regie door de verschillende partijen in overleg bepaald kan worden: het bestuur, de kerkelijke overheid, de gemeenschap. Het is een zachte transitie van binnenuit.

De historische dimensie van herbestemming geeft een brede horizon en laat ons ook nadenken op welk punt een

VISIE

Trace

kerkgebouw haar hoogste waarde vindt – mogelijk ligt dit zelfs in de toekomst. Een hedendaagse interventie mag daarom de toekomst van het kerkgebouw niet hypothekeren; dit kan door de omkeerbaarheid van de ingreep, maar beter nog door de inhoudelijke en ruimtelijke kwaliteit van de nieuwe invulling die geen afbreuk doet aan de waarde van het kerkgebouw maar die daarentegen iets aan de betekenis en het gebruik toevoegt.

HERIJKING VAN WAARDEN

Er dient zich een verschuiving aan van waarden die een effect op het ontwerpend onderzoek zal hebben. Binnen het kader van deze aanvraag zien wij twee herijkingen: van een religieus naar een maatschappelijk gericht waardenstelsel. Het ideologisch kader waarbinnen het patrimonium in grote mate tot stand kwam, is door de secularisatie sinds de jaren 60 sterk afgenomen en op sommige plaatsen zelfs verdwenen. Maatschappelijke waarden, daartegen, lijken alsmaar belangrijker te worden. Voor de secularisering is er ook een tegentrend: veel mensen blijven op zoek gaan naar zingeving, die ze op diverse manieren beleven. Met de migratiebewegingen komen ook nieuwe en omvangrijke aantallen gelovige mensen naar de West-Europese steden.

Een tweede belangrijke waardenverschuiving: van erfgoed conserveren naar architecturaal ingrijpen. We zien herbestemming als een nieuwe deelverzameling tussen conserveren en ontwerpen. Er dient zich, volgens ons, stilaan een paradigmawissel aan tussen het louter bewaren van sites omwille van erfgoedwaarden en duurzaam hergebruik in al zijn ruimtelijk mogelijkheden. De transitie van een 'maximaal behoud van de erfgoedwaarden' – en dus het stilleggen van de tijd – naar het actief inzetten van ons onroerend erfgoed om te beantwoorden aan huidige maatschappelijke noden en verwachtingen, is volop ingezet. Het ruimtelijk vraagstuk van de kerken maakt daar deel van uit. Er is ook een beleidsambitie die het jaar 2050 als horizon neemt om de bebouwde ruimte in Vlaanderen beter, intenser en meer kwaliteitsvol te gebruiken. Meer hergebruik, het verdichten van het ruimtegebruik en het verweven of samenbrengen van verschillende functies binnen één ruimte, waardoor er nieuwe kruisverbanden ontstaan. Ook dit zijn waardevolle parameters in het ontwerpend onderzoek van parochiekerken.

ONTWERPEND ONDERZOEK

Het ontwerpend onderzoek omvat de analyse van de ruimtelijke mogelijkheden en beperkingen van het gebouw met betrekking tot gebruik en beleving – het is een onderzoek naar de ruimtelijke draagkracht van het gebouw. Maar het is ruimer dan dat: de uitdaging zal zijn om het economisch en maatschappelijk potentieel van het kerkgebouw af te wegen ten opzichte van de ruimtelijke, sociale en culturele draagkracht ervan. Onze ervaring leert ons dat het ontwerpend onderzoek optimale kans op slagen heeft indien men zo inclusief mogelijk werkt, en ook de sociale draagkracht meeneemt als parameter in het ontwerpend onderzoek. De haalbaarheidsstudie vraagt dus ook een inclusieve aanpak die alle partijen betrekt bij het proces, niet enkel de lokale stakeholders (vb. gemeentebestuur, parochiepriester, kerkfabriek, parochianen en omwonenden, verenigingen) maar ook de bisschoppen - zij hebben de regie over desaffectatie van parochiekerken en bijgevolg ook over de eventuele herbestemming ervan - en bij beschermde kerken het agentschap Onroerend Erfgoed. Dit betekent dat elk project maatwerk is – het definiëren van een 'blauwdruk' of 'standaardscenario' voor verschillende types parochiekerken lijkt onmogelijk omwille van de diversiteit aan stakeholders, en de gevoeligheden omtrent de thematiek die bij elke parochiekerk anders zijn.

In voorgaand ontwerpend onderzoek naar herbestemming van kerken gebruikten we schetsen als medium om de mogelijke scenario's voor een kerkgebouw te verbeelden en te communiceren met de verschillende stakeholders. In tegenstelling tot een computer-rendering of een digitaal plan is een schets een heel zacht communicatiemiddel. Een schets lijkt onaf en geeft de vrijheid voor persoonlijke interpretatie, nodigt uit om mee te denken over een concrete ruimtelijke invulling.

Daarnaast maken we ook gebruik van historische referentiebeelden: schilderijen van kerkgebouwen die een heel ander interieur en gebruik tonen dan we vandaag kennen – een zee van stoelen gericht naar het altaar. Het waren open plekken voor ontmoeting, voor studie, vrijhavens in de stad waar verschillende activiteiten tegelijkertijd konden plaatsvinden, zonder fysieke opdeling van de ruimte. Het binnenbrengen van deze beelden in het debat rond het hedendaags gebruik kan een brug vormen tussen de religieuze en de maatschappelijke gebruik van het kerkgebouw.

Ook oude postkaarten zijn voor ons een inspiratiebron voor het ontwerpend onderzoek. De unieke landschappelijke scenografie van het beeld kan aan de basis liggen van een benadering van de herbestemming van bijvoorbeeld een klooster. Mogelijke uitbreidingen of aanpassingen dienen zich respectvol in te passen in de gelaagde, organisch gegroeide gebouwenstructuur die als vanzelf opgaat in het omringende landschap met zijn variërende reliëf. De tekening van bestaande hoogtelijnen en begroeiing rondom de gebouwen verzacht de perceptie van de plek.

DUURZAAMHEID

In het ontwerpend onderzoek worden aspecten zoals energie-efficiëntie en gebruikerscomfort mee opgenomen. Maar een duurzaam ontwerp overstijgt tegelijkertijd het louter ecologische duurzaamheids-denken, het streeft naar kwaliteit die het 'modieuze' overstijgt en houdt rekening met de toekomst van het kerkgebouw via flexibele ingrepen die het gebouw opwaarderen in plaats van hypothekeren. Een duurzaam ontwerp zoekt ook naar sociale duurzaamheid door het realiseren van een inhoudelijk en ruimtelijk programma dat door een grote gemeenschap gedragen is. De ontwerpers die onderdeel zijn van het team zijn stuk voor stuk vertrouwd met de verschillende aspecten rond duurzaamheid. In hun praktijk vertrekken ze vanuit een benadering die de verschillende aspecten van duurzaamheid op een evenwichtige manier integreren.

KERKEN

Merelbeke



DE KERKEN IN MERELBEKE

Merelbeke behoort tot het Bisdom Gent en kent volgende kerken:
(A) O.L.V.-van-de-Rozenkranskerk, Flora (B) Sint-Pieters-Bandenkerk, Merelbeke (C) Sint-Aldegondiskerk, Lemberge (D) Sint-Henricuskerk, Kwenenbos
(E) Sint-Martinuskerk, Schelderode (F) Sint-Annakerk, Bottelare (G) Sint-Stephanuskerk, Melsen (H) Sint-Bonifaciuskerk, Munte



HISTORISCHE CONTEXT

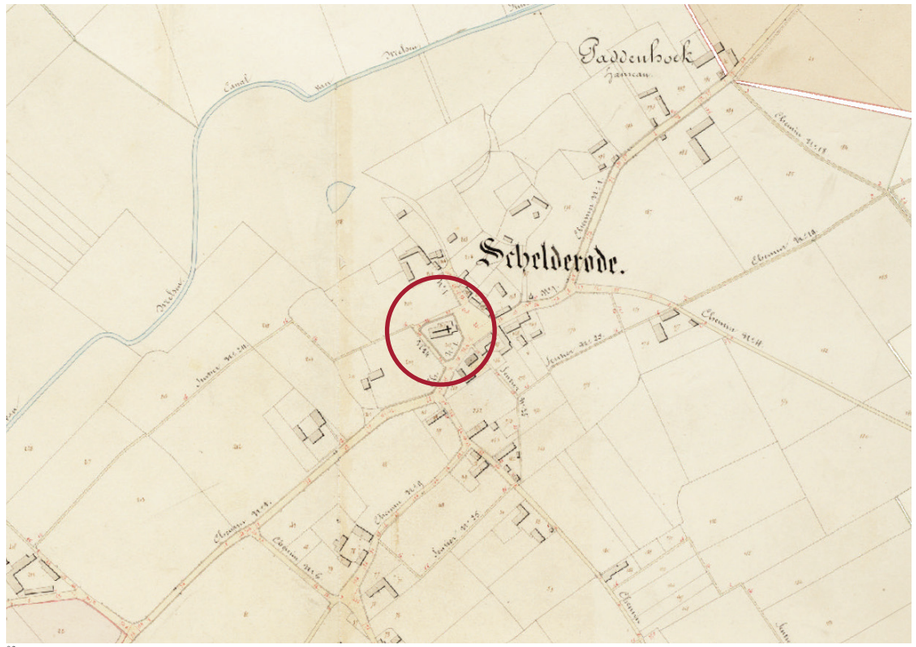
Fricx kaarten 1712

HISTORIEK

Sint-Martinuskerk Schelderode



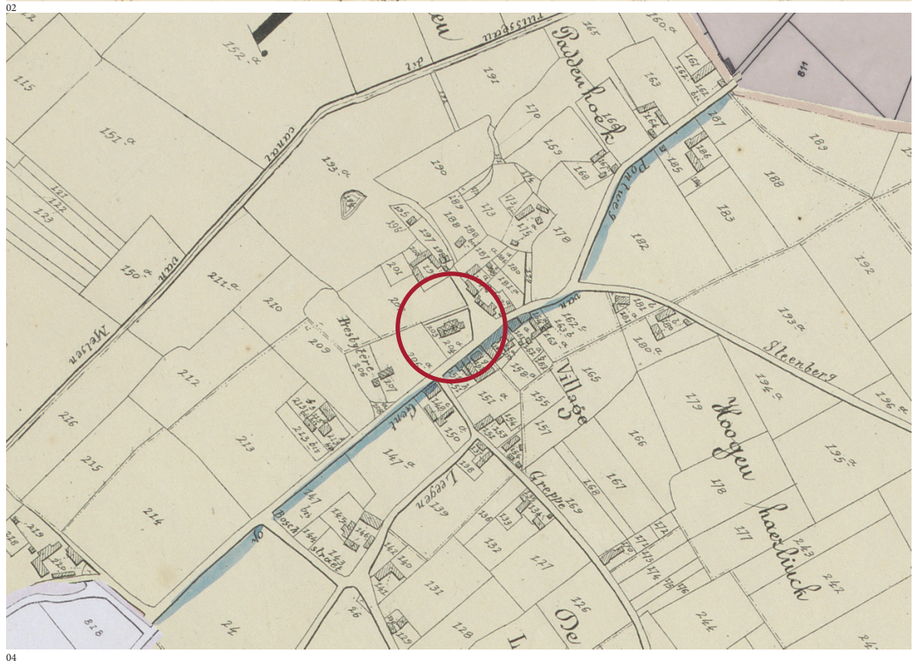
01



02



03



04

FIGURATIEVE KAARTEN

(01) Ferraris kaarten 1771-1778 (02) Atlas der Buurtwegen 1841 (03) Vandermaelen kaarten 1846-1854 (04) Popp kaarten 1842-1879

HISTORIEK

Sint-Martinuskerk Schelderode



01



02

De St-Martinuskerk en het omringende kerkhof zijn samen met de kasteelsite deel van een beschermd dorpsgezicht (sinds 10-02-2000). De kerk is een beschermd monument (sinds 10-07-1997). De kerk ligt op de steilrand aan de grens van de Bovenscheldevallei. Het kasteel op de talud. De bossen en het weiland aan weerszijden van het kasteel op de valleiflank zijn ecologisch waardevol.

Op diverse kaarten was het kerkhof aanvankelijk kleiner.
Atlas der buurtwegen (1844): de voetweg nr. 25 of Kerkweg (deel van de ecologisch waardevolle ruimte) ten oosten, liep oorspronkelijk langs de noordelijke grens van het kerkhof (en achter de voormalige pastorie) om verder noordwaarts te lopen richting Melsenbeek. Nu heeft deze aansluiting iets verderop in de Gaversesteenweg (vermoedelijk na de bouw van het neogotische kasteel).

PRIMITIEF KADASTER

(01, 02) 1830-1833

HISTORIEK

Sint-Martinuskerk Schelderode

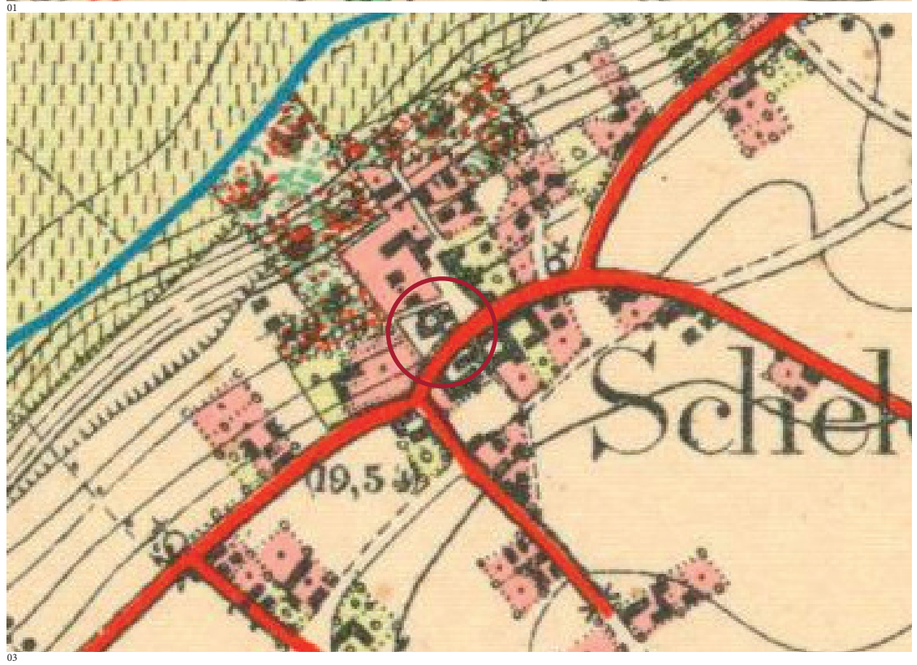
01



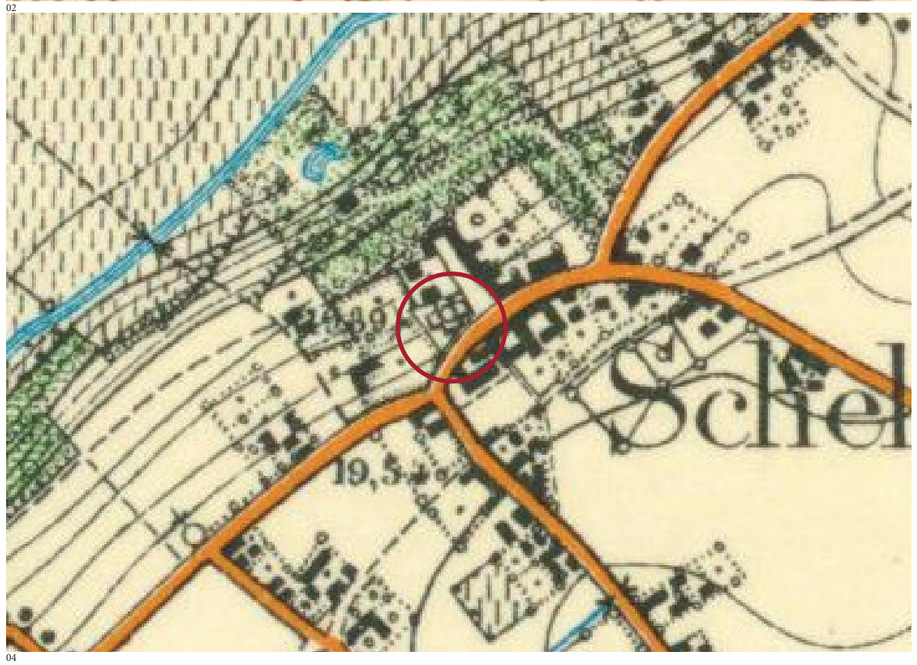
02



03



04

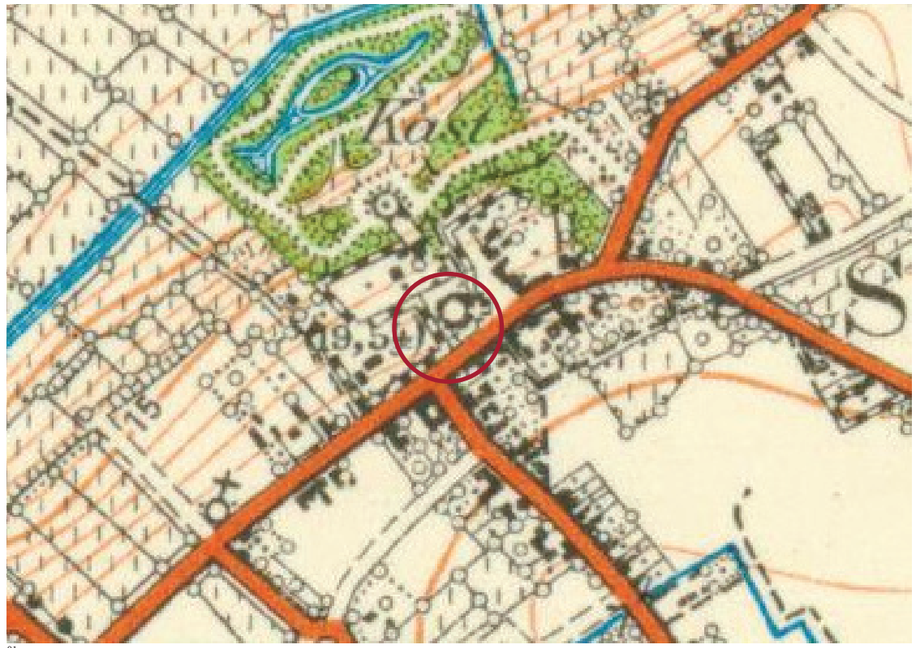


TOPOGRAFISCHE KAARTEN

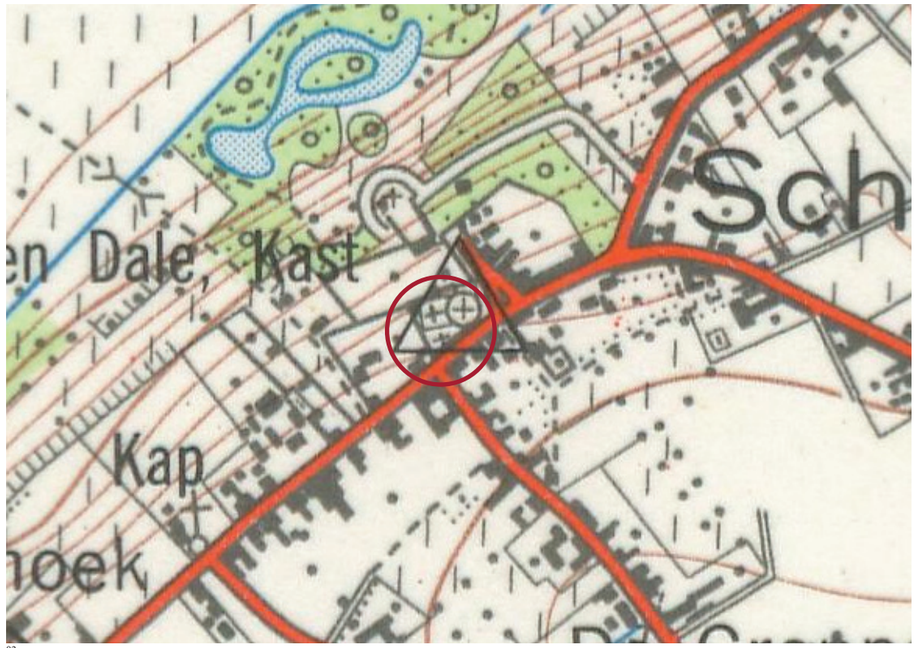
(01) 1863 (02) 1879 (03) 1893 (04) 1927

HISTORIEK

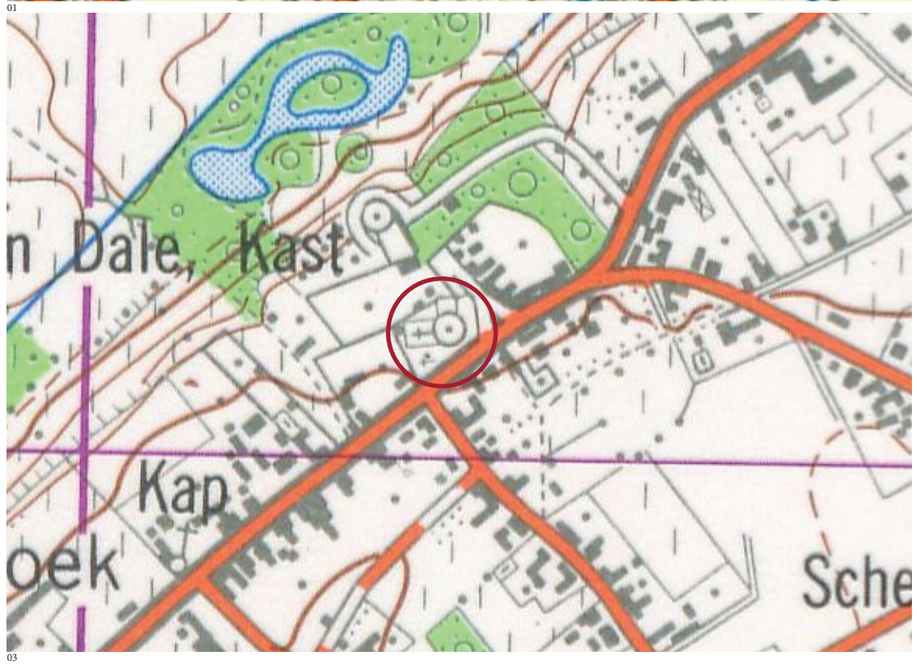
Sint-Martinuskerk Schelderode



01



02



03

1949: de Gaversesteenweg wordt vernieuwd.
1954: het kerkhof breidt uit westwaarts. Niet zichtbaar op topografische kaarten.
1857: de Gaversesteenweg wordt recht getrokken ter plaatse van het kerkhof en de pastorie.
(Deze datum lijkt niet te corresponderen met de primitieve kadasterkaarten - 1830-33
of topografische kaarten - vanaf 1937)
1971: de Gaversesteenweg wordt verbreed.
1977: het kerkhof breidt uit westwaarts. Niet zichtbaar op topografische kaarten.

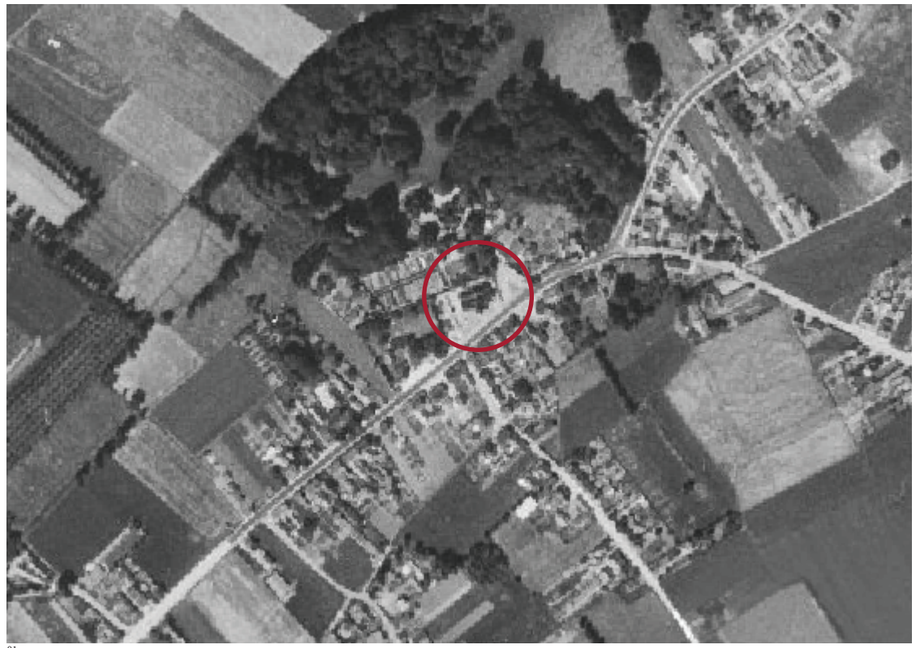
De ontwikkeling van het neogotische kasteel (1862-65) is niet duidelijk te zien op de topografische kaarten.
Wel de parktuinontwikkeling vanaf kaart 1893.

TOPOGRAFISCHE KAARTEN

(01) 1937 (02) 1966 (03) 1978

HISTORIEK

Sint-Martinuskerk Schelderode



01



02



03



04

LUCHTFOTO'S

(01) Luchtfoto 1971 (02) Luchtfoto 1979-1990 (03) Luchtfoto 2000-2003 (04) Luchtfoto 2016

HISTORIEK

Sint-Martinuskerk Schelderode



LUCHTFOTO 2016

HISTORIEK

Sint-Martinuskerk Schelderode

HERKOMST VAN SCHELDERODE

De naam 'Schelderode' trof men in 1220 voor het eerst aan in een charter van de graaf van Vlaanderen. In de eeuwen voordien veranderde de historische schrijfwijze van onder andere Rodus tot Rotha tot Rode. Rode betekent 'gerooid bos', ofwel 'weg gebaand door het uitroeien van kreupelhout'. Tot in de 2e helft van de 19e eeuw waren er zeer uitgestrekte bossen op het heuvelachtige grondgebied. Op één van de heuvels ontstond het dorp, op andere heuvels vond vooral akkerbouw plaats. Langs de Schelde lagen hooiland en weiden, 'meersen' genoemd. De Scheldemeersen zijn sinds 1981 beschermd als landschap. Schelderode was tot in de tweede helft van de 20e eeuw een overwegend agrarische gemeente.

LOCATIE SINT-MARTINUSKERK

De parochiekerk van de landelijke gemeente Schelderode, gelegen aan de linkeroever van de Bovenschelde, is vanouds excentrisch ingeplant ten opzichte van de dorpskern. Zij staat aan de Gaversesteenweg die het noordelijk gedeelte van de gemeente met het dorpscentrum doorsnijdt en parallel verloopt aan de Schelde op de overgang van de beschermde Scheldemeersen en de hoger gelegen zandrug. Het omringende, laag ommuurde kerkhof paalt met de westzijde aan de pastorietuin. De pastorie is één van de weinige overblijvende 18e-eeuwse huizen in de dorpskern. Het is ook een typisch en zeldzaam voorbeeld van een landelijke pastorie. Het koor van de Sint-Martinuskerk ziet uit op het Schelderodeplein, een bescheiden dorps- en kerkplein aan de noordkant van de Gaversesteenweg, een pleintje dat naar achteren versmalt en afgesloten is door de kasteelpoort en het achterliggende kasteeldomein.

KASTEEL TEN DALE

Schelderode was de hoofdplaats van het Land van Rode. De oudst gekende heer van Rode was Siger de Rothen, vermeld in 1118. Hij beschikte er over een kasteel dat al voor 1460 vernield werd. De ruïne werd heropgebouwd maar in 1566 door beeldenstormers in brand gestoken. Na de komst van Alva in 1567 werd het kasteel opnieuw opgebouwd. In 1865 kocht kunstenaar Florimond Van de Poele het voormalige kasteeldomein nabij de kerk en bouwde er het huidige neogotisch middeleeuws geïnspireerd kasteel en gebruikte hiervoor natuursteen en Scheldesteen die in Schelderode zelf zou zijn gebakken. Het staat ongeveer op dezelfde plaats als het vroegere "Hof ten Dale", de verblijfplaats van de heren van Rode. Rond het huidige kasteel bevindt zich een park in landschapsstijl en een bakstenen muur. Sinds 2000 is de dorpskom van Schelderode beschermd als dorpsgezicht en maakt het domein er deel van uit. Het was Florimond Van de Poele, architect en voorzitter van de kerkfabriek, die het voorontwerp voor de verbouwing van de Sint-Martinuskerk tekende.

GESCHIEDENIS SINT-MARTINUSKERK

Bovenop de steile rand van de Scheldevallei stond wellicht al voor de 10e eeuw een kapel en in de 12e eeuw een houten kerk. De vroegste vermelding van de stenen kerk van Schelderode komt voor in een charter van 1108. Het patronaatrecht behoorde toe aan de Gentse Sint-Pietersabdij. In zijn oudste te achterhalen vorm deed de Sint-Martinuskerk zich voor als een éénbeukige kruiskerk met rechthoekig koor en kruisingstoren, een aanleg die vermoedelijk dateert uit de 14de-15de eeuw. De zuidelijke kruisarm verdween nadien en de kerk veranderde door de eeuwen heen nog vaak van gedaante. Zo vonden er in de 18de eeuw aanpassingen plaats aan onder meer het schip. Daarnaast werd in 1764 in de noordelijke kruisarm de Onze-Lieve-Vrouwekapel aangebouwd. In 1875 besloot de kerkfabriek de kerk te laten vergroten. Deze werken werden uitgevoerd volgens de plannen van de bekende Gentse architect August Van Assche (1826-1907) die talrijke kerken in Oost-Vlaanderen in dezelfde periode restaureerde en verbouwde in neogotische stijl. Maar aanvankelijk werd het voorontwerp voor de verbouwing opgemaakt door architect Florimond Van de Poele (1832-1875), bewoner van het achterstaande kasteel, die intussen overleden was.

In 1877 vingen de herstellings- en vergrotingswerken aan van de kerk die tot op heden het uitzicht van de kerk bepalen. De werken omvatten de verhoging van het schip en de toevoeging van twee zijbeuken, het bijvoegen aan de zuidkant van een kruisarm, een ronde traptoren en een zijkapel toegewijd aan de Heilige Blasius. Tevens werd de sacristie aan de noordkant van het koor vergroot. Toen de werken in 1885 bijna voltooid waren, vatte de kerk brand, veroorzaakt door een vuurwerk ter gelegenheid van een huwelijk in het kasteel. De vernieuwde kerk werd ingewijd door hulpbisschop Lambrecht.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd de kerk beschadigd aan de noord- en oostzijde. In 1913 volgden herstellingswerken aan de toren door architect Henri Vaerwyck. Sinds 1947 is de toren beschermd als monument. Er volgden nog meer herstellingswerken en restauraties, onder andere als gevolg van oorlogsschade. Zo werd in 1940 het dak van de noordelijke kruisbeuk hersteld. In 1954 werd het kerkhof vergroot aan de kant van de pastorie. In 1959 vonden herstellingswerken plaats aan de westgevel van de kerk: naast de uitvoering van voegwerken werd het groot venster boven de ingang volledig vernieuwd; ook de puntgevels aan de zuidzijde van de kerk werden hersteld. In 1961 en 1962 werden daken hersteld en goten vernieuwd. De gevel van het koor werd in 1963 gevoegd. In 1967 en 1969 werden daken vernieuwd. De restauratie van de kerktoren onder leiding van architectenbureau Bressers uit Gent ving aan op 3 mei 1977 en was beëindigd op 13 maart 1978. In 1979 vonden nog dakwerken plaats.

INTERIEUR SINT-MARTINUSKERK

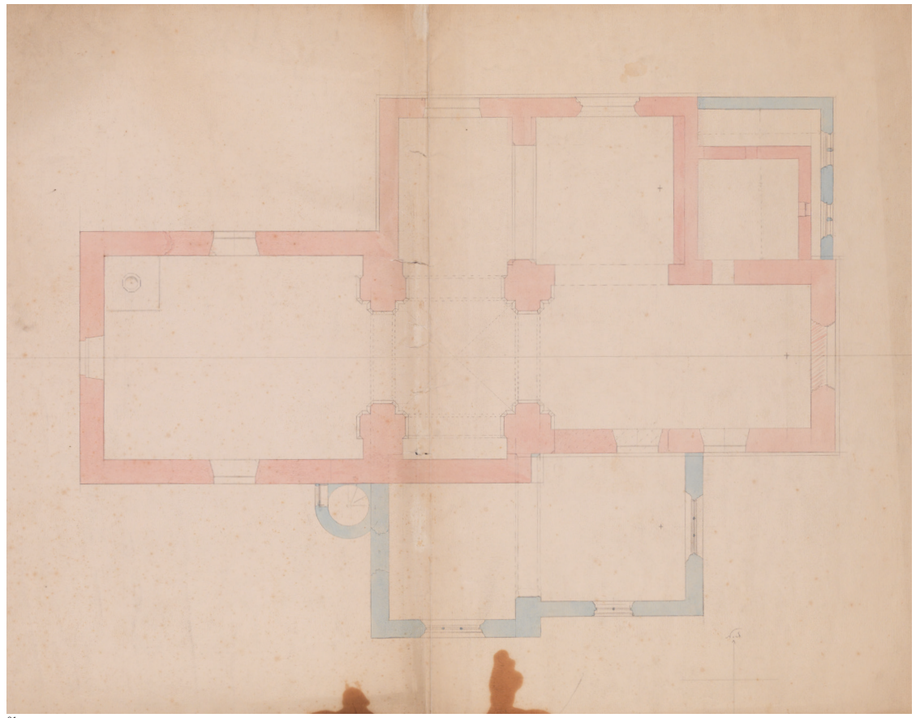
De Sint-Martinuskerk is toegewijd aan Martinus van Tours. De beeldengroep van Sint-Martinus uit de 16e eeuw en een schilderij uit diezelfde eeuw 'Heilige Martinus vernielt Jupiters tempel' tonen fragmenten uit het leven van Martinus van Tours. Een ander opmerkelijk interieurelement is het glasraam in het koor, vervaardigd tussen 1872 en 1885. Het interieur is sober van uitvoering. In 1930 verkreeg de binnenkerk een nieuw portaal en doksaal voorafgaand aan de plaatsing van een nieuw orgel. In de tweede helft van het jaar 1964 werd de kerk herschilderd, nogmaals in 1971 en in 1981 werd het koor herschilderd. De vroegere decoratieve polychromie van het koor werd vervangen door een egaal roze beschildering.



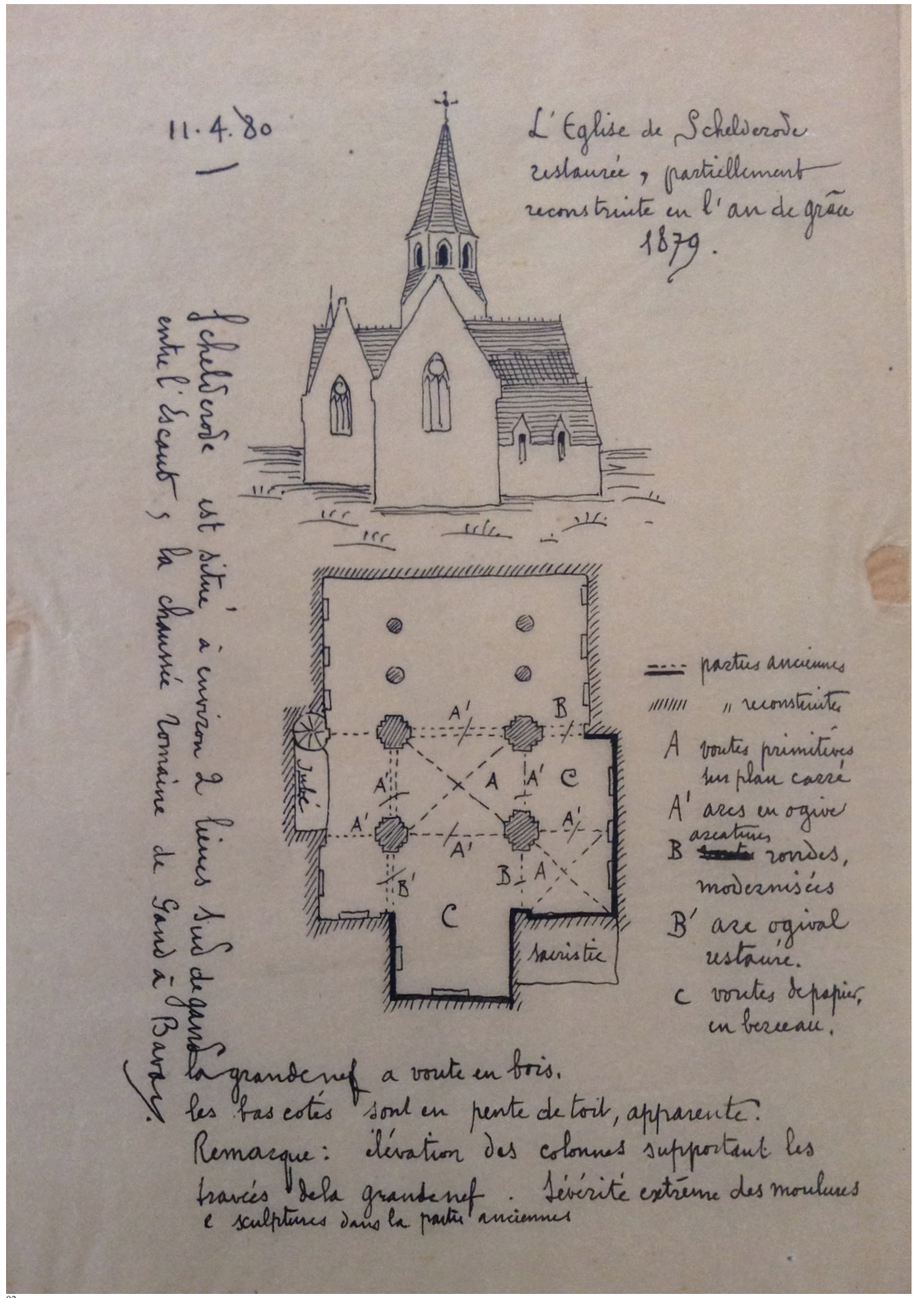
Zicht op het dorp van Schelderode met links de kerk en rechts het kasteel.

HISTORIEK

Sint-Martinuskerk Schelderode



01



02

(01)
Versie grondplan St-Martinus met uitbreidingen in blauw, Auguste Van Assche, 1875.
(In deze versie blijft het oude schip intact.)

(02)
Schets en beschrijving van uitgevoerde verbouwingswerken, auteur onbekend, 1880

OUDE TEKENINGEN

HISTORIEK

Sint-Martinuskerk Schelderode



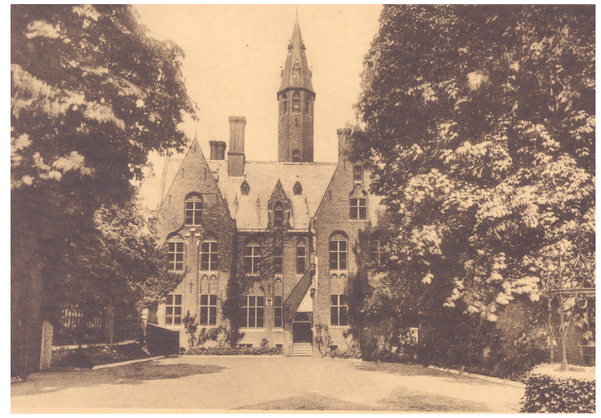
01



02



03



04



05

(01, 02, 03)
Postkaarten van Schelderode - De Kerk.

(04, 05)
Het kasteel van Schelderode. Het kasteeldomein grenst aan het kerkhof rondom de kerk.

HISTORIEK

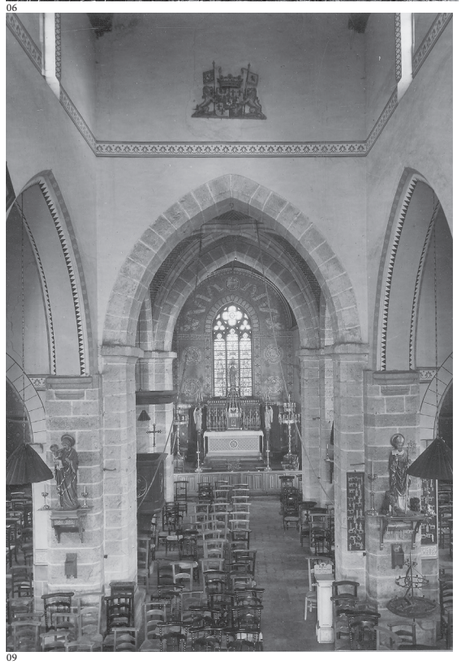
Sint-Martinuskerk Schelderode





07





06



10



08



11

(06)
Zuidwest-gevel van de Sint-Martinuskerk

(07)
Zuidgevel van de Sint-Martinuskerk

(08)
Zicht vanuit de noordelijke zijbeuk

(09)
Zicht vanop het doksaal

(10)
Hoofdaltaar van de kerk

(11)
Zicht vanuit de zuidelijke zijbeuk

(12)
Noordelijk zij-altaar van de kerk

Alle foto's uit 1942.

09

12

HISTORISCHE FOTO'S

HISTORIEK
Sint-Martinuskerk Schelderode


13


14

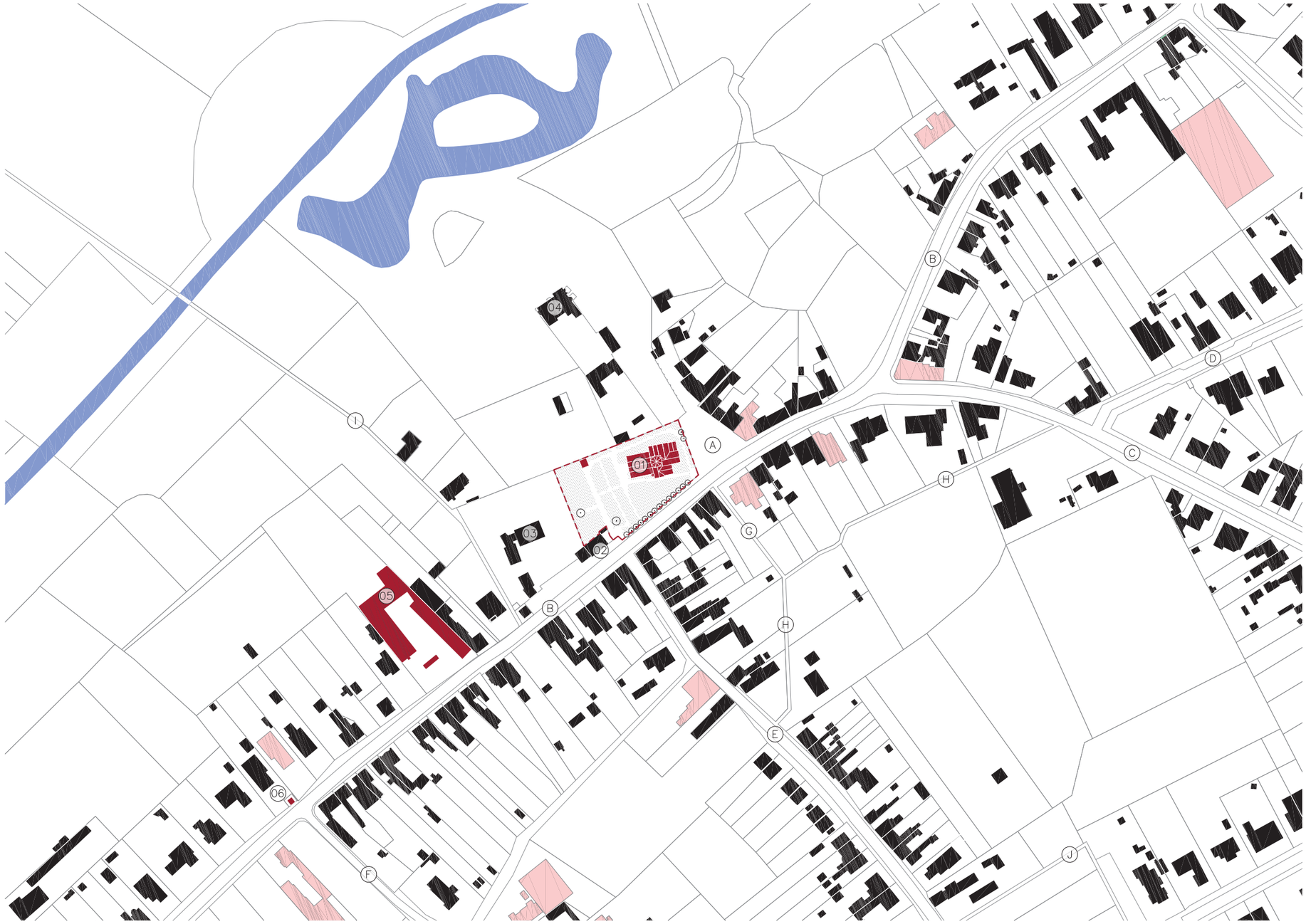
(13)
Noordwest-gevel van de kerk

(14)
Interieurfoto van de kerk, zicht richting zijbeuk en doksaal

Alle foto's uit 1977.

CONTEXT

Sint-Martinuskerk Schelderode



OMGEVINGSPLAN BESTAANDE TOESTAND

schaal: 1/2500

PRIVATE DIENSTEN ● OPENBARE DIENSTEN

(1) St-Martinuskerk met kerkhof (2) Voormalige gemeentehuis, nu sociale woningen (3) voormalige pastorie (4) kasteel met park (5) Vrije Basisschool (6) kapel

(A) Schelderodeplein (B) Gaversesteenweg (C) Molenstraat (D) Burg. Carl Plissartstraat (E) Grepstraat (F) Bosstraat (G) Martinusgang (H) Ronkaardwegel (I) Scheldewegel (J) Moortselwegel

CONTEXT

Sint-Martinuskerk Schelderode



01



02



03



04



05

DE OMGEVING VAN DE KERK

(01) zicht vanop Schelderodeplein (02) zicht vanuit Martinusgang (03) zicht vanuit schooltuin (04) zicht vanop oprit kasteel (05) zicht vanuit steeg achter Schelderodeplein

CONTEXT

Sint-Martinuskerk Schelderode



INPLANTINGSPLAN BESTAANDE TOESTAND

schaal: 1/750

● PRIVATE DIENSTEN ● OPENBARE DIENSTEN

(1) St-Martinuskerk met kerkhof (2) Voormalige gemeentehuis, nu sociale woningen (3) voormalige pastorie (4) koetshuis kasteel

(A) Schelderodeplein (B) Gaversesteenweg (C) Grepstraat (D) Martinusgang (E) Scheldewegel

CONTEXT

Sint-Martinuskerk Schelderode



01



02



03



04



05



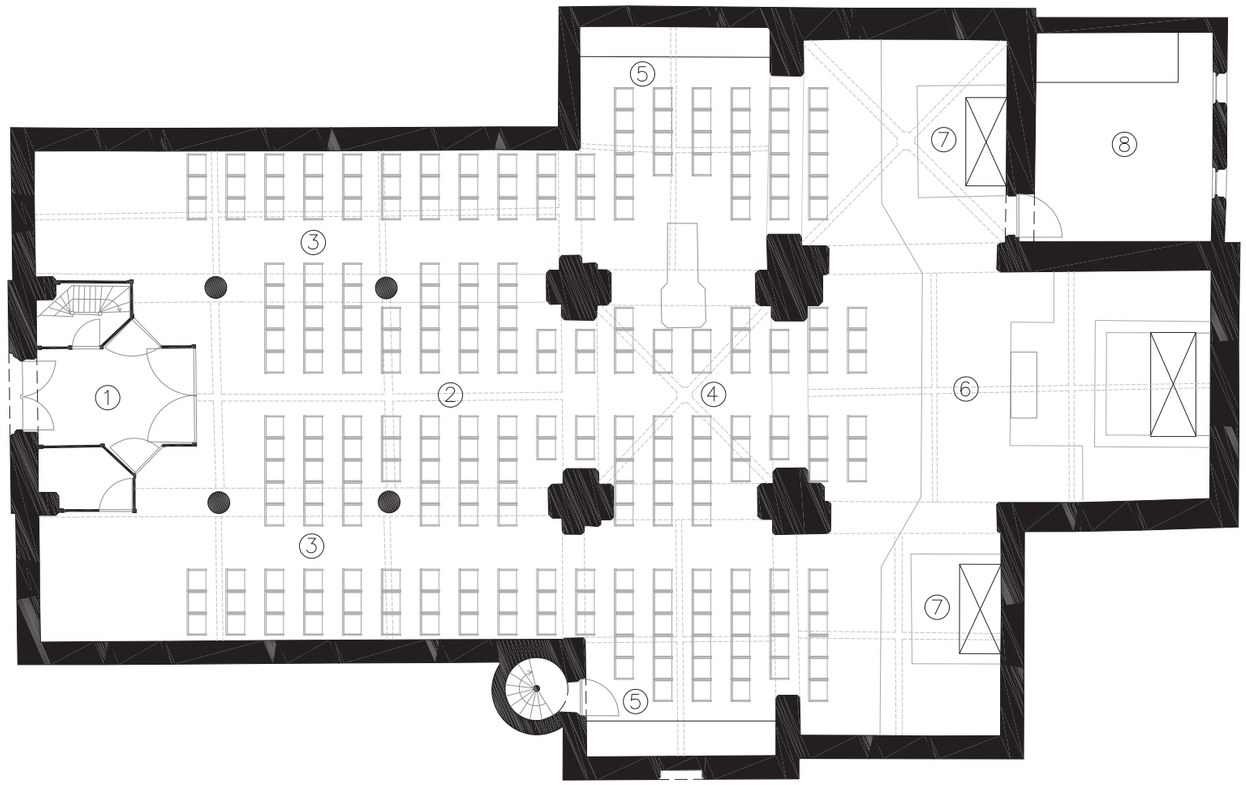
06

HET KERKHOF

(01) zicht met voormalige pastorie in achtergrond (02) zicht met voormalig gemeentehuis in achtergrond (03, 04) zicht met kasteel in achtergrond (04) zicht vanuit oostelijke inkom (05) zicht langs zuidelijk pad

KERK

Sint-Martinuskerk Schelderode



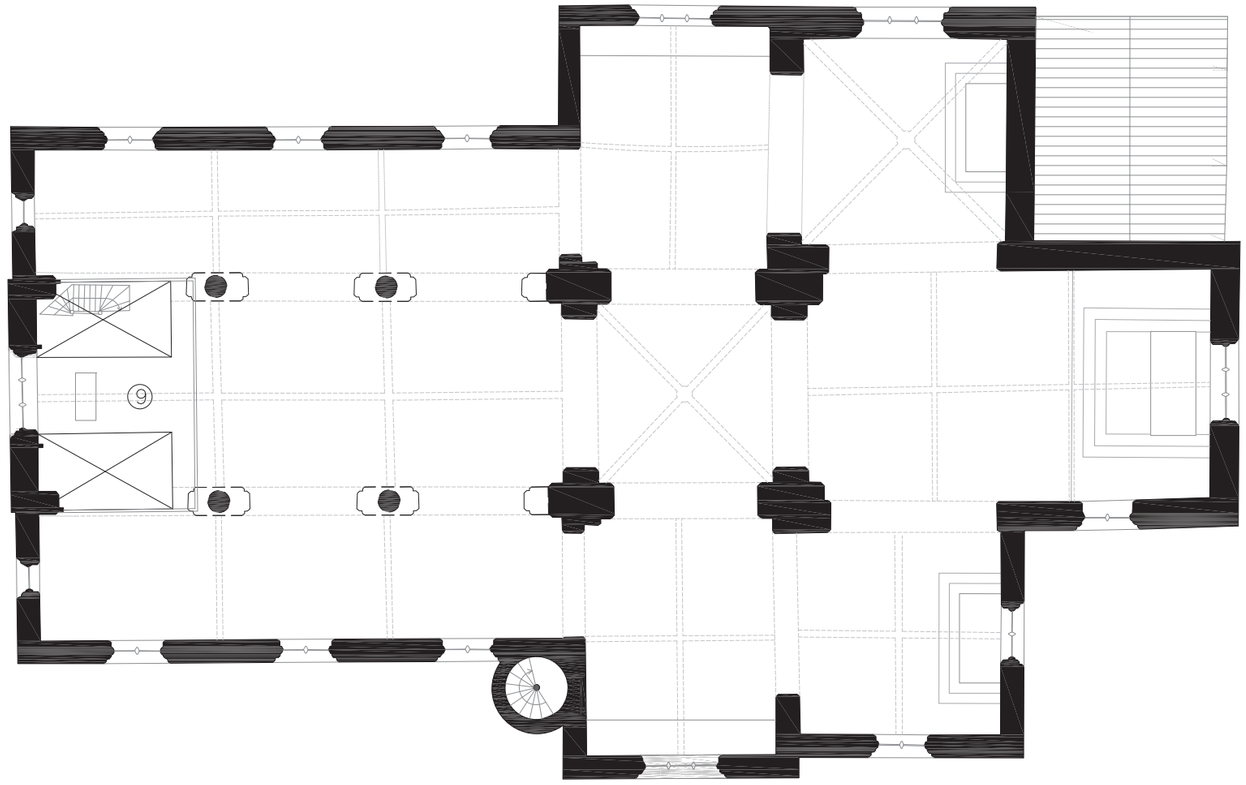
GRONDPLAN BESTAANDE TOESTAND niv. 0
schaal: 1/150

(1) inkom (2) schip (3) zijbeuken (4) viering met preekstoel (5) transept met kasten (6) hoofdkoor met altaar (7) zijkoren met zijaltaren (8) sacristie

schip: 117 zitplaatsen, zijbeuken: 132 zitplaatsen (355m2)
sacristie inclusief technische ruimte (22m2)

KERK

Sint-Martinuskerk Schelderode



GRONDPLAN BESTAANDE TOESTAND niv. +1
schaal: 1/150

(9) oksaal met orgel

KERK

Sint-Martinuskerk Schelderode



DE KERK

zicht vanuit zuidelijke inkom

KERK

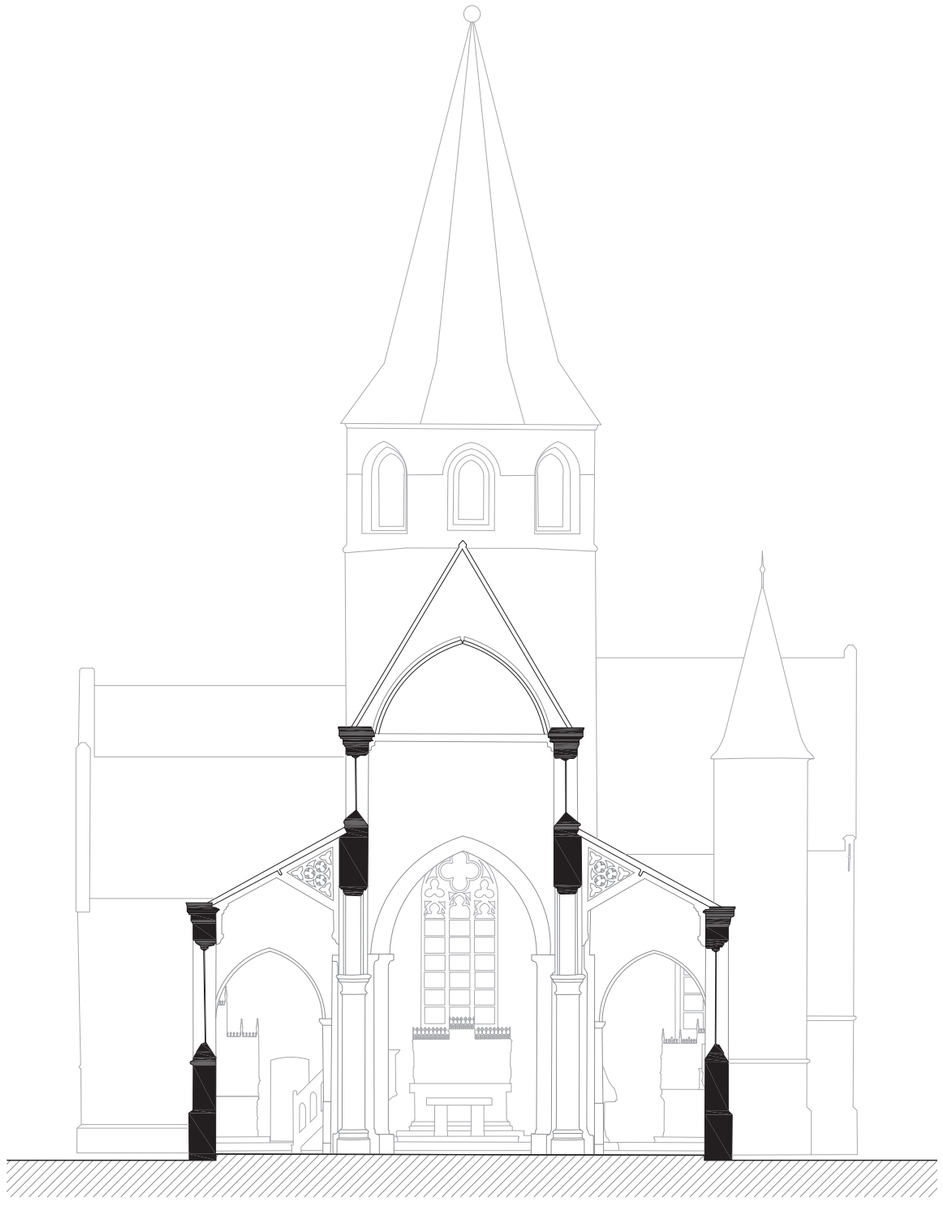
Sint-Martinuskerk Schelderode



LANGSDOORSNEDE BESTAANDE TOESTAND

schaal: 1/150

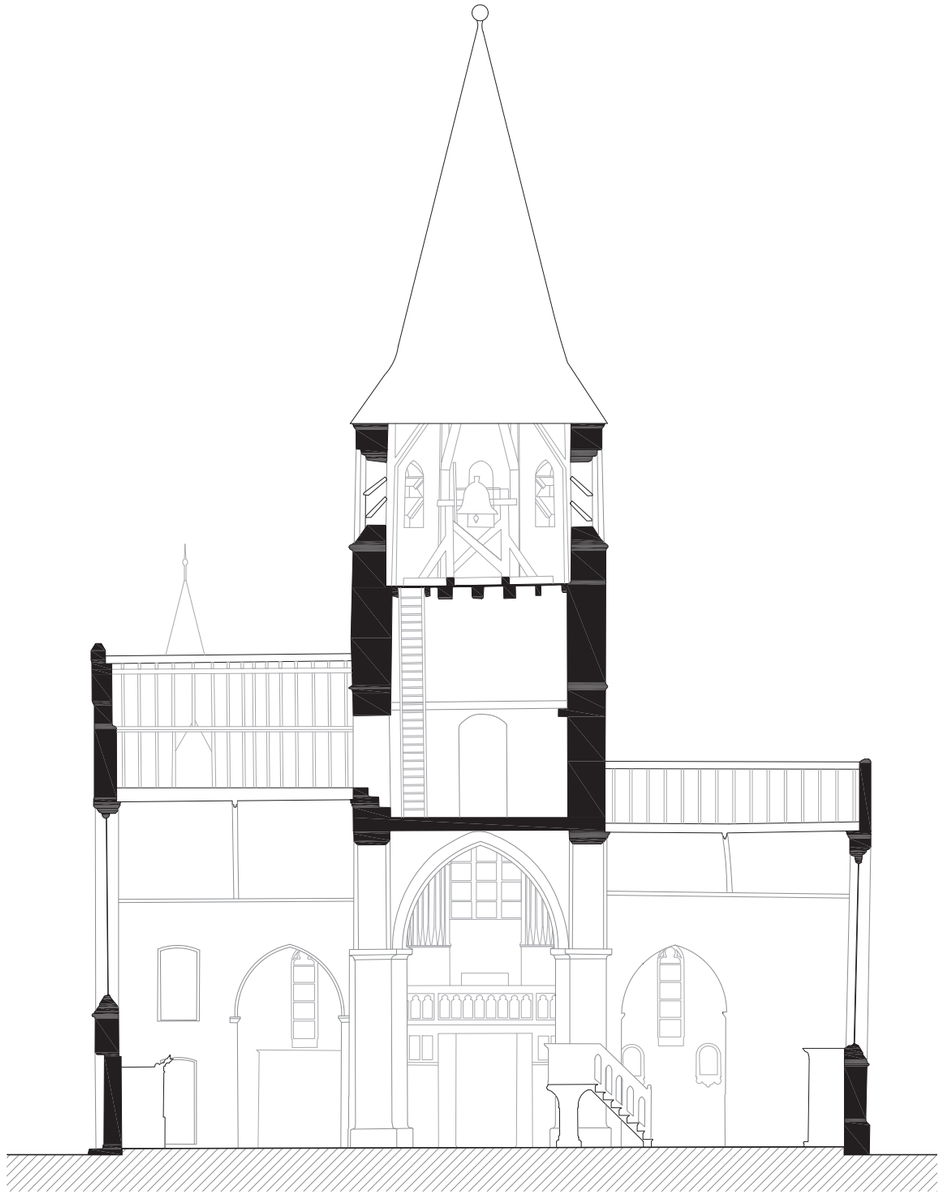
KERK
Sint-Martinuskerk Schelderode



DWARSDOORSNEDE BESTAANDE TOESTAND schip
schaal: 1/150

KERK

Sint-Martinuskerk Schelderode

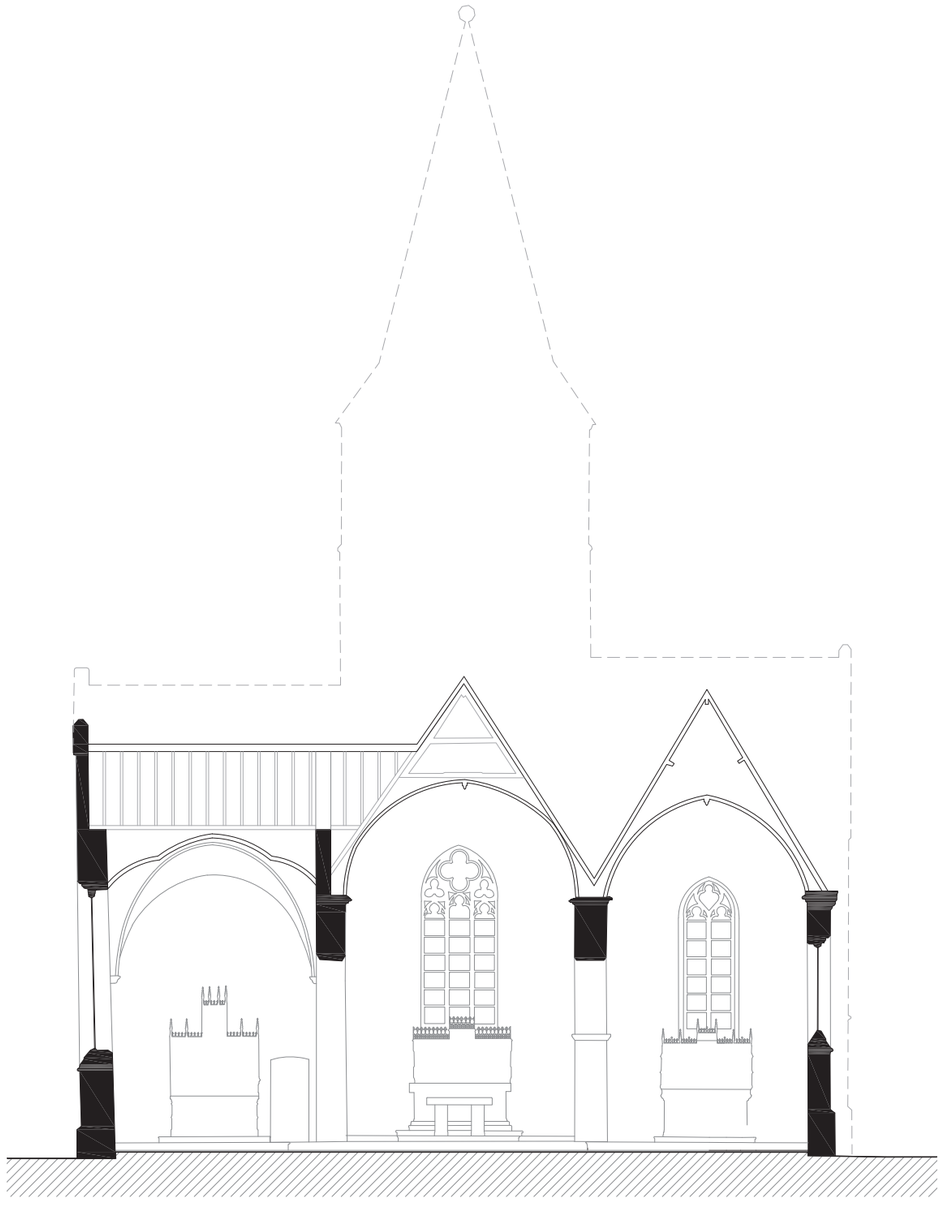


DWARSDOORSNEDE BESTAANDE TOESTAND transept

schaal: 1/150

KERK

Sint-Martinuskerk Schelderode



DWARSDOORSNEDE BESTAANDE TOESTAND koor

schaal: 1/150

KERK

Sint-Martinuskerk Schelderode



01



02

DE KERK

(01) detailzicht op noordgevel (02) detailzicht op zuidgevel met deuropening in transept

KERK

Sint-Martinuskerk Schelderode



WESTGEVEL BESTAANDE TOESTAND

schaal: 1/150

KERK

Sint-Martinuskerk Schelderode



ZUIDGEVEL BESTAANDE TOESTAND

schaal: 1/150

KERK
Sint-Martinuskerk Schelderode



OOSTGEVEL BESTAANDE TOESTAND
schaal: 1/150

KERK
Sint-Martinuskerk Schelderode



NOORDGEVEL BESTAANDE TOESTAND
schaal: 1/150

KERK

Sint-Martinuskerk Schelderode







HET INTERIEUR VAN DE KERK

KERK

Sint-Martinuskerk Schelderode









HET INTERIEUR VAN DE KERK

KERK

Sint-Martinuskerk Schelderode







HET INTERIEUR VAN DE KERK

PROGRAMMA
Opgave herbestemming


01

De St-Martinuskerk heeft een belangrijke betekenis in de parochie van Schelderode. Getuige hiervan is de talrijke opkomst op de laatste eucharistieviering die plaatsvond op 27 augustus 2017. Vele parochianen en hun familie hebben een historische band met de kerk door doopsel, communie, vormsel, huwelijk, overlijden. De betrokkenen wensen dan ook dat met de herbestemming van de kerk de sociale rol in de parochie niet verloren gaat. Vanaf 1 april 2018 vindt geen uitvaartliturgie meer plaats in de kerk. (De uitvaarten die nadien plaatsvinden zullen moeten doorgaan op het kerkhof zelf.)

De opgave tot herbestemming van de St-Martinuskerk zoals gedefinieerd door de gemeente, de kerkraad en andere betrokkenen betreft de transformatie tot stille ruimte / afscheidsruimte en gemeenschapsruimte. Voor de benodigdheden voor de gemeenschapsruimte vertrekken we van de huidige parochiezaal die zich bevindt in de zuidwestelijke vleugel van de Vrije Basisschool S.G. De Graankorrel, verderop in de Gaversesteenweg. De school gebruikt de ruimte meer en meer voor eigen activiteiten en de combinatie met lokale verenigingen of andere gebruikers wordt problematisch. (Het betreft een vaste samenwerking met OKRA, de KVLV en de Gezinsbond of happenings op aanvraag zoals voor familiegebeurtenissen, babyborrels, communiefeesten, activiteiten van verenigingen of sportclubs, enz.)

In onderhavige studie onderzoeken we eerst enkele basisingrepen voor de (dubbele) herbestemming van de kerk. Aan de hand van enkele schema's tonen we enkele mogelijke posities voor een scheiding, het karakter van deze scheiding en enkele maatregelen om de huidige niveauverschillen op te vangen (in functie van een verbeterde toegankelijkheid). Hierna ontwikkelen we enkele mogelijkheden voor de opstelling van de stille ruimte. Het hoofdbestanddeel van de studie is het onderzoek voor de indeling van de gemeenschapsruimte en de ondersteunende functies. (Voor het onderzoek van de stille ruimte en de gemeenschapsruimte tonen we linksboven telkens een beknopt schema dat de bruikbare ruimte in de kerk aanduidt. De ondersteunende functies worden in de plattegrond zelf in roze kleur aangeduid.) Tot slot stellen we, in functie van de herbestemming van de kerk tot gemeenschapsruimte, enkele aanpassingen voor aan het kerkhof om te komen tot een optimalisatie van het dubbel gebruik van de buitenruimte.

PROGRAMMA HERBESTEMMING

(01) laatste zondagsmis 27 augustus 2017



01

Referentieoppervlaktes parochiezaal
(oppervlaktes ingeschat op basis van evacuatieplan)

Turnzaal 170m2
Kleine zaal 90m2
Keuken 30m2
Berging 12m2
Toiletten 15m2
Technische ruimte 10m2
Circulatieruimte en overige.

Totaal ca. 350m2

STILLE RUIMTE

De drie scenarios tonen verschillende posities in de kerkruimte. Daarnaast tonen we ook variërende opstellingen wat betreft altaar en stoelen.

- Scenario 1: hoofdkoor
- Scenario 2: koor (met 2 varianten wat betreft de altaaropstelling)
- Scenario 3: koor + zuidelijke deel transept (als inkom)

GEMEENSCHAPSRUIMTE

De drie scenarios tonen verschillende posities van de dienstruimtes en nemen toe in nuttige oppervlakte, (enkele varianten tonen ook het dubbel gebruik van de diverse kerkruimtes). Daarnaast ontwikkelen we ook variërende opstellingen wat betreft meubilair. Dit ter indicatie van diverse functies.

- Scenario 1: dienstruimtes in de kerk
  (met 2 varianten met of zonder neveninkom)
- Scenario 2: dienstruimtes in aangebouwd volume
  (met 2 varianten met of zonder extra bouwlaag)
- Scenario 3: vrijwaren kerkruimte – sokkel met dienstruimtes rondom

KERKHOF ALS GROENE RUIMTE

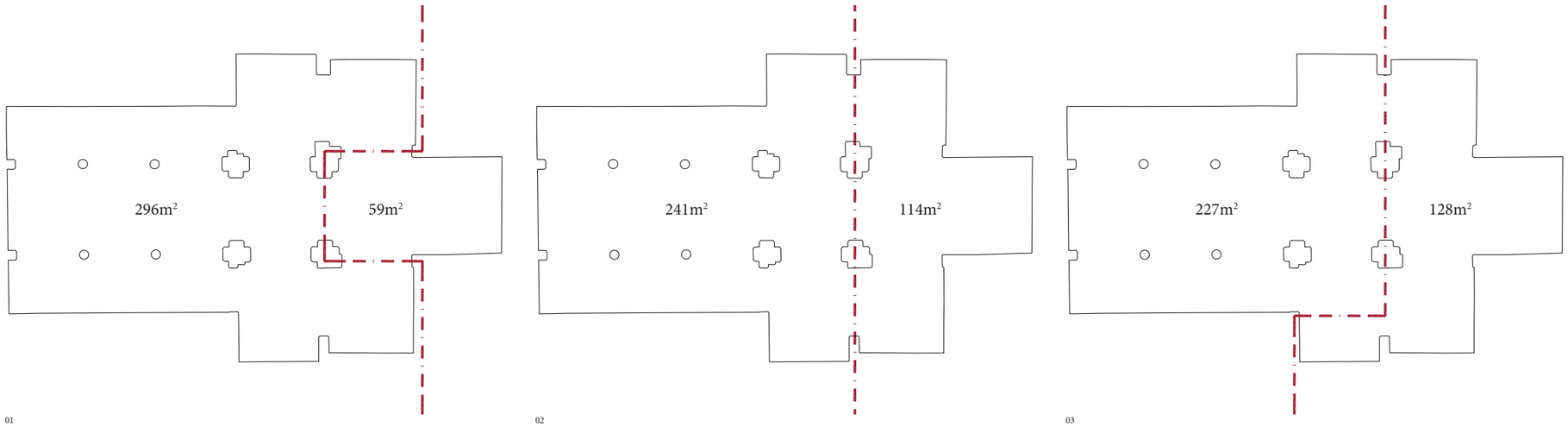
We stellen enkele aanpassingen aan de buitenruimte voor die deels een parkachtig karakter creëren in functie van dubbel gebruik (kerkhof en terras/tuin gemeenschapsruimte).

- Stap 1 Open ruimte + circulatie
- Stap 2 Bijkomende buitenfuncties
- Stap 3 Groene gordel
- Stap 4 Uitdovend scenario

(01) huidige parochiezaal in Basisschool S.G. De Graankorrel

PROGRAMMA

Opdeling van de kerk



SCHEMA'S FUNCTIONELE SCHEIDING

Scenarios scheiding tussen gemeenschapsruimte en stille ruimte
(1) stille ruimte in hoofdkoor (2) stille ruimte in koor (3) stille ruimte in koor + zuidelijke deel transept

PROGRAMMA

Opdeling van de kerk

(01)
Kapel van Lenneke Mare, Sint-Lambrechts Woluwe (1944)

(02)
Franciscanenkerk, Weert (NL) (1964)

(03)
Kerk Portugaal (NL) (1978)



01



03

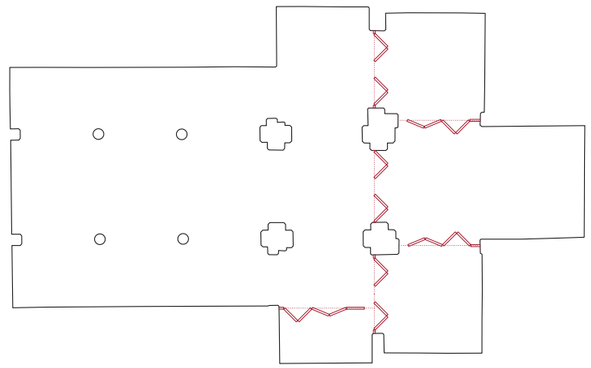


02

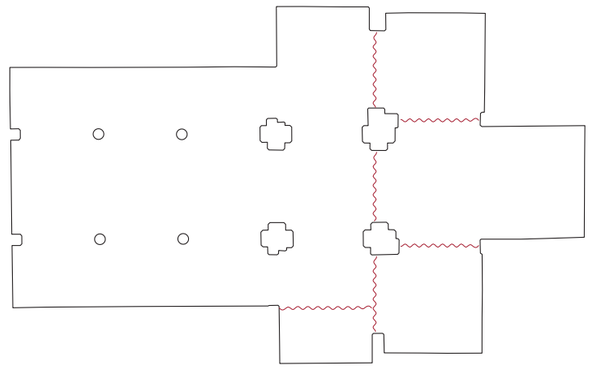
HISTORISCHE REFERENTIES

PROGRAMMA

Opdeling van de kerk



01



02

SCHEMA'S SYSTEMEN SCHEIDING

Scenarios systemen functionele scheiding
(1) vouwwanden (2) gordijnen

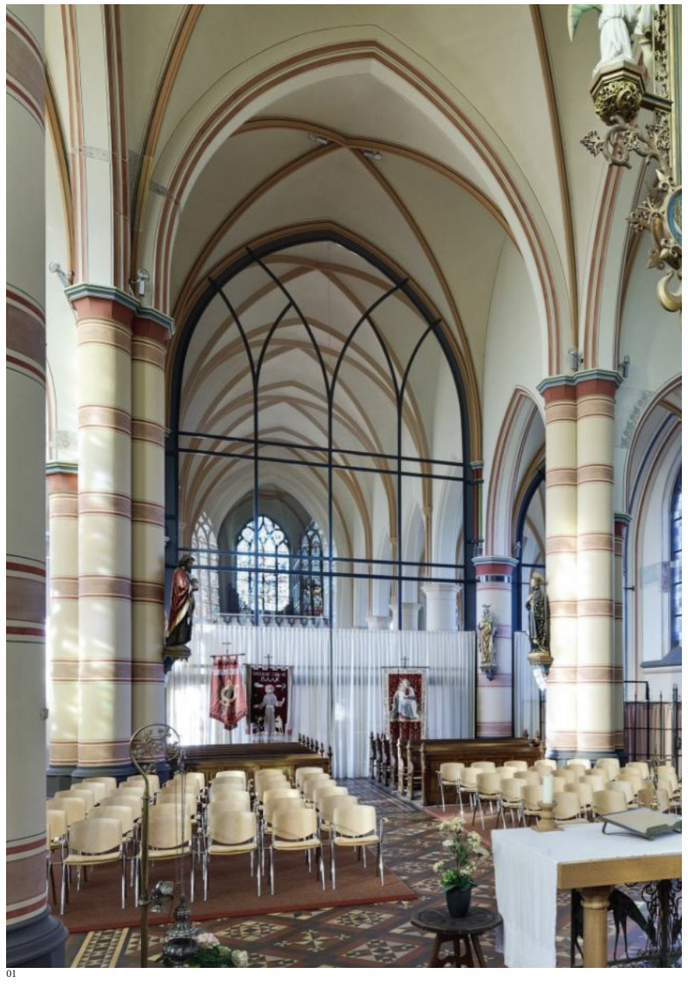
PROGRAMMA

Opdeling van de kerk

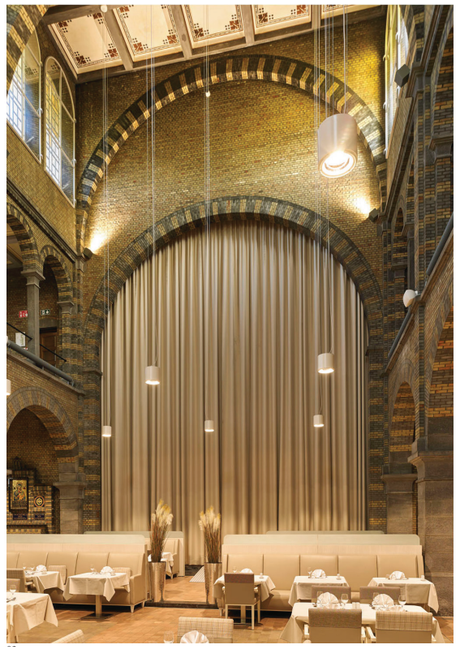
(01)
glazen scheidingswand, architect Wim Boerman,
St. Martinuskerk, Baak (NL)

(02, 03)
met gordijnen afschermbaar koor in
herbestemming St-Alfonsuskerk, 360 Architecten,
Woonzorgcentrum Sint-Vincentius, Leuven (B)

(04)
vouwwanden Dorpshuis de Trapkes, Sprundel (NL)


01


02

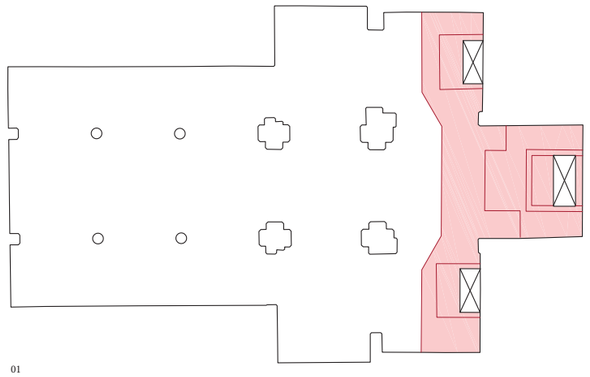

03


04

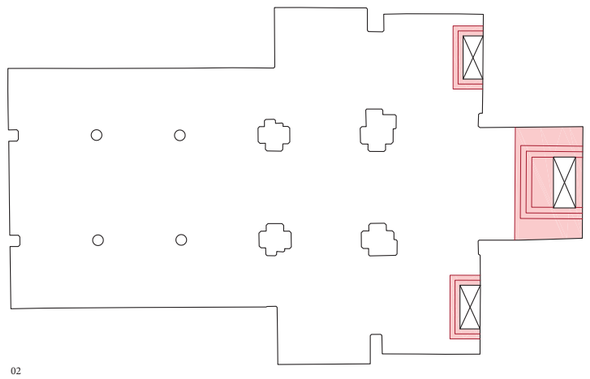
REFERENTIES

PROGRAMMA

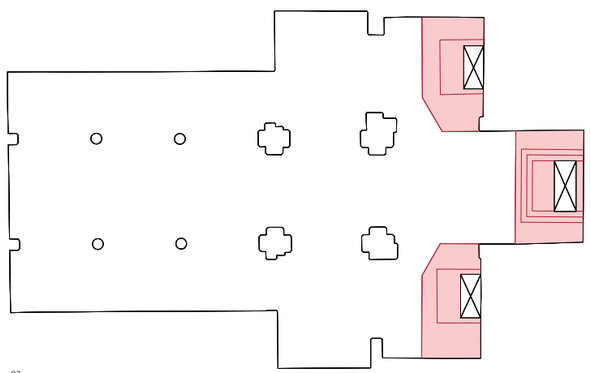
niveauverschillen



01



02



03



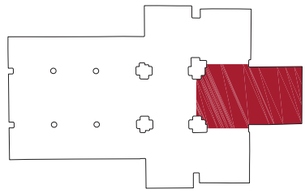
04

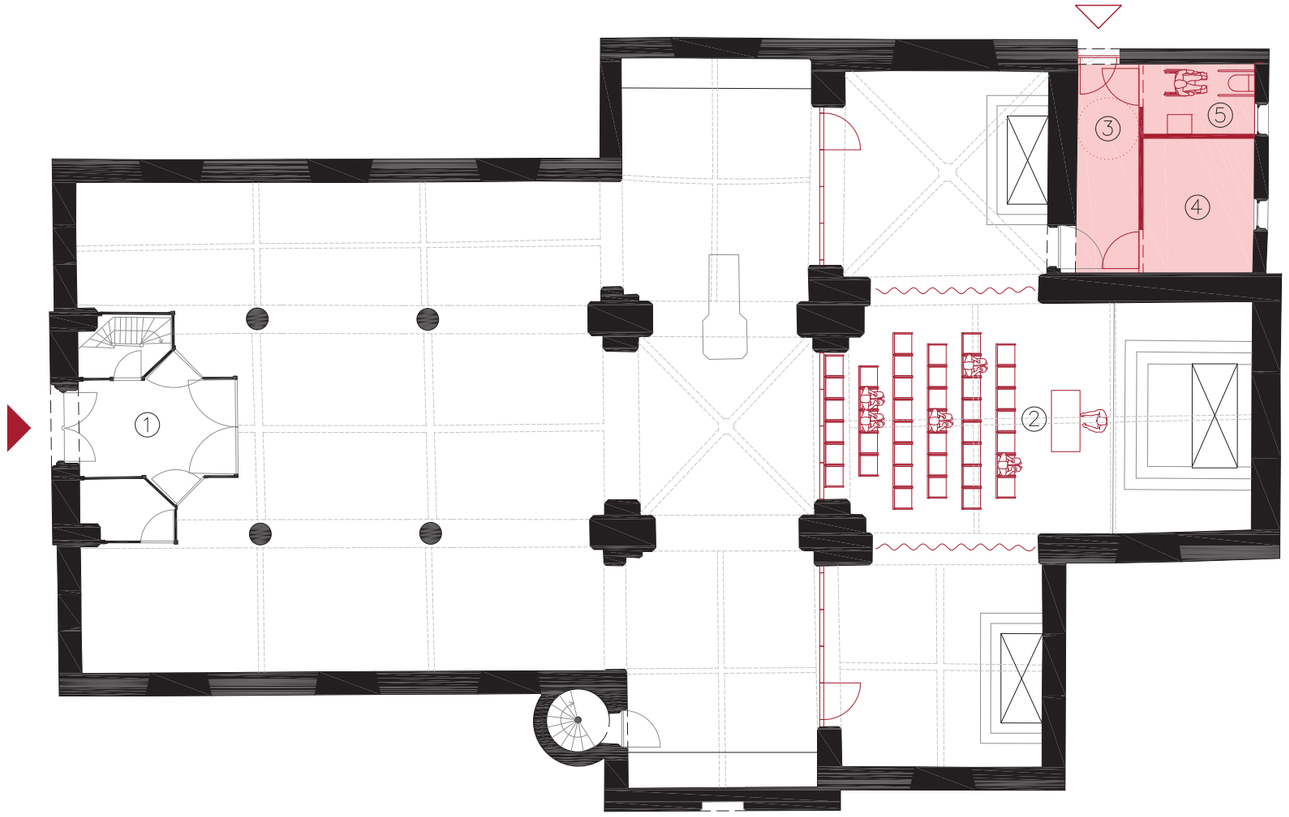
SCHEMA'S NIVEAUVERSCHILLEN

(1) bestaande toestand: treden verspreid in koorzone (2) voorstel 1: treden geconcentreerd rond oude altaren
(3) voorstel 2: enkel later verhoogde treden in hoofdkoor verwijderd (4) treden in koor St-Martinuskerk

STILLE RUIMTE

Scenario 1: hoofdkoor





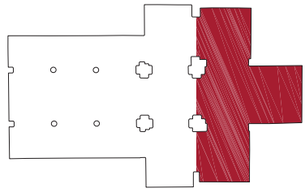
Stille ruimte: 41 zitplaatsen (59m2)
Altaar op oude plaats
Inkom via gemeenschapsruimte
Dienstinkom via volume sacristie (22m2)
(Rechtstreekse verbinding met sacristie mogelijk via nieuwe deuropening)

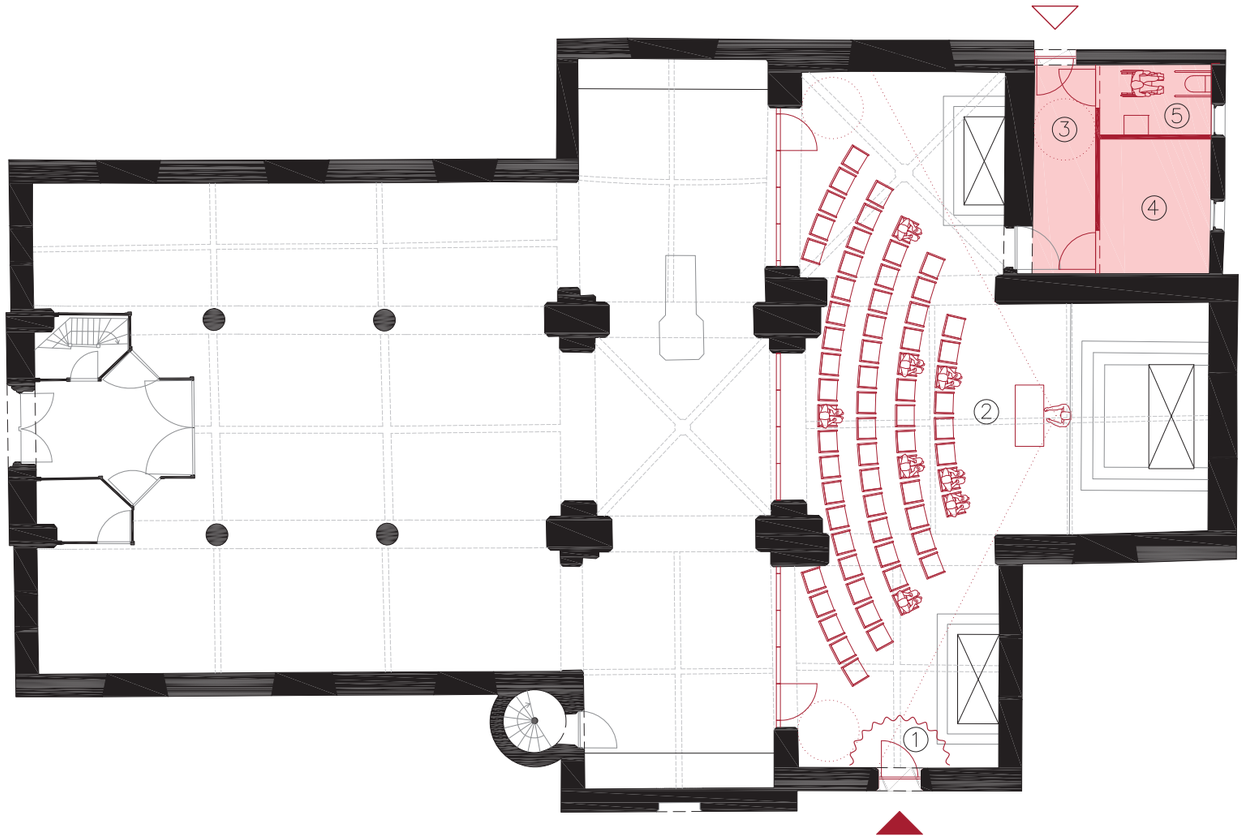
GRONDPLAN
schaal: 1/150

(1) inkom (2) hoofdkoor met stille ruimte (3) dienstinkom (4) sacristie (5) wc

STILLE RUIMTE

Scenario 2a: koor





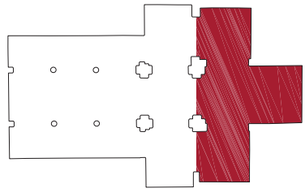
Stille ruimte: 66 zitplaatsen (114m2)
Altaar op oude plaats
Inkom via nieuwe deuropening aan zuidelijke zijkoor (14m2)
Dienstinkom via volume sacristie (22m2)
Rechtstreekse verbinding met sacristie

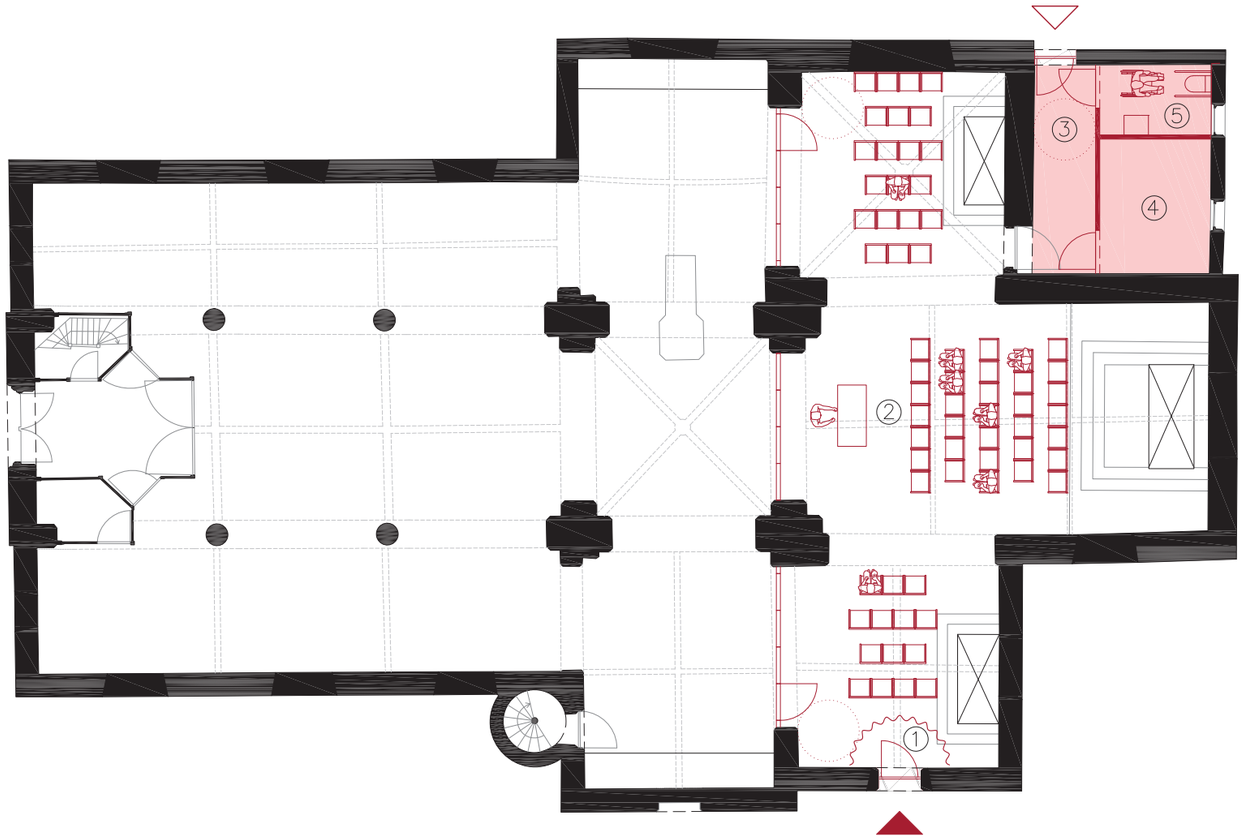
GRONDPLAN
schaal: 1/150

(1) inkom (2) koor met stille ruimte (3) dienstinkom (4) sacristie (5) wc

STILLE RUIMTE

Scenario 2b: koor





Stille ruimte: 68 zitplaatsen (114m2)
Kijkrichting omgedraaid, altaar tegenaan transept
Inkom via nieuwe deuropening aan zuidelijke zijkoor
Dienstinkom via volume sacristie (22m2)
Rechtstreekse verbinding met sacristie

GRONDPLAN
schaal: 1/150

(1) inkom (2) koor met stille ruimte (3) dienstinkom (4) sacristie (5) wc

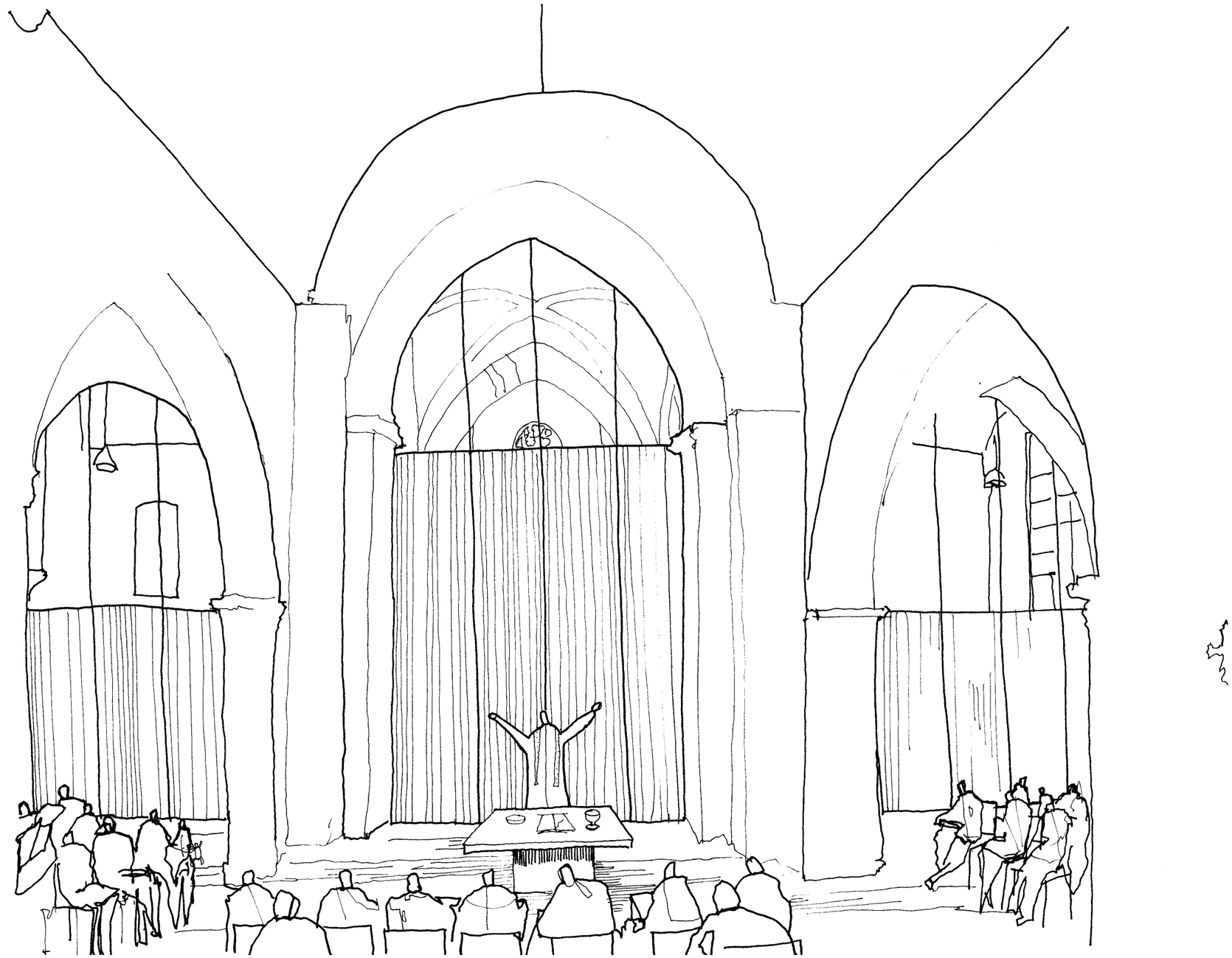
STILLE RUIMTE

Scenario 2b: koor



STILLE RUIMTE

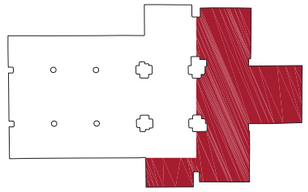
Scenario 2b: koor

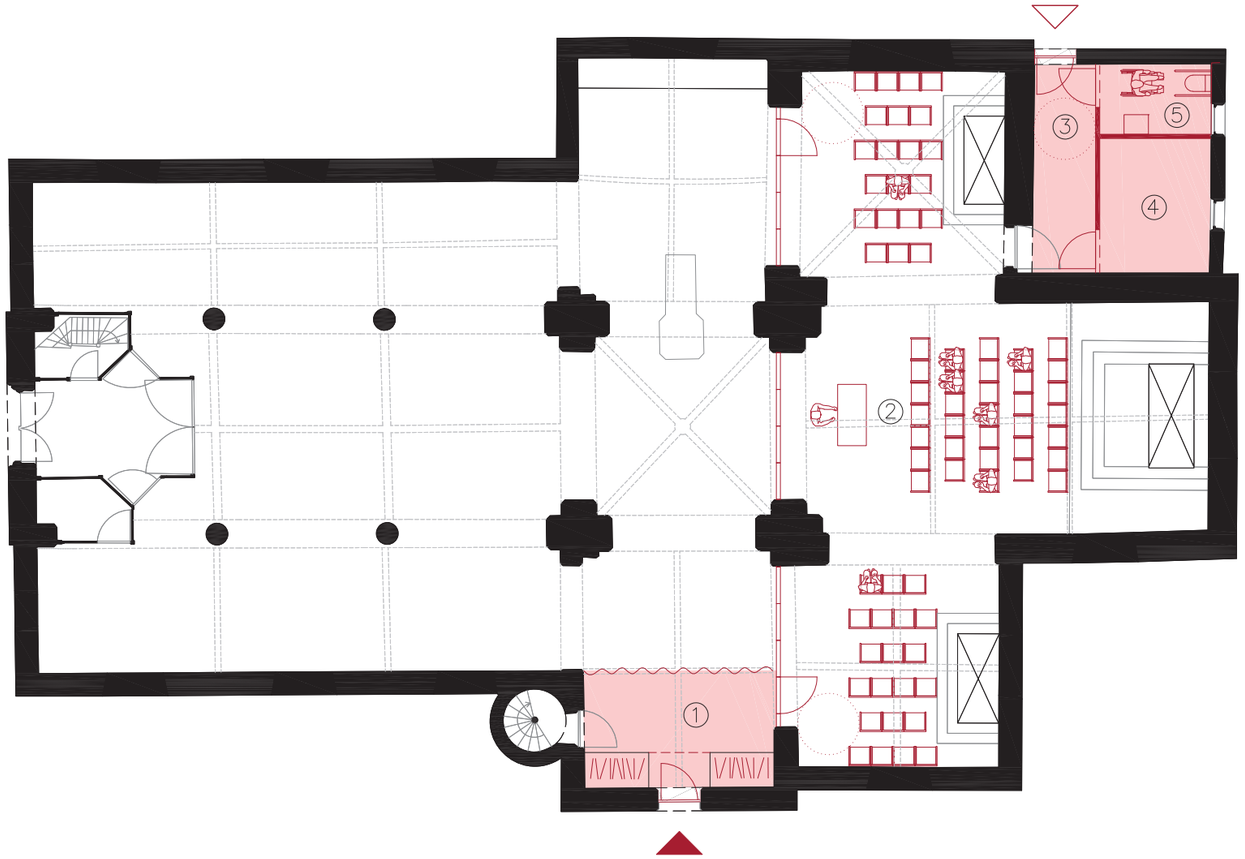


IMPRESSIE
zicht vanop oude hoofdaltaar

STILLE RUIMTE

Scenario 3: koor + zuidelijke deel transept





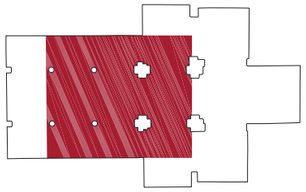
Stille ruimte: 75 zitplaatsen (114m2)
Kijkrichting omgedraaid, altaar tegenaan transept
Inkom via bestaande deuropening aan zuidelijke transept (14m2)
(inkom kan gedeeld worden met gemeenschapsruimte)
Verbouwing kast tot vestiaire
Dienstinkom via volume sacristie (22m2)
Rechtstreekse verbinding met sacristie

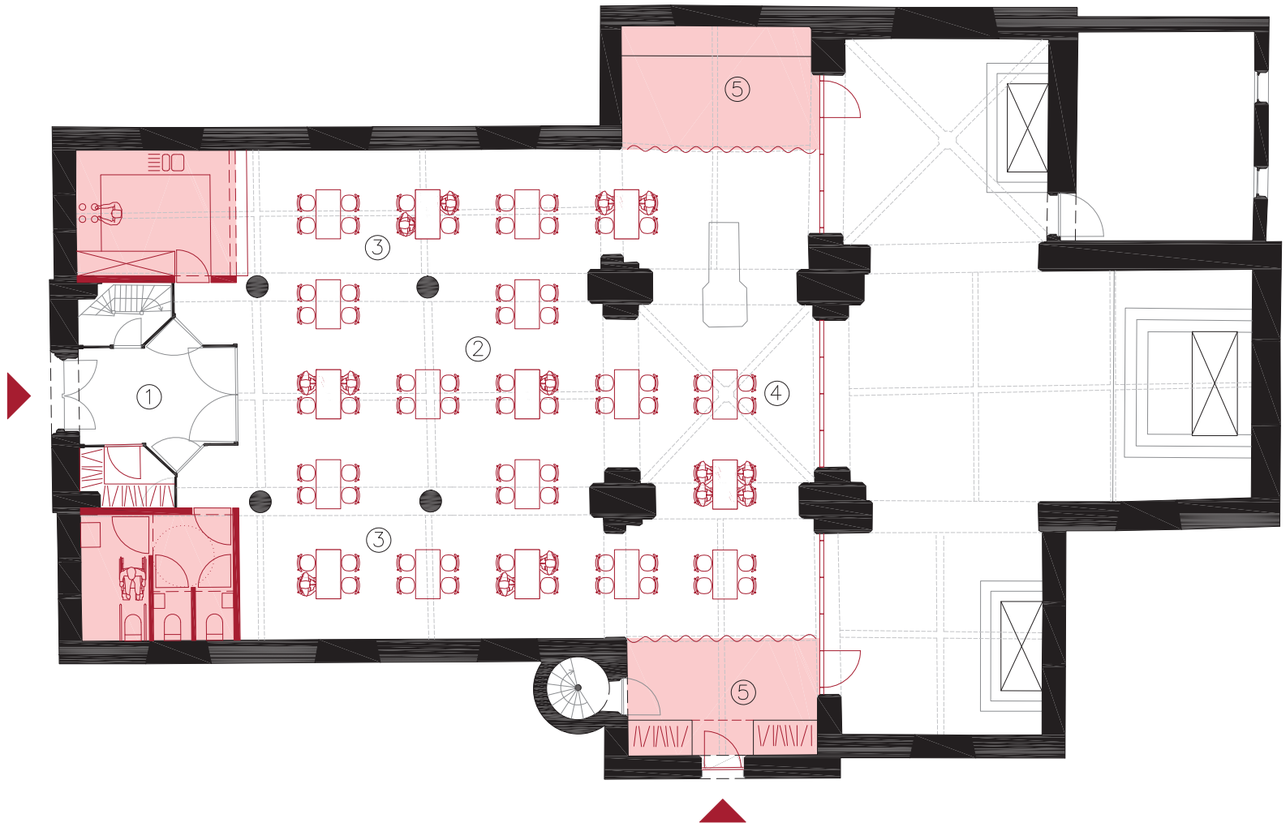
GRONDPLAN
schaal: 1/150

(1) inkom (2) koor met stille ruimte (3) dienstinkom (4) sacristie (5) wc

GEMEENSCHAPSRUIMTE

Scenario 1a: dienstruimtes in de kerk met neveninkom





Gemeenschapsruimte: tafelopstelling max. ca. 110 zitplaatsen (164m2)
Dienstruimtes: sanitair en kleine keuken in eerste travee (24m2)
Bergruimte in noordelijke deel transept (14m2)
Neveninkom via bestaande deuropening aan zuidelijke transept (14m2)
(inkom kan gedeeld worden met stille ruimte)

GRONDPLAN
schaal: 1/150

(1) inkom met vestiaire en dienstruimtes (2) schip (3) zijbeuken (4) viering met preekstoel (5) transept met bergruimte/neveninkom

GEMEENSCHAPSRUIMTE

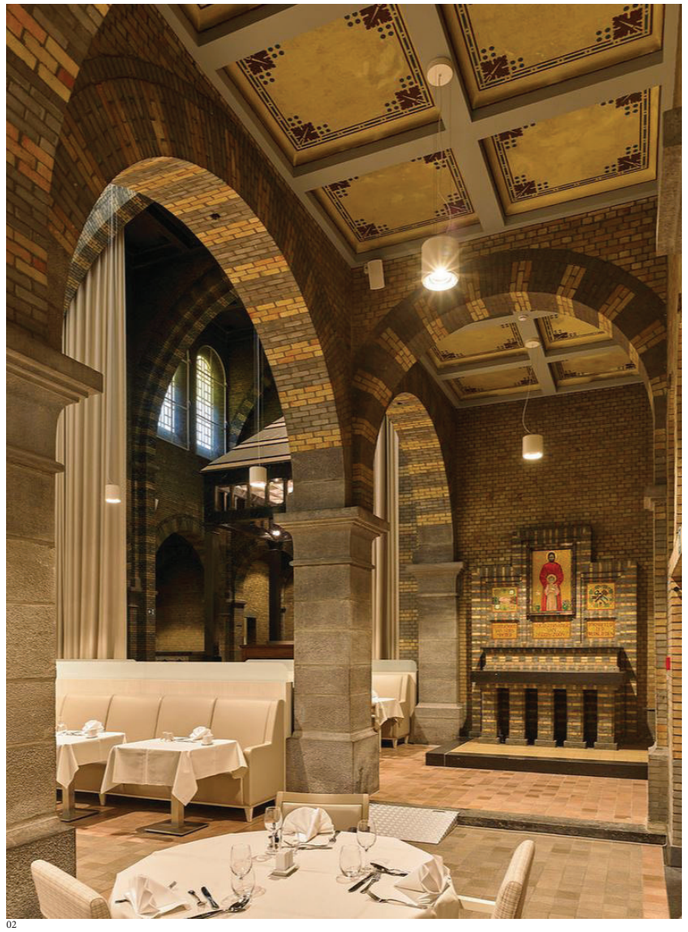
Scenario 1a: dienstruimtes in de kerk met neveninkom

(01)
Sint-Gertrudis van Nijvelkerk (huisartsenpraktijk, dorpshuis, kerk), Oomen Architecten, Heerle (NL)

(02, 03)
herbestemming St-Alfonsuskerk, 360 Architecten, Woonzorgcentrum Sint-Vincentius, Leuven (B)



01



02

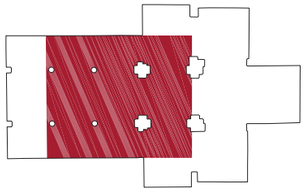


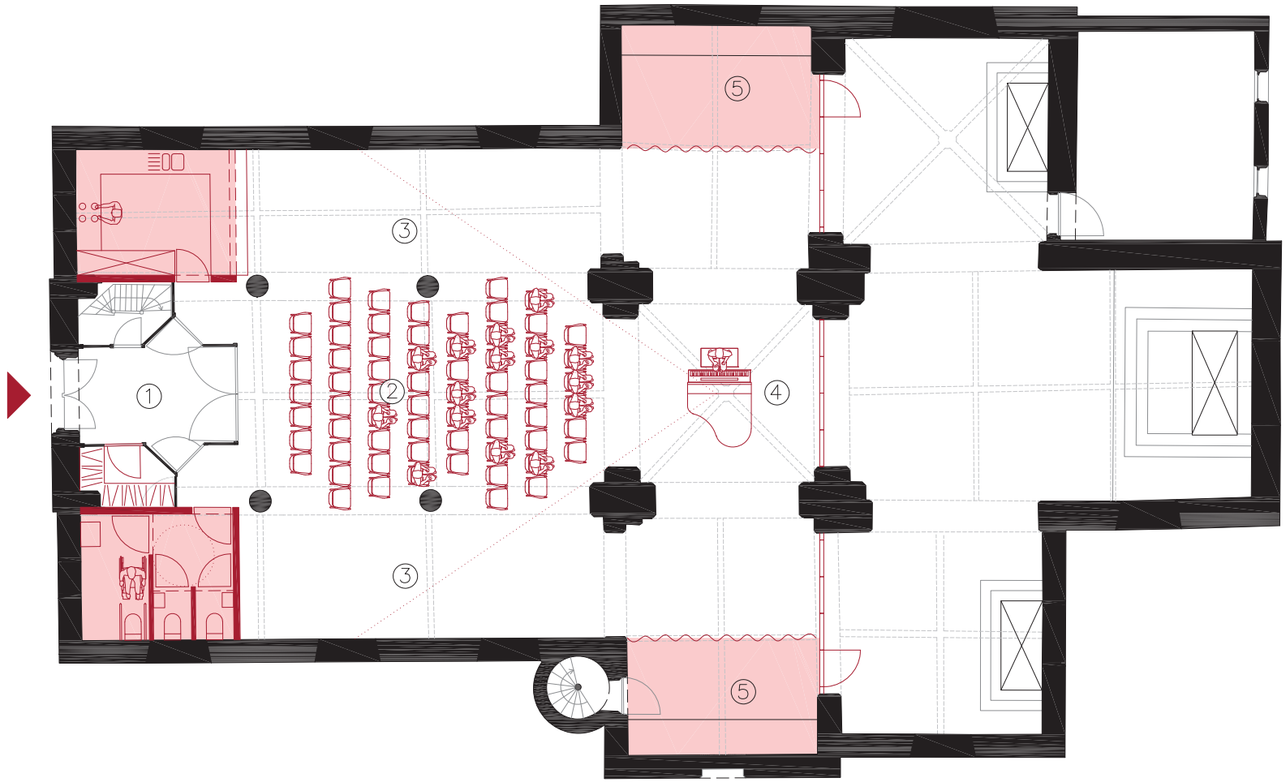
03

REFERENTIES

GEMEENSCHAPSRUIMTE

Scenario 1b: dienstruimtes in de kerk





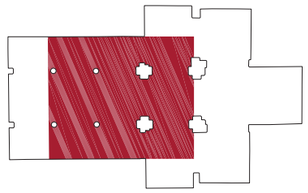
Gemeenschapsruimte: podiumopstelling ca. 66 zitplaatsen (164m2)
Beperkte zichtbaarheid in zijbeuken, kunnen dienstdoen als foyer
Dienstruimtes: sanitair en kleine keuken in eerste travee (24m2)
Bergruimtes in noordelijke en zuidelijke deel transept (28m2)

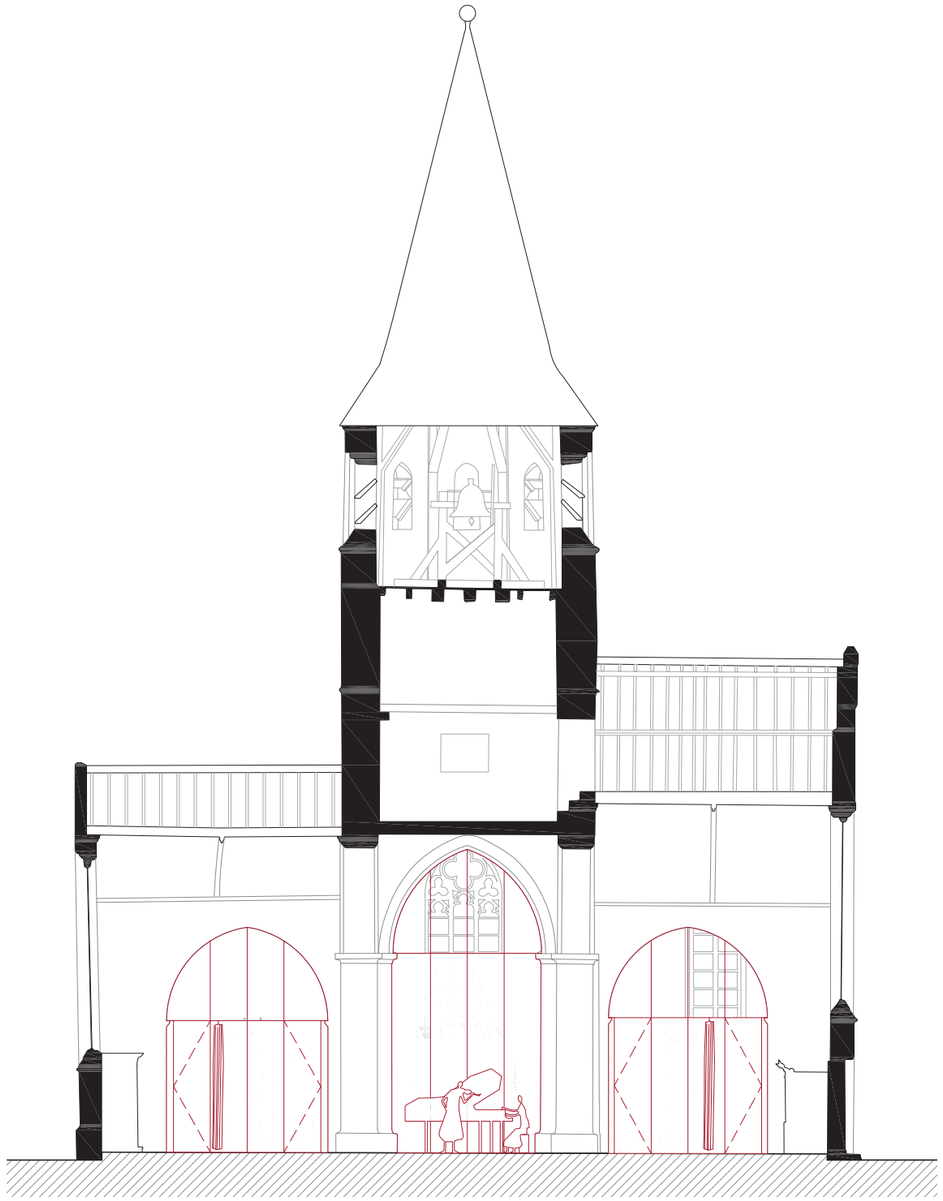
GRONDPLAN
schaal: 1/150

(1) inkom met vestiaire en dienstruimtes (2) schip (3) zijbeuken (4) viering met preekstoel (5) transept met bergruimtes

GEMEENSCHAPSRUIMTE

Scenario 1b: dienstruimtes in de kerk





DWARSDOORSNEDE transept
schaal: 1/150

GEMEENSCHAPSRUIMTE

Scenario 1b: dienstruimtes in de kerk



LANGSDOORSNEDE
schaal: 1/150

GEMEENSCHAPSRUIMTE

Scenario 1b: dienstruimtes in de kerk

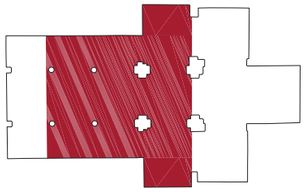


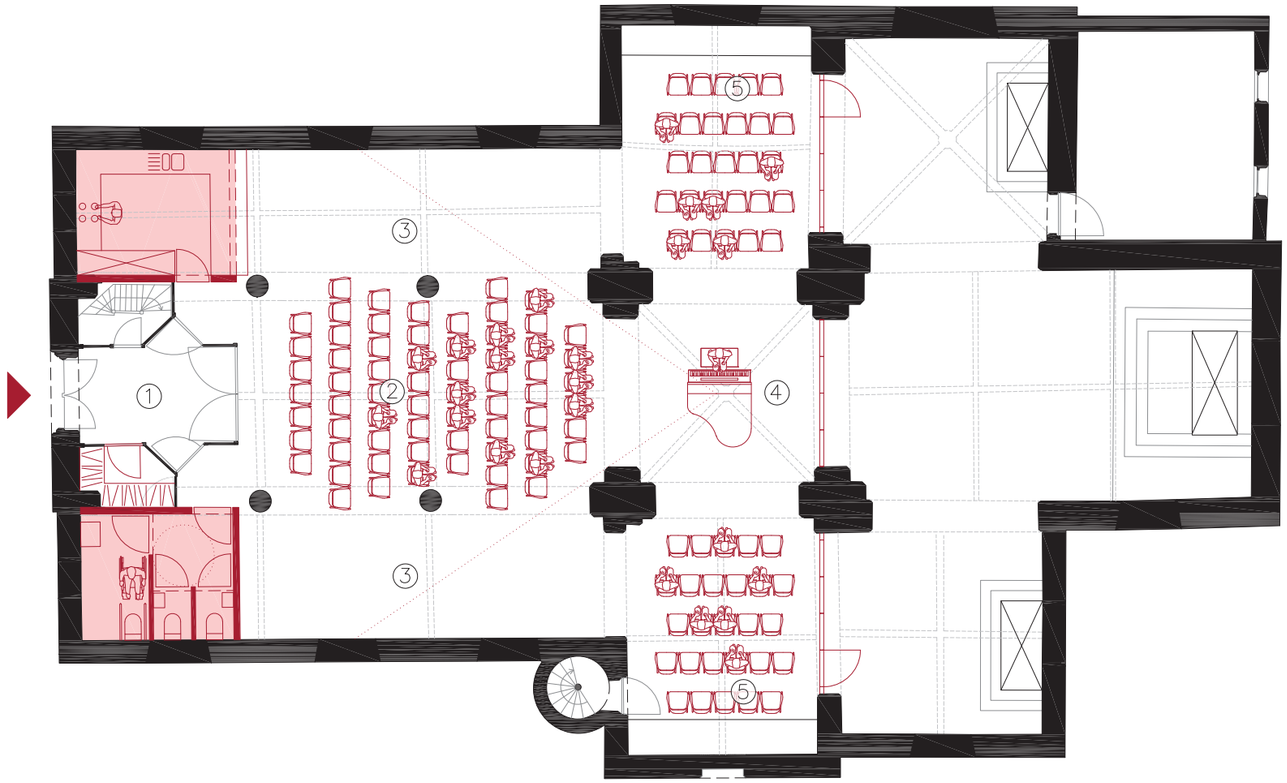


IMPRESSIE
zicht vanuit viering naar portaal

GEMEENSCHAPSRUIMTE

Scenario 1b: dienstruimtes in de kerk





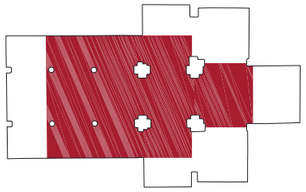
Gemeenschapsruimte: podiumopstelling ca. 120 zitplaatsen (192m2)
Beperkte zichtbaarheid in zijbeuken, kunnen dienstdoen als foyer
Dienstruimtes: sanitair en kleine keuken in eerste travee (24m2)
Noordelijke en zuidelijke deel transept met zitplaatsen

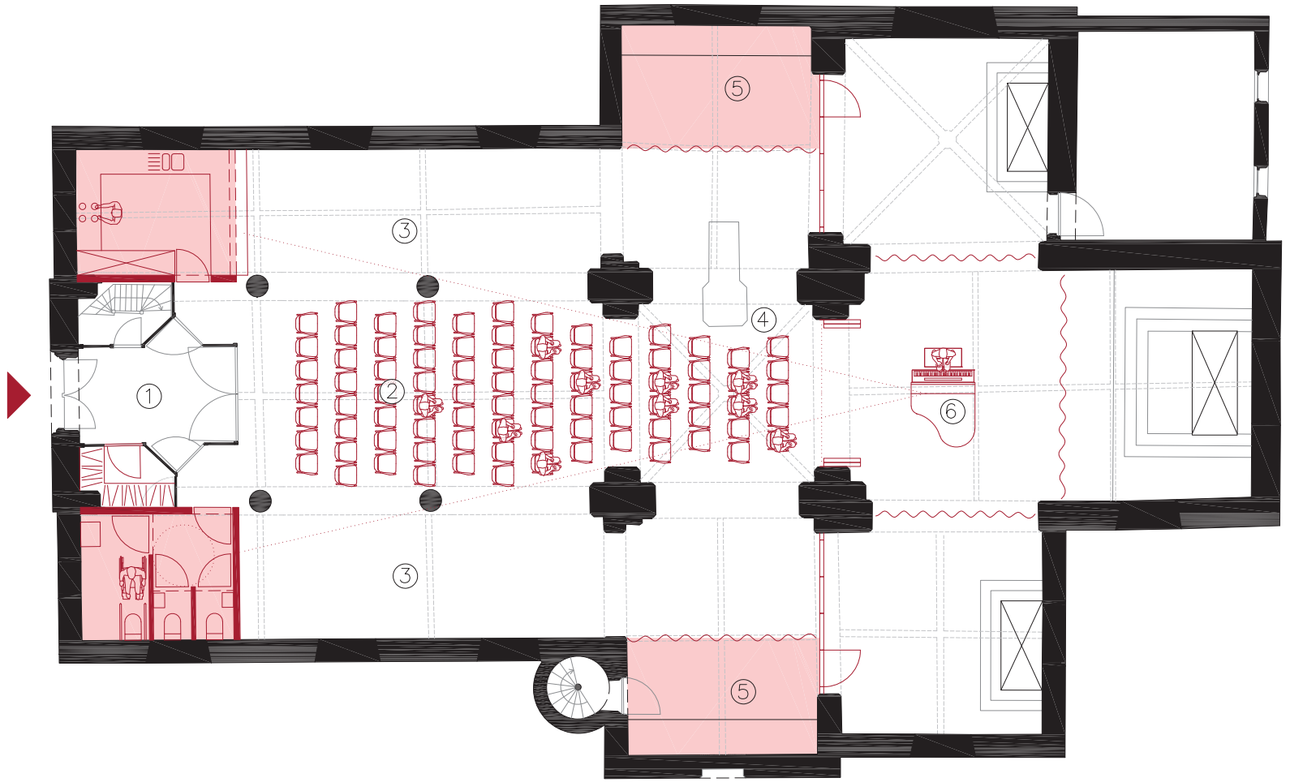
GRONDPLAN
schaal: 1/150

(1) inkom met vestiaire en dienstruimtes (2) schip (3) zijbeuken (4) viering zonder preekstoel (5) transept met zitplaatsen

GEMEENSCHAPSRUIMTE

Scenario 1b: dienstruimtes in de kerk





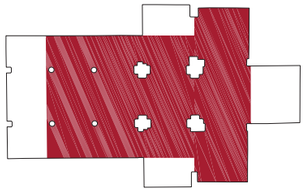
Gemeenschapsruimte: podiumopstelling ca. 84 zitplaatsen (198m2)
Beperkte zichtbaarheid in zijbeuken, kunnen dienstdoen als foyer
Dienstruimtes: sanitair en kleine keuken in eerste travee (24m2)
Bergruimtes in noordelijke en zuidelijke deel transept (28m2)
Dubbel gebruik koor

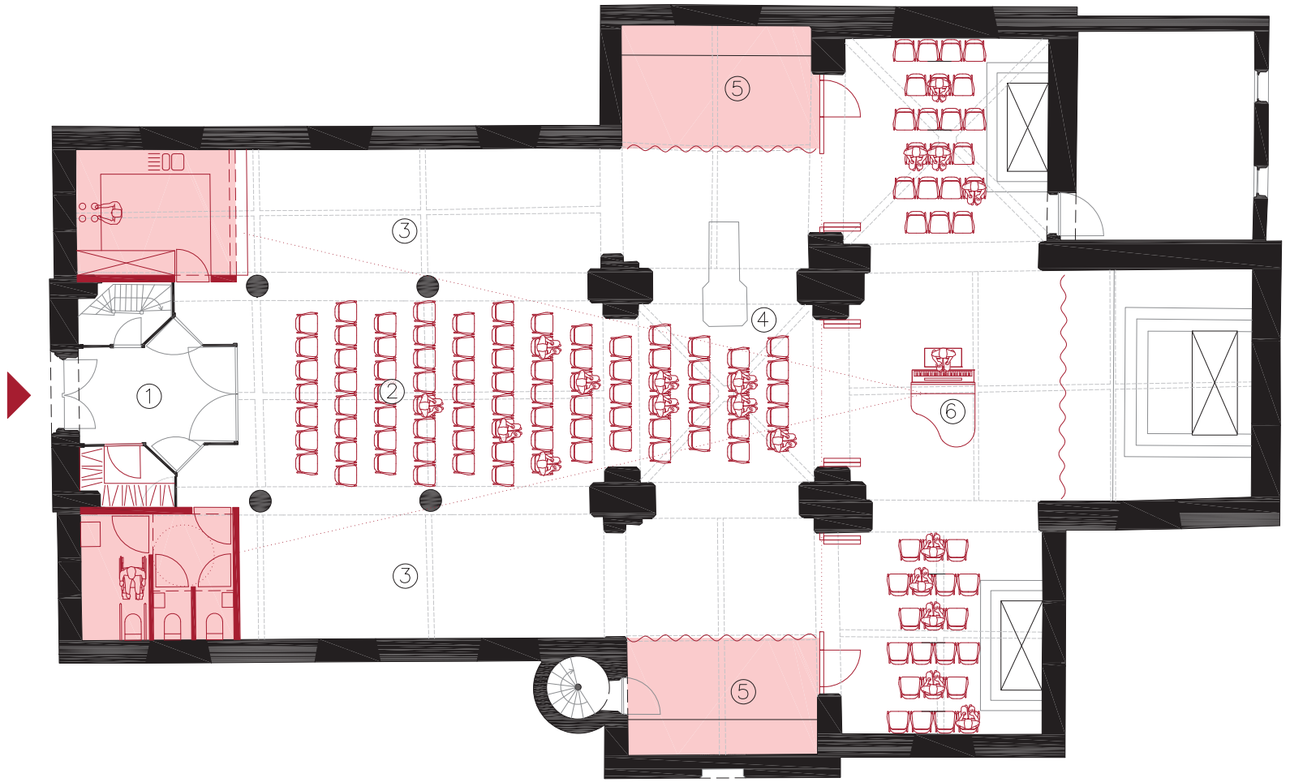
GRONDPLAN
schaal: 1/150

(1) inkom met vestiaire en dienstruimtes (2) schip (3) zijbeuken (4) viering met preekstoel (5) transept met bergruimtes (6) podium in hoofdkoor

GEMEENSCHAPSRUIMTE

Scenario 1b: dienstruimtes in de kerk





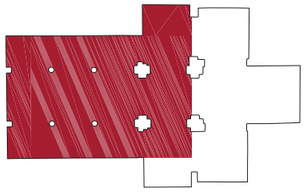
Gemeenschapsruimte: podiumopstelling ca. 126 zitplaatsen (249m2)
Beperkte zichtbaarheid in zijbeuken, kunnen dienstdoen als foyer
Dienstruimtes: sanitair en kleine keuken in eerste travee (24m2)
Bergruimtes in noordelijke en zuidelijke deel transept (28m2)
Dubbel gebruik koor
(Deze opstelling kan ook gebruikt worden voor grotere gebedsdiensten edm.)

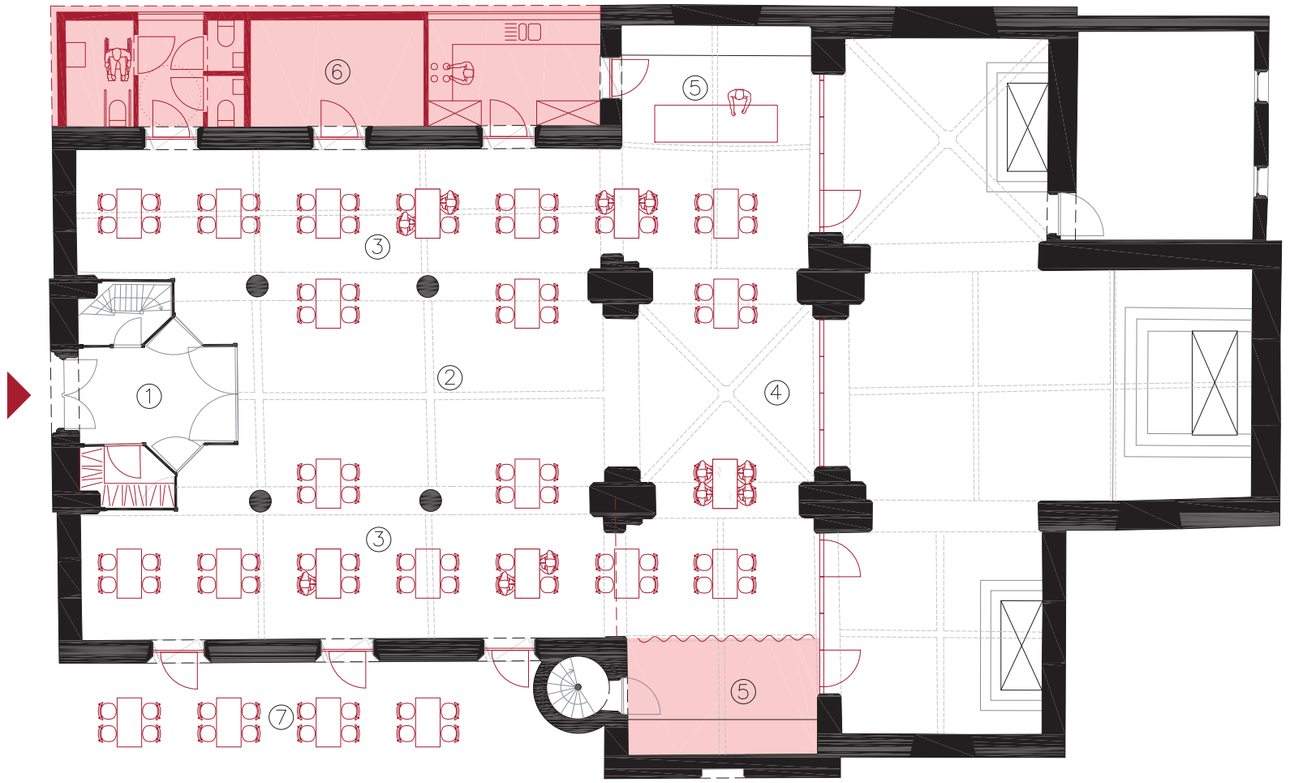
GRONDPLAN
schaal: 1/150

(1) inkom met vestiaire en dienstruimtes (2) schip (3) zijbeuken (4) viering met preekstoel (5) transept met bergruimtes (6) podium en zitplaatsen in koor

GEMEENSCHAPSRUIMTE

Scenario 2a: dienstruimtes in aangebouwd volume





Gemeenschapsruimte: tafelopstelling max. ca. 130 zitplaatsen (225m2)
Dienstruimtes: sanitair, berging/technische ruimte en kleine keuken in aanbouw (34m2)
Beglaasde deuropeningen en terras aan zuidkant
Bar in noordelijke deel transept (14m2)
Bergruimte in zuidelijke deel transept (14m2)

GRONDPLAN
schaal: 1/150

(1) inkom met vestiaire (2) schip (3) zijbeuken (4) viering zonder preekstoel (5) transept met bergruimte/bar (6) dienstruimtes in aanbouw (7) terras

GEMEENSCHAPSRUIMTE

Scenario 2a: dienstruimtes in aangebouwd volume

(01, 03)
Medieval Mile Museum, Mccullough-Mulvin Architects, Kilkenny (IE)

(02)
aanbouw keuken De Karmeliet, architect Philippe Vierin, Brugge (B)

(04)
annexen, architect Wim Quist, St-Laurenskerk, Rotterdam (NL)



01



02



03



04

REFERENTIES

GEMEENSCHAPSRUIMTE

Scenario 2a: dienstruimtes in aangebouwd volume

(01)
Sint-Johannes de Doperkerk, architect Ad Smeulders,
Sprundel (NL)

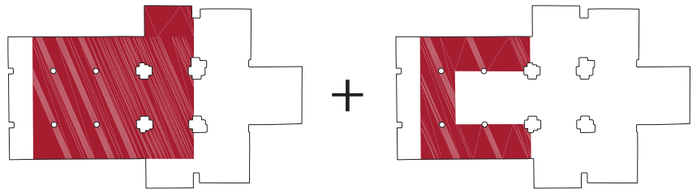


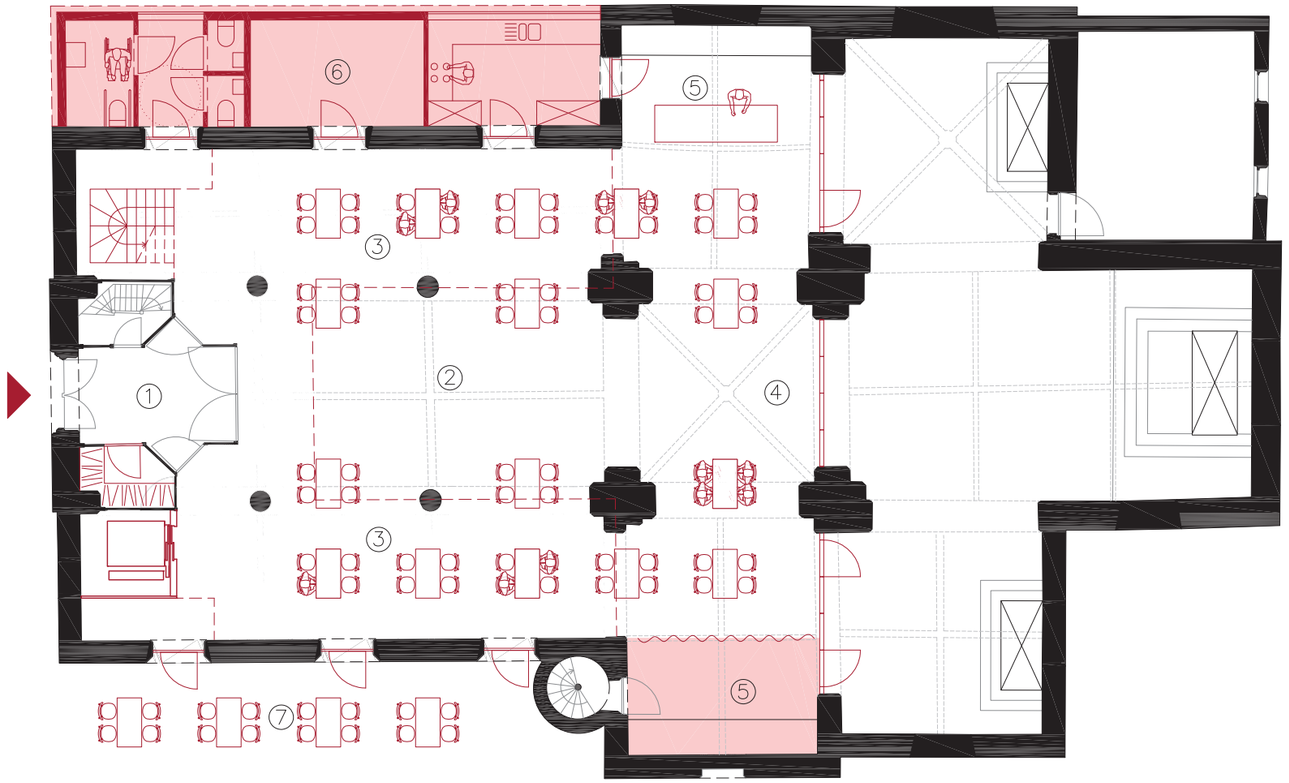
01

REFERENTIES

GEMEENSCHAPSRUIMTE

Scenario 2b: dienstruimtes in aangebouwd volume + extra verdieping





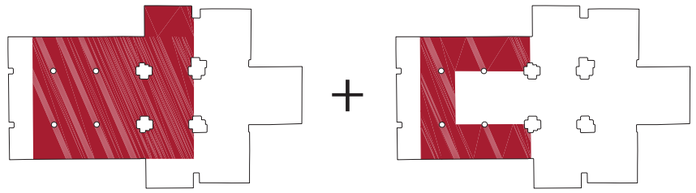
Gemeenschapsruimte: tafelopstelling max. ca. 120 zitplaatsen (197m2)
Trap en lift aan weerszijden van inkom
Dienstruimtes: sanitair, berging/technische ruimte en kleine keuken in aanbouw (34m2)
Beglaasde deuropeningen en terras aan zuidkant
Bar in noordelijke deel transept (14m2)

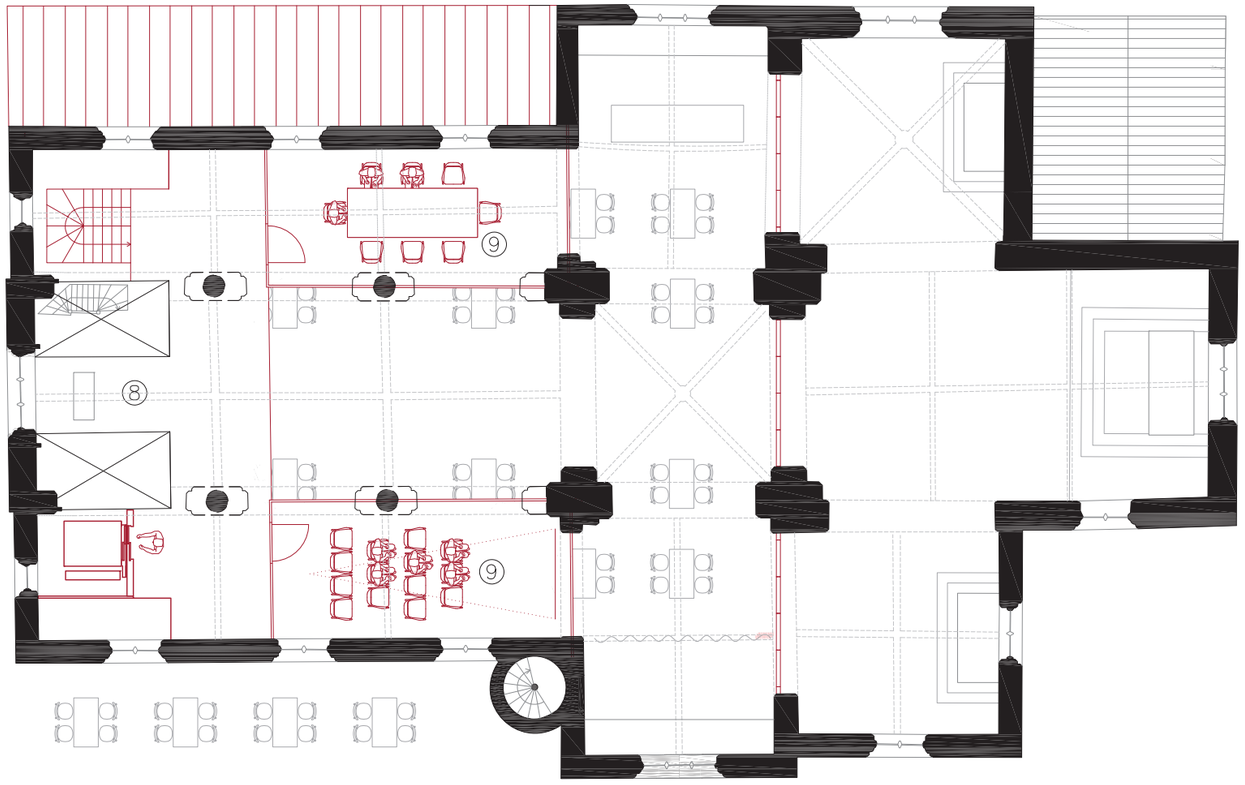
GRONDPLAN niv.0
schaal: 1/150

(1) inkom met vestiaire (2) schip (3) zijbeuken (4) viering zonder preekstoel (5) transept met bergruimte/bar (6) dienstruimtes in aanbouw (7) terras

GEMEENSCHAPSRUIMTE

Scenario 2b: dienstruimtes in aangebouwd volume + extra verdieping





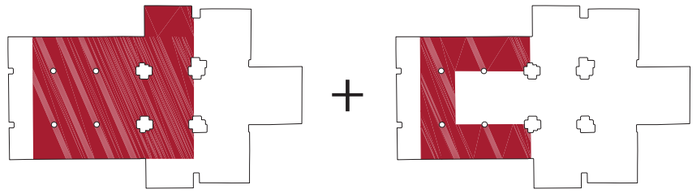
Multifunctionele ruimtes (48m2)
Trap en lift aan weerszijden van inkom
Vloer en balustrade oksaal dienen aangepast te worden in functie van circulatie

GRONDPLAN niv.+1
schaal: 1/150

(8) oksaal met orgel (9) kleinere multifunctionele ruimtes

GEMEENSCHAPSRUIMTE

Scenario 2b: dienstruimtes in aangebouwd volume + extra verdieping





DWARSDOORSNEDE schip
schaal: 1/150

GEMEENSCHAPSRUIMTE

Scenario 2b: dienstruimtes in aangebouwd volume + extra verdieping

(01)
aansluiting nieuwe vloer, herbestemming Sint-Gertrudis van Nijvelkerk, Oomen Architecten, Heerle (NL)

(02)
St. Annakerk, architect Oomen architecten, Breda (NL)

(03)
Fontevraud L'Hôtel, Fontevraud-l'Abbaye (FR)



01



02



03

REFERENTIES

GEMEENSCHAPSRUIMTE

Scenario 2b: dienstruimtes in aangebouwd volume + extra verdieping



LANGSDOORSNEDE

schaal: 1/150

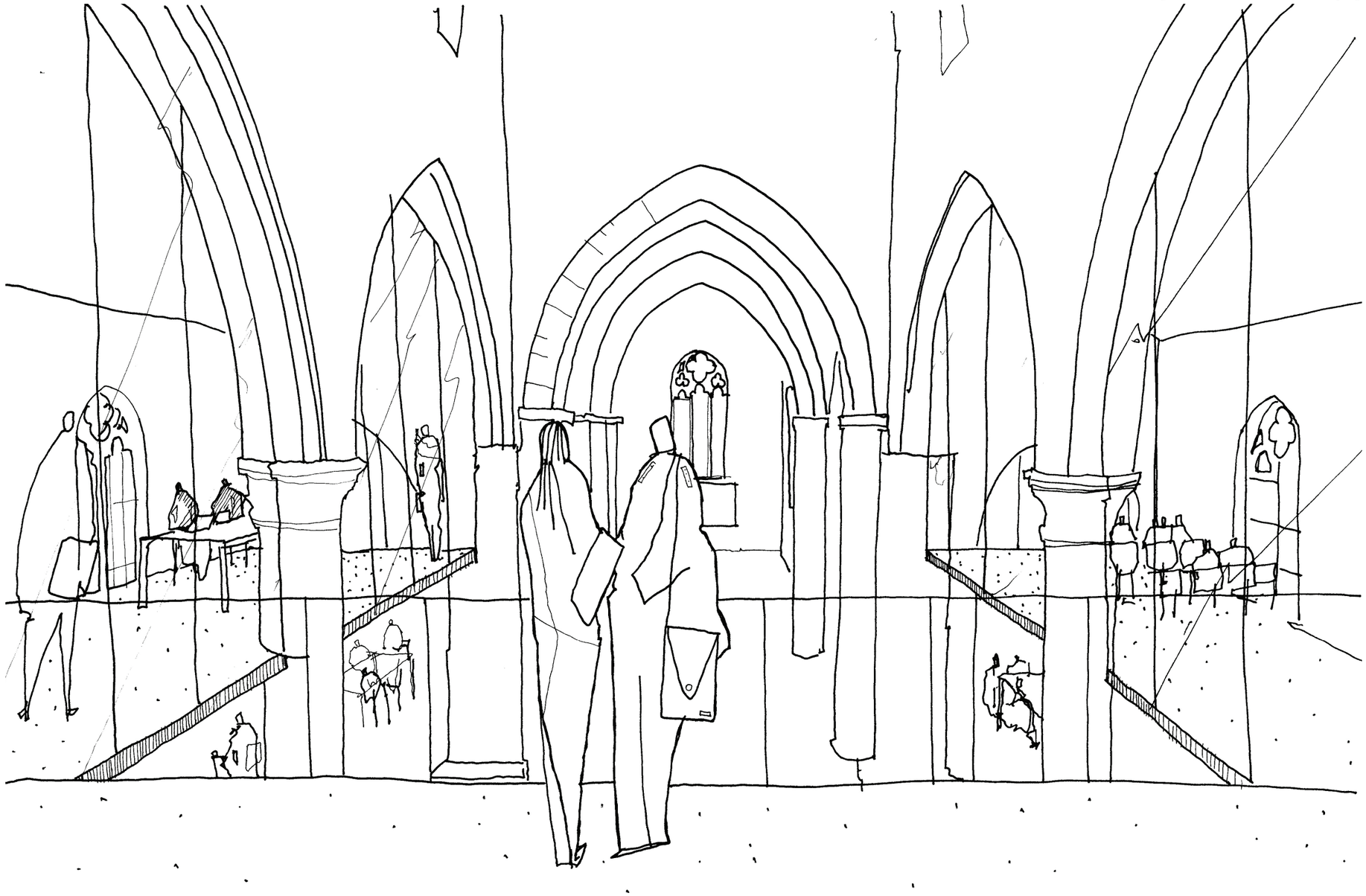
GEMEENSCHAPSRUIMTE

Scenario 2b: dienstruimtes in aangebouwd volume + extra verdieping



GEMEENSCHAPSRUIMTE

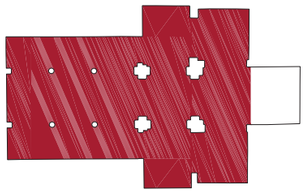
Scenario 2b: dienstruimtes in aangebouwd volume + extra verdieping

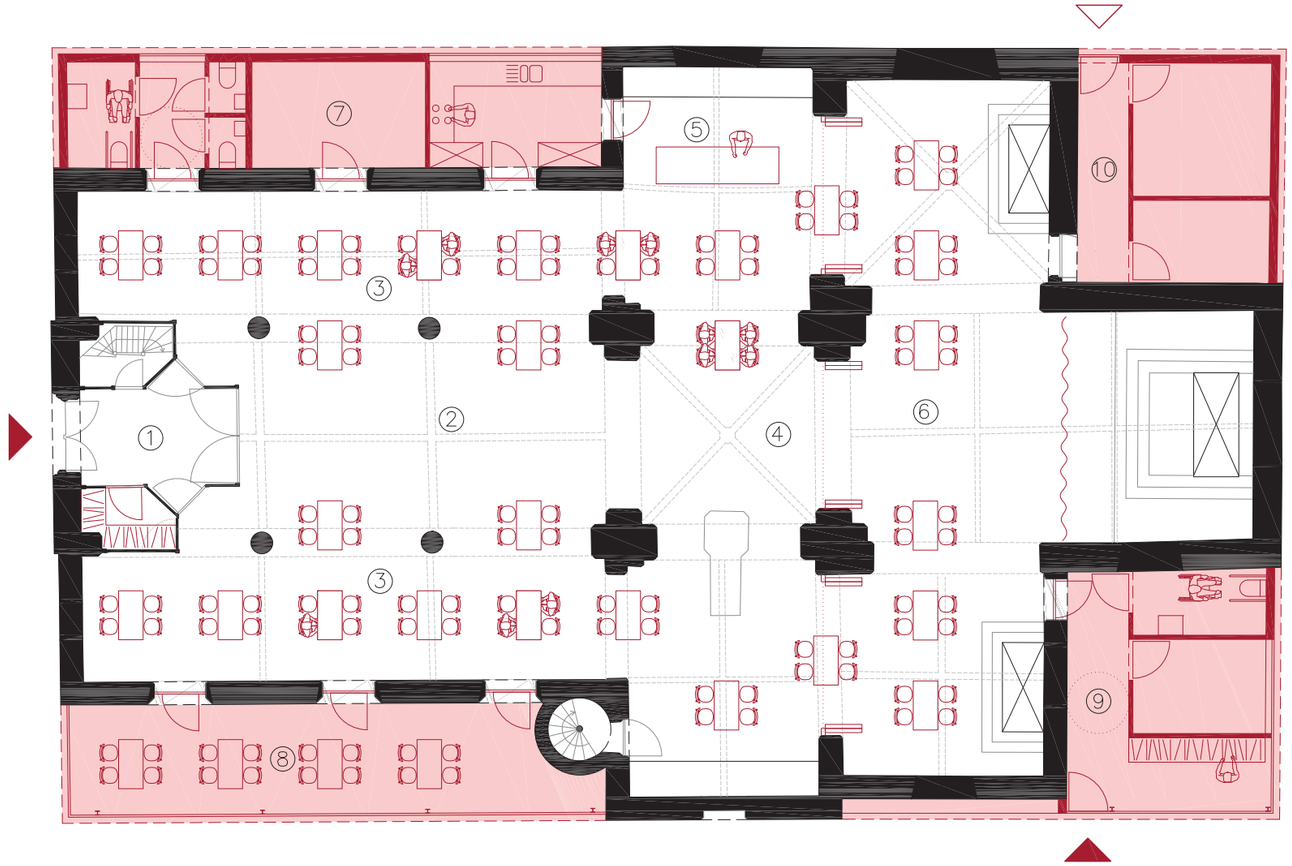


IMPRESSIE
zicht vanop het oksaal

GEMEENSCHAPSRUIMTE

Scenario 3: vrijwaren kerkruimte - sokkel met dienstruimtes rondom





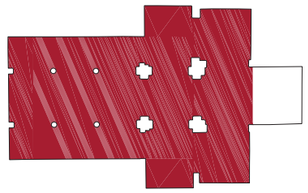
Gemeenschapsruimte: tafelopstelling max. ca. 165 zitplaatsen (355m2)
Dienstruimtes: sanitair, berging/technische ruimte en kleine keuken in aanbouw noordwest (34m2), berging + technische ruimte in aanbouw noordoost (25m2), neveninkom + sacristie + wc in aanbouw zuidoost (26m2), wintertuin/terras in aanbouw zuidwest (33m2)
Bar in noordelijke deel transept (14m2)
Preekstoel verplaatst naar andere zijde viering
Dubbel gebruik koor

GRONDPLAN niv.0
schaal: 1/150

(1) inkom met vestiaire (2) schip (3) zijbeuken (4) viering met aangepaste preekstoel (5) transept met bar (6) deel gemeenschapsruimte in koor (7) dienstruimtes in aanbouw
(8) wintertuin/terras (9) aanbouw met neveninkom (10) aanbouw ter vervanging volume sacristie

GEMEENSCHAPSRUIMTE

Scenario 3: vrijwaren kerkruimte - sokkel met dienstruimtes rondom

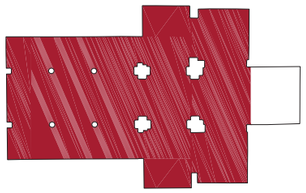




DWARSDOORSNEDE schip
schaal: 1/150

GEMEENSCHAPSRUIMTE

Scenario 3: vrijwaren kerkruimte - sokkel met dienstruimtes rondom





LANGSDOORSNEDE
schaal: 1/150

GEMEENSCHAPSRUIMTE

Scenario 3: vrijwaren kerkruimte - sokkel met dienstruimtes rondom



GEMEENSCHAPSRUIMTE

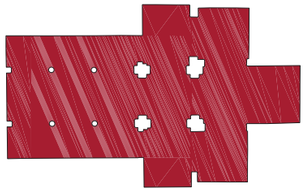
Scenario 3: vrijwaren kerkruimte - sokkel met dienstruimtes rondom

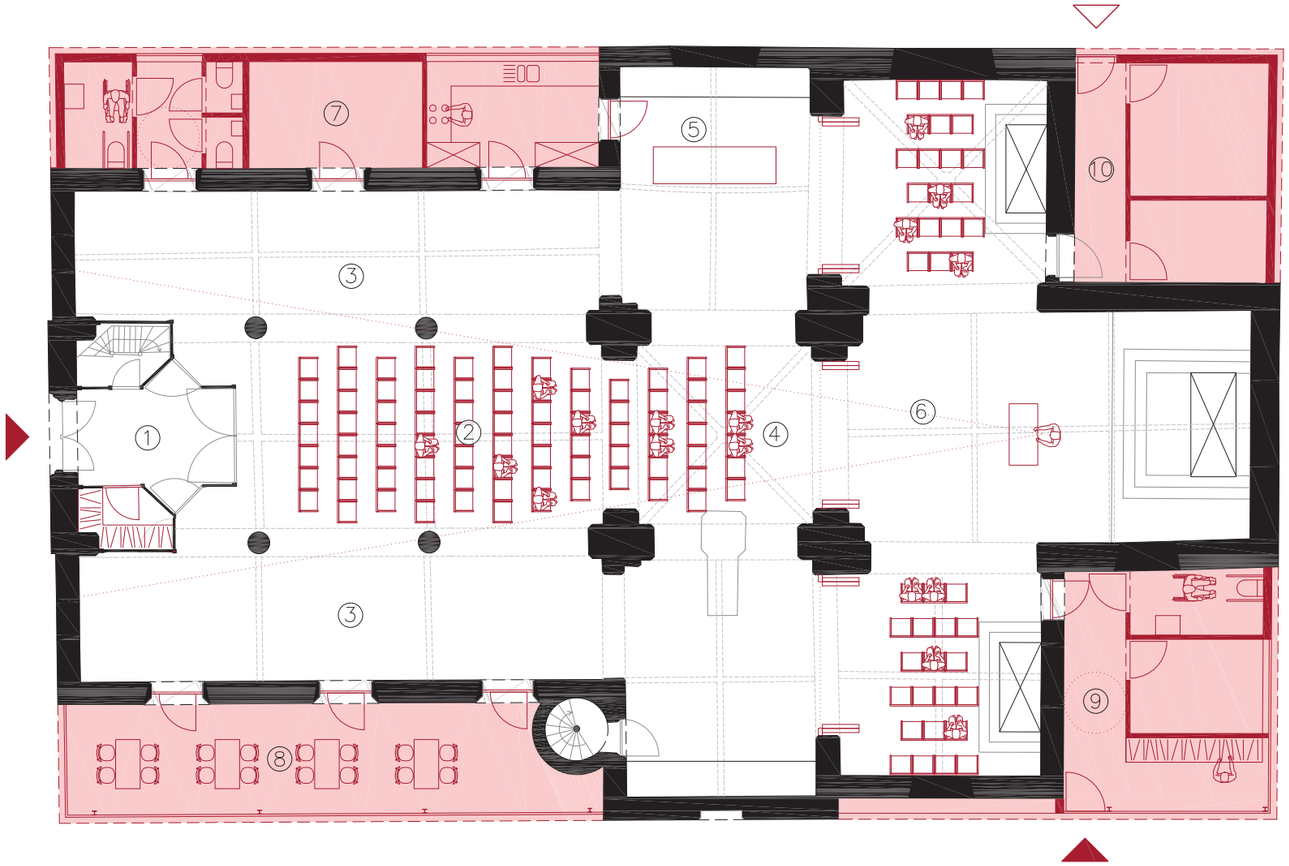


IMPRESSIE
zicht vanuit noordelijke zijbeuk

GEMEENSCHAPSRUIMTE

Scenario 3: vrijwaren kerkruimte - sokkel met dienstruimtes rondom





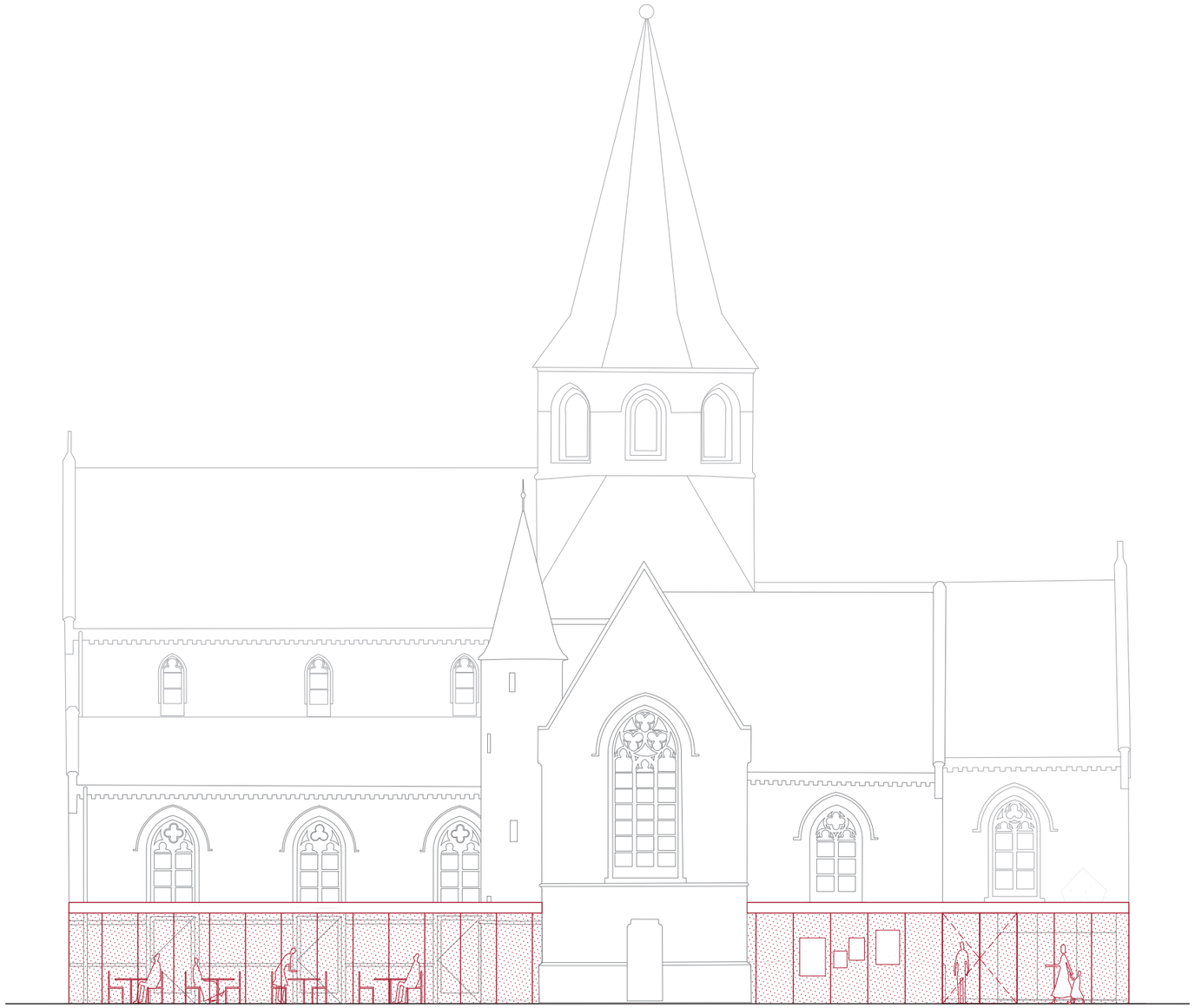
Gemeenschapsruimte: opstelling voor grotere gebedsdienst of dgl. ca. 125 zitplaatsen (355m2)
Beperkte zichtbaarheid in zijbeuken, kunnen dienstdoen als foyer
Dienstruimtes: sanitair, berging/technische ruimte en kleine keuken in aanbouw noordwest (34m2), berging + technische ruimte in aanbouw noordoost (25m2),
neveninkom + sacristie + wc in aanbouw zuidoost (26m2), wintertuin/terras in aanbouw zuidwest (33m2)
Bar in noordelijke deel transept (14m2)
Preekstoel verplaatst naar andere zijde viering
Dubbel gebruik koor

GRONDPLAN niv.0
schaal: 1/150

(1) inkom met vestiaire (2) schip (3) zijbeuken (4) viering met aangepaste preekstoel (5) transept met bar (6) koor met altaar en zitplaatsen (7) dienstruimtes in aanbouw
(8) wintertuin/terras (9) aanbouw met neveninkom (10) aanbouw ter vervanging volume sacristie

GEMEENSCHAPSRUIMTE

Scenario 3: vrijwaren kerkruimte - sokkel met dienstruimtes rondom



ZUIDGEVEL
schaal: 1/150

GEMEENSCHAPSRUIMTE

Scenario 3: vrijwaren kerkruimte - sokkel met dienstruimtes rondom



WESTGEVEL
schaal: 1/150

GEMEENSCHAPSRUIMTE

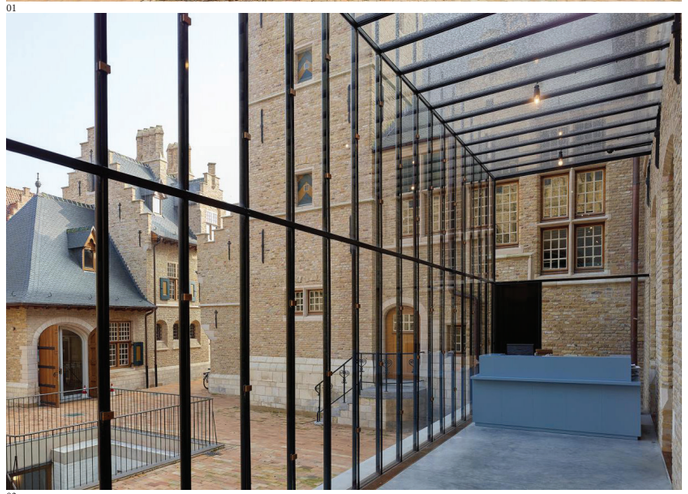
Scenario 3: vrijwaren kerkruimte - sokkel met dienstruimtes rondom

(01, 02)
Stadhuis, ONO architecten, Diksmuide (B)

(03)
Oude Gevangenis, noAarchitecten, Hasselt (B)



01



02



03

REFERENTIES

KERKHOF ALS GROENE RUIMTE

bestaande toestand



INPLANTINGSPLAN
schaal: 1/750

(1) St-Martinuskerk met kerkhof (2) Voormalige gemeentehuis, nu sociale woningen (3) voormalige pastorie (4) koetshuis kasteel
(A) Schelderodeplein (B) Gaversesteenweg (C) Grepstraat (D) Martinusgang (E) Scheldewegel

KERKHOF ALS GROENE RUIMTE

stap 1 op basis van scenario 3: open ruimte + circulatie

We ontwikkelen enkele voorstellen voor aanpassingen aan het kerkhof in functie van de herbestemming van de kerk tot gemeenschapsruimte. Hiervoor vertrekken we in de volgende schema's van scenario 3. (Deze voorstellen zijn echter ook compatibel met de andere scenario's.) We stellen voor rond de kerk en de strooiweide ruimte vrij te maken door de graven te ontruimen. Dit eventueel met uitzondering van enkele monumentale graven.

(De strooiweide kan verplaatst worden naar de zone ten zuiden van het transept. De graven kunnen verplaatst worden naar de westelijke uitbreidingszone van het kerkhof.)



INPLANTINGSPLAN
schaal: 1/750

(1) St-Martinuskerk met kerkhof (2) Voormalige gemeentehuis, nu sociale woningen (3) voormalige pastorie (4) koetshuis kasteel
(A) Schelderodeplein (B) Gaversesteenweg (C) Grepstraat (D) Martinusgang (E) Scheldewegel

KERKHOF ALS GROENE RUIMTE

stap 2 op basis van scenario 3: bijkomende buitenfuncties

We verharden de zone rond de kerk in functie van toestroom en eventuele laden en lossen. Aan de westzijde kan ruimte gecreëerd voor een terras. We voorzien de aanplanting van enkele solitaire bomen om de open ruimte suggestief te begrenzen en een meer parkachtig karakter te ontwikkelen. Aan de zuidelijke toegang kan een fietsenstalling (met open karakter) voorzien worden (40 plaatsen). Hierboven tekenen we indicatief een overdekte multifunctionele buitenruimte die kan dienstdoen als serene afscheidsruimte (zoals geopperd door de kerkraad), maar ook als bijkomend overdekt terras of dergelijke.

De huidige parking op het Schelderodeplein heeft een maximale capaciteit van ca. 20 plaatsen. De parking verderop in de Gaversesteenweg ca. 14 plaatsen.



INPLANTINGSPLAN
schaal: 1/750

(1) St-Martinuskerk met kerkhof (2) Voormalige gemeentehuis, nu sociale woningen (3) voormalige pastorie (4) koetshuis kasteel
(A) Schelderodeplein (B) Gaversesteenweg (C) Grepstraat (D) Martinusgang (E) Scheldewegel

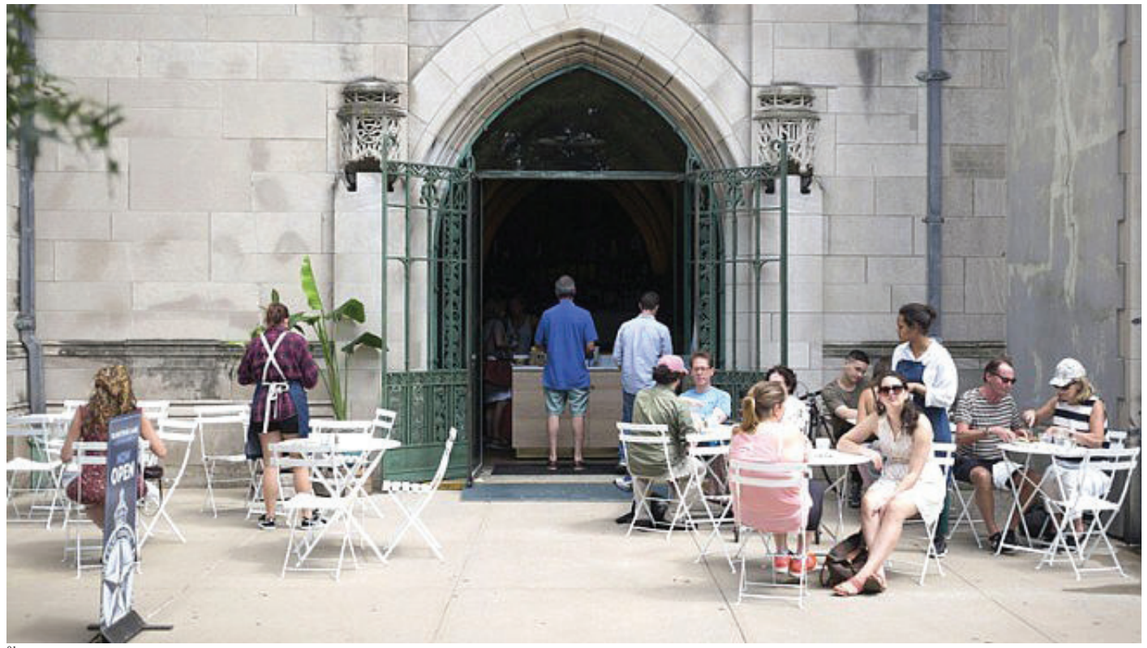
KERKHOF ALS GROENE RUIMTE

stap 2 op basis van scenario 3: bijkomende buitenfuncties

(01)
Bluestone Lane's Upper East Side Café, New York (VS)

(02)
receptie aan westportaal St-Martinuskerk bij
laatste zondagsmis 27 augustus 2017

(03)
Terras-pop up De Swarte Leeuw in koffiehoek
St-Laurenskerk, Rotterdam (NL)



01



02



03

REFERENTIES

KERKHOF ALS GROENE RUIMTE

stap 3 op basis van scenario 3: groene gordel

We vervolledigen het parkachtige karakter door de bomenrij langs de Gaversesteenweg aan te vullen rondom het kerkhof. De begrenzing aan de oostelijke en noordelijke zijde kan op dezelfde manier opgevat worden als de bestaande bomenrij. Aan de westelijke zijde voorzien we een aanplanting met een bomengrid om het uitbreidingsdeel van het kerkhof landschappelijk beter in te bedden.

De groene gorden kan samen met de solitaire bomen en de andere maatregelen het karakter van het kerkhof verzachten en dubbel gebruik beter toelaten.



INPLANTINGSPLAN
schaal: 1/750

(1) St-Martinuskerk met kerkhof (2) Voormalige gemeentehuis, nu sociale woningen (3) voormalige pastorie (4) koetshuis kasteel
(A) Schelderodeplein (B) Gaversesteenweg (C) Grepstraat (D) Martinusgang (E) Scheldewegel

KERKHOF ALS GROENE RUIMTE

stap 3 op basis van scenario 3: groene gordel

(01)
Kerkhof als parktuin (GB)

(02)
Woodland begraafplaats, Skogskyrkogarden Stockholm (SU)



01



02

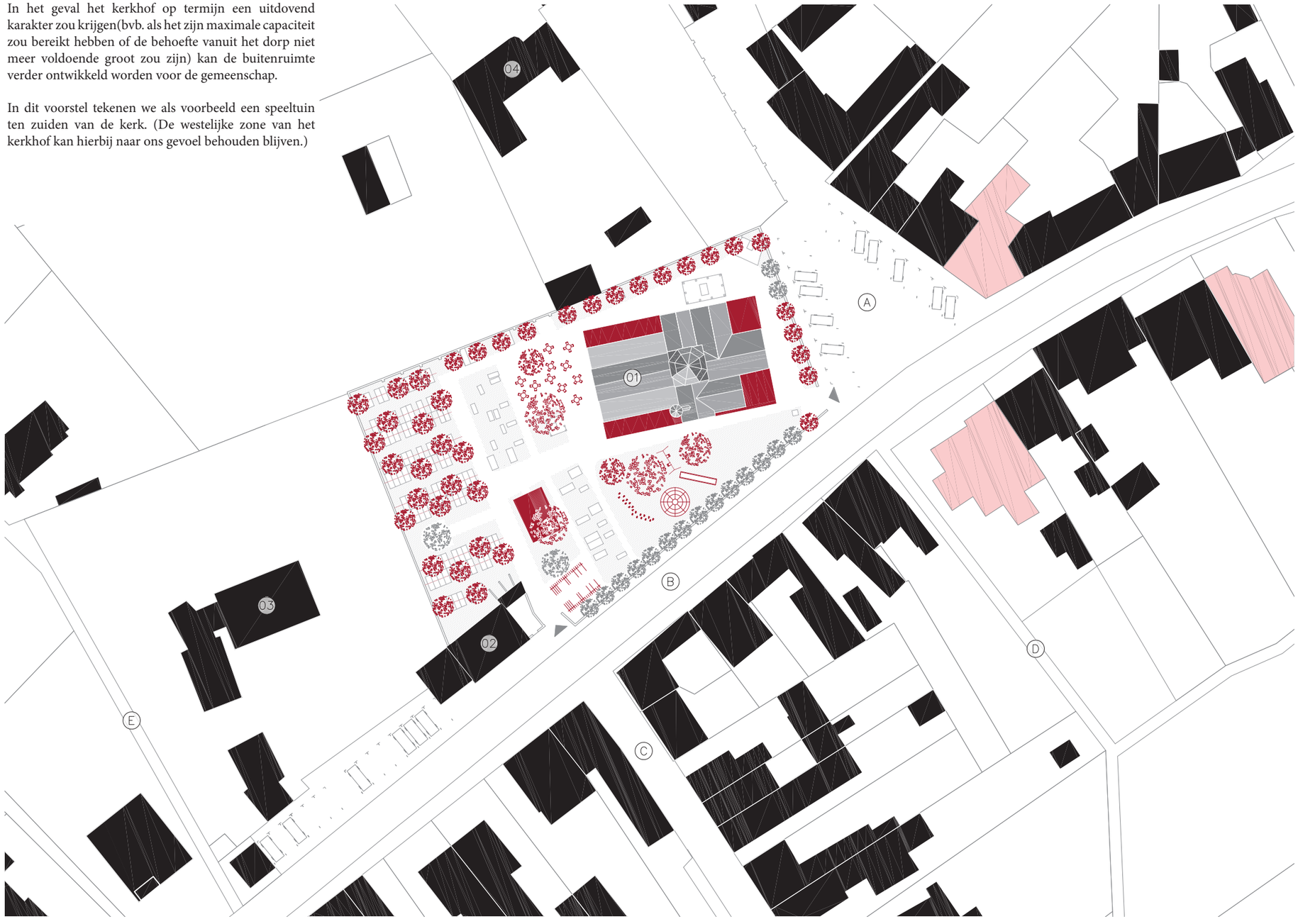
REFERENTIES

KERKHOF ALS GROENE RUIMTE

stap 4 op basis van scenario 3: uitdovend scenario

In het geval het kerkhof op termijn een uitdovend karakter zou krijgen(bvb. als het zijn maximale capaciteit zou bereikt hebben of de behoefte vanuit het dorp niet meer voldoende groot zou zijn) kan de buitenruimte verder ontwikkeld worden voor de gemeenschap.

In dit voorstel tekenen we als voorbeeld een speeltuin ten zuiden van de kerk. (De westelijke zone van het kerkhof kan hierbij naar ons gevoel behouden blijven.)

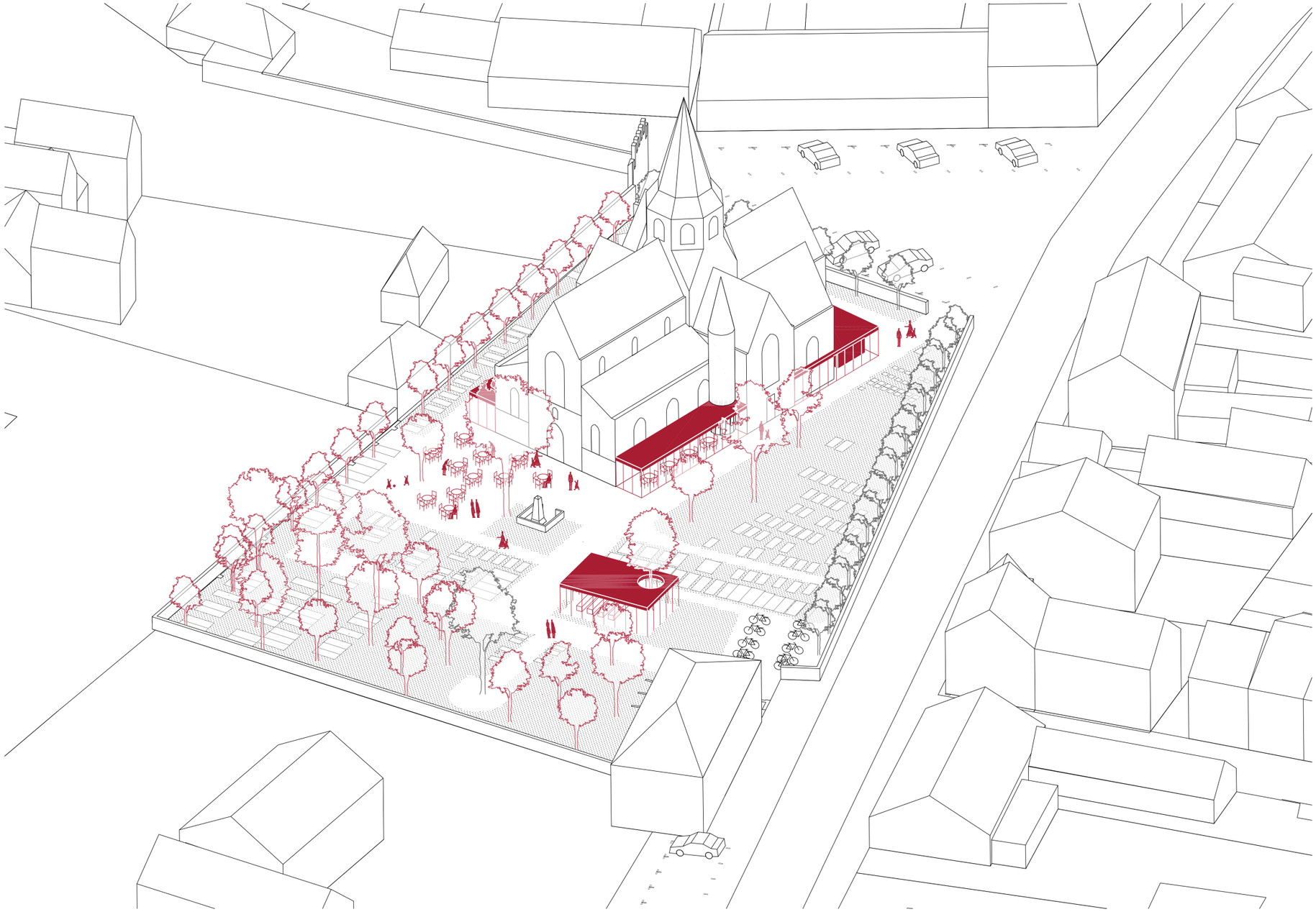


INPLANTINGSPLAN
schaal: 1/750

(1) St-Martinuskerk met kerkhof (2) Voormalige gemeentehuis, nu sociale woningen (3) voormalige pastorie (4) koetshuis kasteel
(A) Schelderodeplein (B) Gaversesteenweg (C) Grepstraat (D) Martinusgang (E) Scheldewegel

KERKHOF ALS GROENE RUIMTE

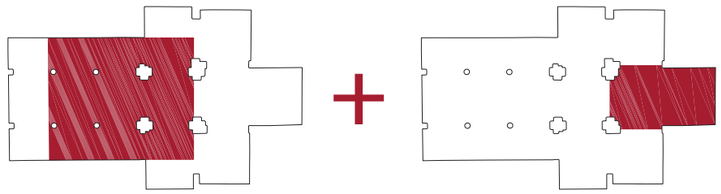
droomscenario



AXONOMETRIE

SYNTHESE

Stille ruimte scenario 1: in het hoofdkoor + Gemeenschapsruimte scenario 1a: dienstruimtes in de kerk met neveninkom



Na de scenariovergadering op 28 maart 2018 wordt door de betrokken partijen gevraagd om volgende optie uit te werken: *Stille ruimte scenario 1 Hoofdkoor + Gemeenschapsruimte scenario 1a*.

Rekening houdend met bijkomend advies van het Agentschap Onroerend Erfgoed (AOE), de insteek van een ingenieur technieken en de richtlijnen voor brandveiligheid is deze optie verder uitgewerkt. Hierbij dienen volgende aandachtspunten te worden vermeld.

- Het bestaande inkomportaal is samen met het geheel van de kerk beschermd, doch op aangeven van het AOE niet waardevol. In het synthesevoorstel zijn we ervan uitgegaan om dit portaal te vervangen en met de toevoeging van wc's en keuken te optimaliseren. In dit voorstel voorzien we een grotere keuken en naastliggende toog vermits deze functie nu in de parochiezaal van de Basisschool 30m2 beslaat. We voorzien de diensttrap naar het doksaal en een bergruimte aan de andere zijde.

- Onder de ramen in de zijbeuken in de tweede en derde travee voorzien we aan weerszijden beglaasde deuren. Dit om het gesloten karakter van de toekomstige gemeenschapsruimte enigszins te breken en meer licht en zicht toe te laten. De kruisgang aan de buitenzijde in de tweede travee (ook aan weerszijden van de kerk) dient dan wel verplaatst te worden naar de eerste travee.

- Op advies van het Agentschap Onroerend Erfgoed behouden we de treden aan de zijaltaren. De treden die groen bekleed zijn (in het hoofdkoor) kunnen wel aangepast worden. De eerste trede kan genivelleerd worden met het niveau van het schip. Dit laat een verbeterde toegankelijkheid toe van het koor en dus de stille ruimte, (ihb. voor rolstoelgebruikers)

- Het voorzien van de neveninkom in het zuidelijke transept noopt de verhuis van de ingebouwde biechtstoel aan die zijde naar de noordelijke kant, (opnieuw op aangeven van het AOE). De vrijstaande biechtstoel (een kastmeubel) aan de noordzijde moet dan ook verhuizen en een nieuwe plaats vinden in de kerk.

- De scheiding tussen de gemeenschapsruimte en de stille ruimte voorzien we dmv. gordijnen. Dit vermits gelijktijdig gebruik van beide functies niet zal voorkomen.

- De nieuwe indeling van de voormalige sacristie is afgestemd op de eisen voor een nieuwe technische installatie, (zie verder).

Naast de uitwerking van deze optie worden ook nog toegevoegd:

- Enkele referenties van herbestemde kerken waarin getoond wordt hoe een nieuw portaal met bijkomende functies architecturaal uitgewerkt kan worden.

- Een stappenplan waarin de transformatie van het kerkhof als groene ruimte getoond wordt op basis van de verkozen optie.

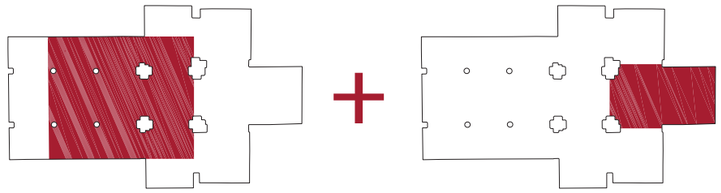
- Aandachtspunten betreffende brandveiligheid.

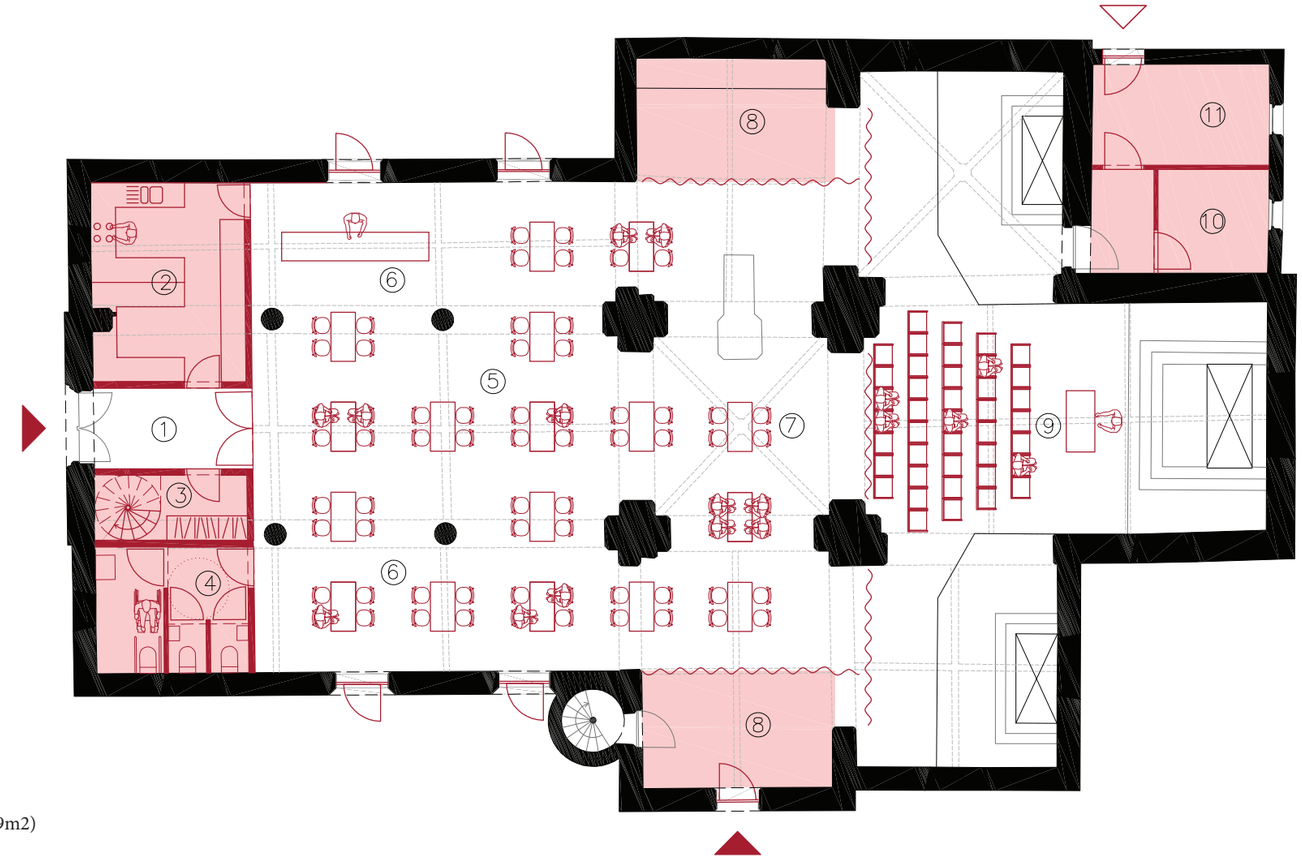
- Advies voor technieken (met schematische aanduiding ingrepen).

- Raming.

SYNTHESE

Stille ruimte scenario 1: in het hoofdkoor + Gemeenschapsruimte scenario 1a: dienstruimtes in de kerk met neveninkom





Stille ruimte: 41 zitplaatsen (59m2)
Altaar op oude plaats
Hoofdinkom via gemeenschapsruimte
Gemeenschapsruimte: tafelopstelling max. ca. 110 zitplaatsen (164m2)
Dienstruimtes: sanitair (11m2) en vestiaire + diensttrap (6m2) in eerste travee,
keuken en toog (26m2) in eerste en tweede travee
Bergruimte in noordelijke deel transept (14m2)
Neveninkom via bestaande deuropening in zuidelijke transept (14m2)
(inkom kan gedeeld worden met stille ruimte)
Dienstinkom via volume technische ruimte + sacristie (22m2)
Bijkomende openingen onder gevelramen in zijbeuken optioneel

GRONDPLAN
schaal: 1/150

(1) inkom met vestiaire en dienstruimtes (5) schip (6) zijbeuken (7) viering met preekstoel (8) transept met bergruimte/neveninkom (9) hoofdkoor met stille ruimte (10) sacristie/ bergruimte (11) technische ruimte

SYNTHESE

Stille ruimte scenario 1: in het hoofdkoor + Gemeenschapsruimte scenario 1a: dienstruimtes in de kerk met neveninkom



REFERENTIE

Gordijn tussen schip en koor, herbestemming St-Alfonsuskerk, 360 Architecten, Woonzorgcentrum Sint-Vincentius, Leuven (B)

SYNTHESE

Stille ruimte scenario 1: in het hoofdkoor + Gemeenschapsruimte scenario 1a: dienstruimtes in de kerk met neveninkom













REFERENTIE

Voorbeelden compact stapelbare stoelen: Howe 40-4

SYNTHESE

Stille ruimte scenario 1: in het hoofdkoor + Gemeenschapsruimte scenario 1a: dienstruimtes in de kerk met neveninkom



LANGSDOORSNEDE
schaal: 1/150

Met optie bijkomende openingen onder gevelramen in zijbeuken

SYNTHESE

Stille ruimte scenario 1: in het hoofdkoor + Gemeenschapsruimte scenario 1a: dienstruimtes in de kerk met neveninkom



REFERENTIE

Aansluiting nieuwe vloer, herbestemming Sint-Gertrudis van Nijvelkerk, Oomen Architecten, Heerlen (NL)

SYNTHESE

Stille ruimte scenario 1: in het hoofdkoor + Gemeenschapsruimte scenario 1a: dienstruimtes in de kerk met neveninkom



NOORDGEVEL
schaal: 1/150

Met optie bijkomende openingen onder gevelramen in zijbeuken

SYNTHESE

Stille ruimte scenario 1: in het hoofdkoor + Gemeenschapsruimte scenario 1a: dienstruimtes in de kerk met neveninkom



01



02

REFERENTIE

Ramen of deuren op begane grond: (01) Sint-Jozef-Colomakerk, Mechelen (B) (02) Sint-Johannes de Doperkerk, Sprundel (NL)

SYNTHESE

Stille ruimte scenario 1: in het hoofdkoor + Gemeenschapsruimte scenario 1a: dienstruimtes in de kerk met neveninkom



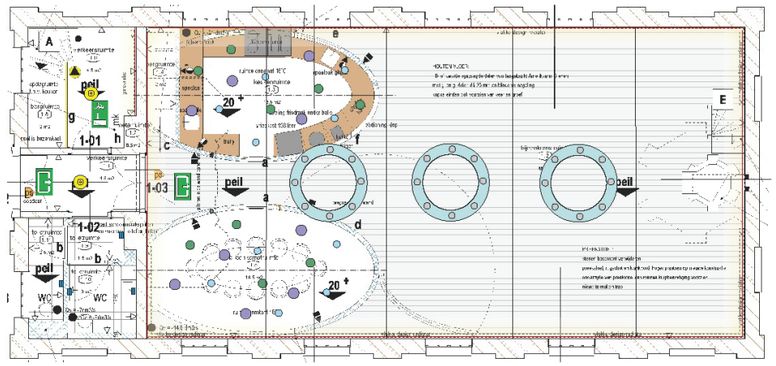
ZUIDGEVEL
schaal: 1/150

Met optie bijkomende openingen onder gevelramen in zijbeuken

NIEUW PORTAAL

Nieuwe dienstruimtes in onthaalzone kerk









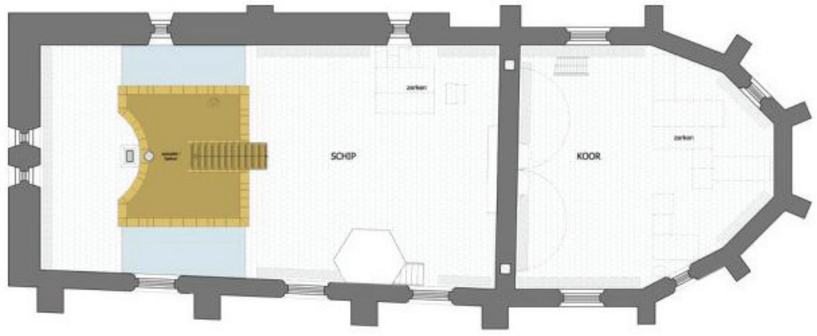
REFERENTIE

Herbestemming kerk Wetsinge, J.O.N.G architecten, Groningen, 2013

NIEUW PORTAAL

Nieuwe dienstruimtes in onthaalzone kerk









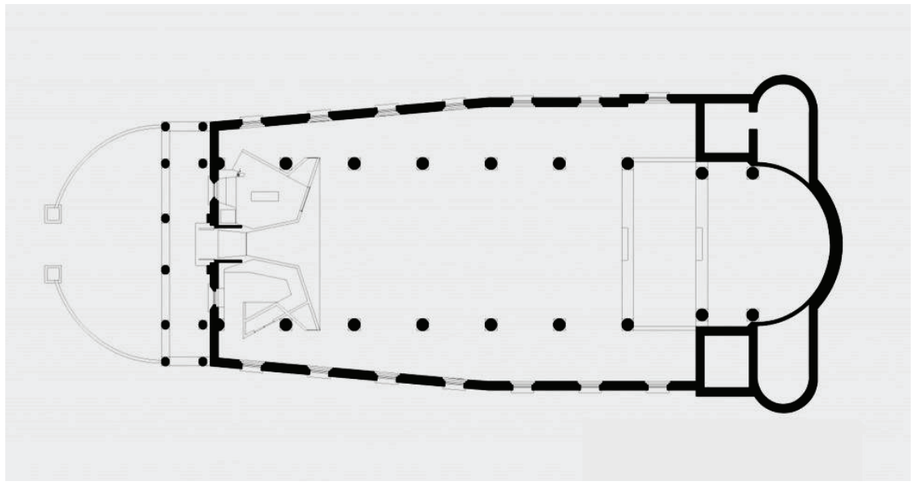
REFERENTIE

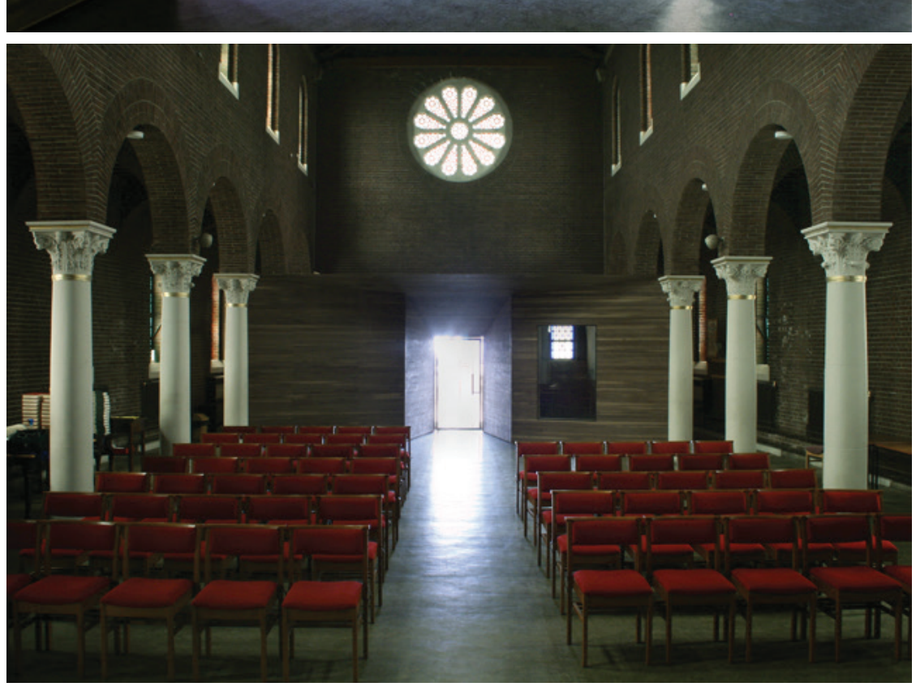
Herbestemming Leegkerk, Groningen, awg architecten, 2013

NIEUW PORTAAL

Nieuwe dienstruimtes in onthaalzone kerk







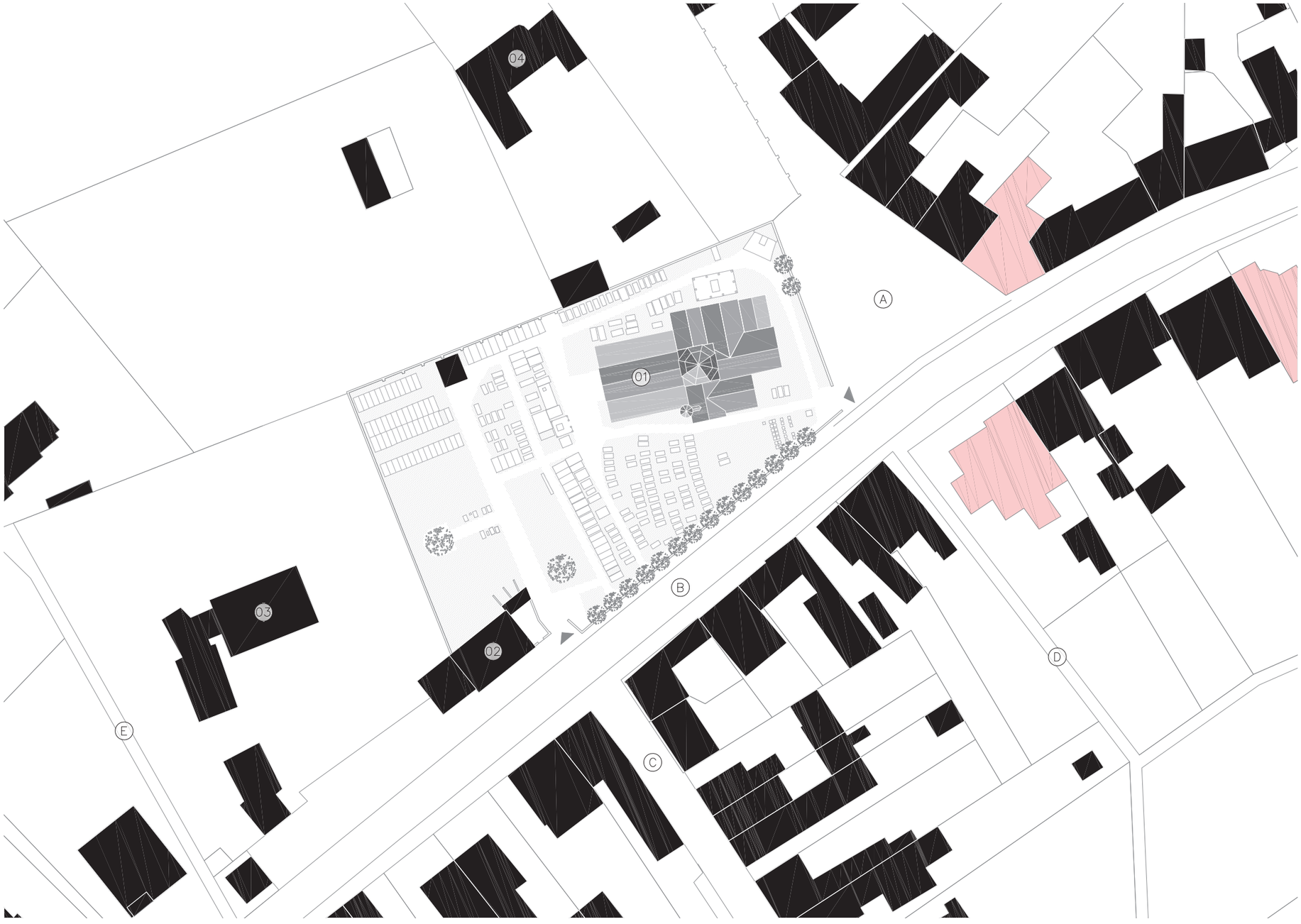


REFERENTIE

Herbestemming kerk St. George and St. Thomas, Dublin, Clancy Moore Architects, 2008

KERKHOF ALS GROENE RUIMTE

bestaande toestand



INPLANTINGSPLAN
schaal: 1/750

(1) St-Martinuskerk met kerkhof (2) Voormalige gemeentehuis, nu sociale woningen (3) voormalige pastorie (4) koetshuis kasteel
(A) Schelderodeplein (B) Gaversesteenweg (C) Grepstraat (D) Martinusgang (E) Scheldewegel

KERKHOF ALS GROENE RUIMTE

stap 1: open ruimte + circulatie

We ontwikkelen enkele voorstellen voor aanpassingen aan het kerkhof in functie van de herbestemming van de kerk tot gemeenschapsruimte. Hiervoor vertrekken we in de volgende schema's van scenario 1. We stellen voor aan de zuid- en westkkant van de kerk ruimte vrij te maken door de graven te ontruimen. Dit eventueel met uitzondering van enkele monumentale graven.

(De strooiweide kan eventueel verplaatst worden naar de zone ten zuiden van het transept. De graven kunnen verplaatst worden naar de westelijke uitbreidingszone van het kerkhof.)



INPLANTINGSPLAN
schaal: 1/750

(1) St-Martinuskerk met kerkhof (2) Voormalige gemeentehuis, nu sociale woningen (3) voormalige pastorie (4) koetshuis kasteel
(A) Schelderodeplein (B) Gaversesteenweg (C) Grepstraat (D) Martinusgang (E) Scheldewegel

KERKHOF ALS GROENE RUIMTE

stap 2: bijkomende buitenfuncties

We verharden de zone rond de kerk als plein. Aan de westzijde kan ruimte gecreëerd voor een terras. We voorzien de aanplanting van enkele solitaire bomen om de open ruimte suggestief te begrenzen en een meer parkachtig karakter te ontwikkelen. Aan de zuidelijke toegang kan een fietsenstalling (met open karakter) voorzien worden (40 plaatsen).

De huidige parking op het Schelderodeplein heeft een maximale capaciteit van ca. 20 plaatsen. De parking verderop in de Gaversesteenweg ca. 14 plaatsen.



INPLANTINGSPLAN
schaal: 1/750

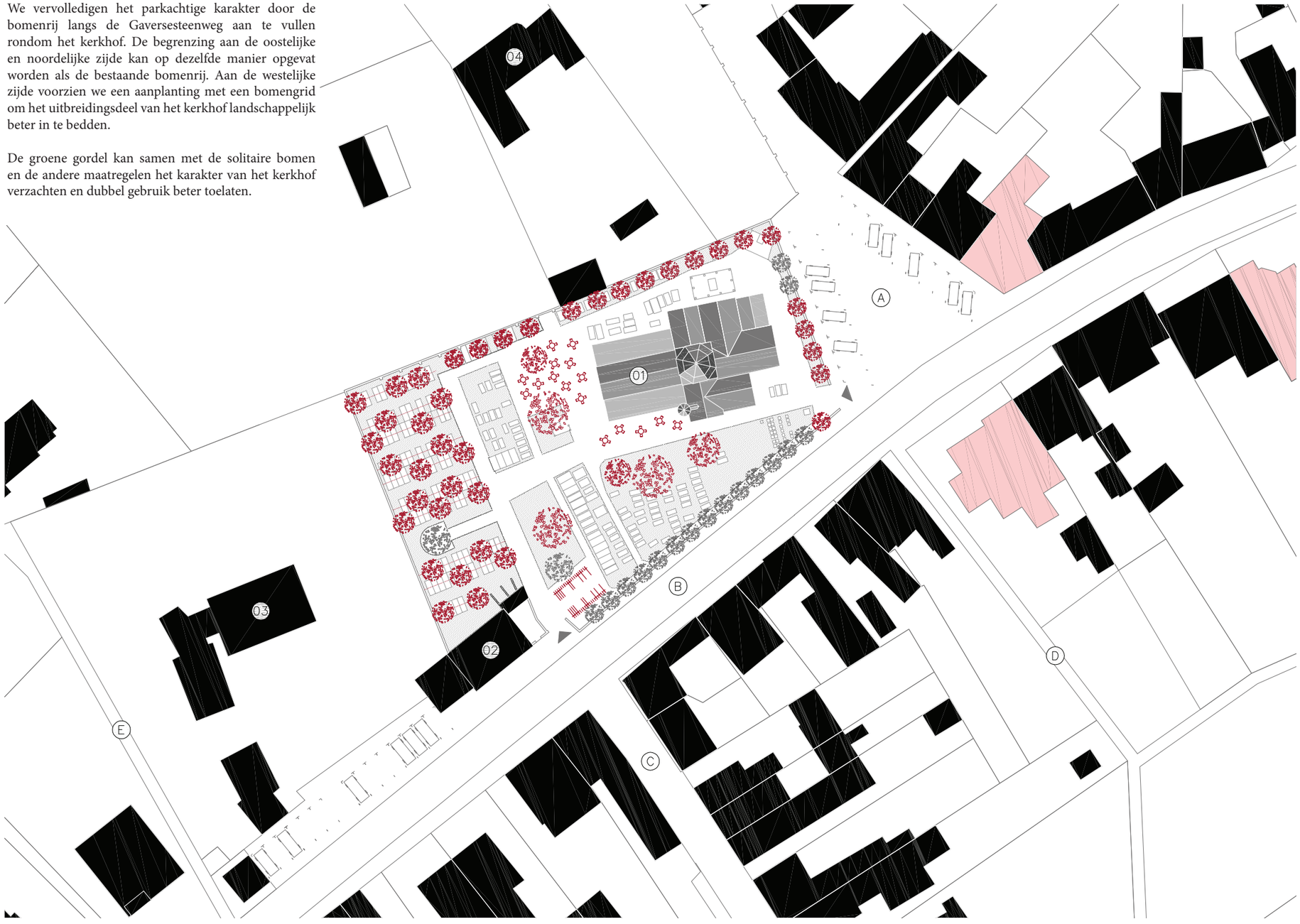
(1) St-Martinuskerk met kerkhof (2) Voormalige gemeentehuis, nu sociale woningen (3) voormalige pastorie (4) koetshuis kasteel
(A) Schelderodeplein (B) Gaversesteenweg (C) Grepstraat (D) Martinusgang (E) Scheldewegel

KERKHOF ALS GROENE RUIMTE

stap 3: groene gordel

We vervolledigen het parkachtige karakter door de bomenrij langs de Gaversesteenweg aan te vullen rondom het kerkhof. De begrenzing aan de oostelijke en noordelijke zijde kan op dezelfde manier opgevat worden als de bestaande bomenrij. Aan de westelijke zijde voorzien we een aanplanting met een bomengrid om het uitbreidingsdeel van het kerkhof landschappelijk beter in te bedden.

De groene gordel kan samen met de solitaire bomen en de andere maatregelen het karakter van het kerkhof verzachten en dubbel gebruik beter toelaten.



INPLANTINGSPLAN
schaal: 1/750

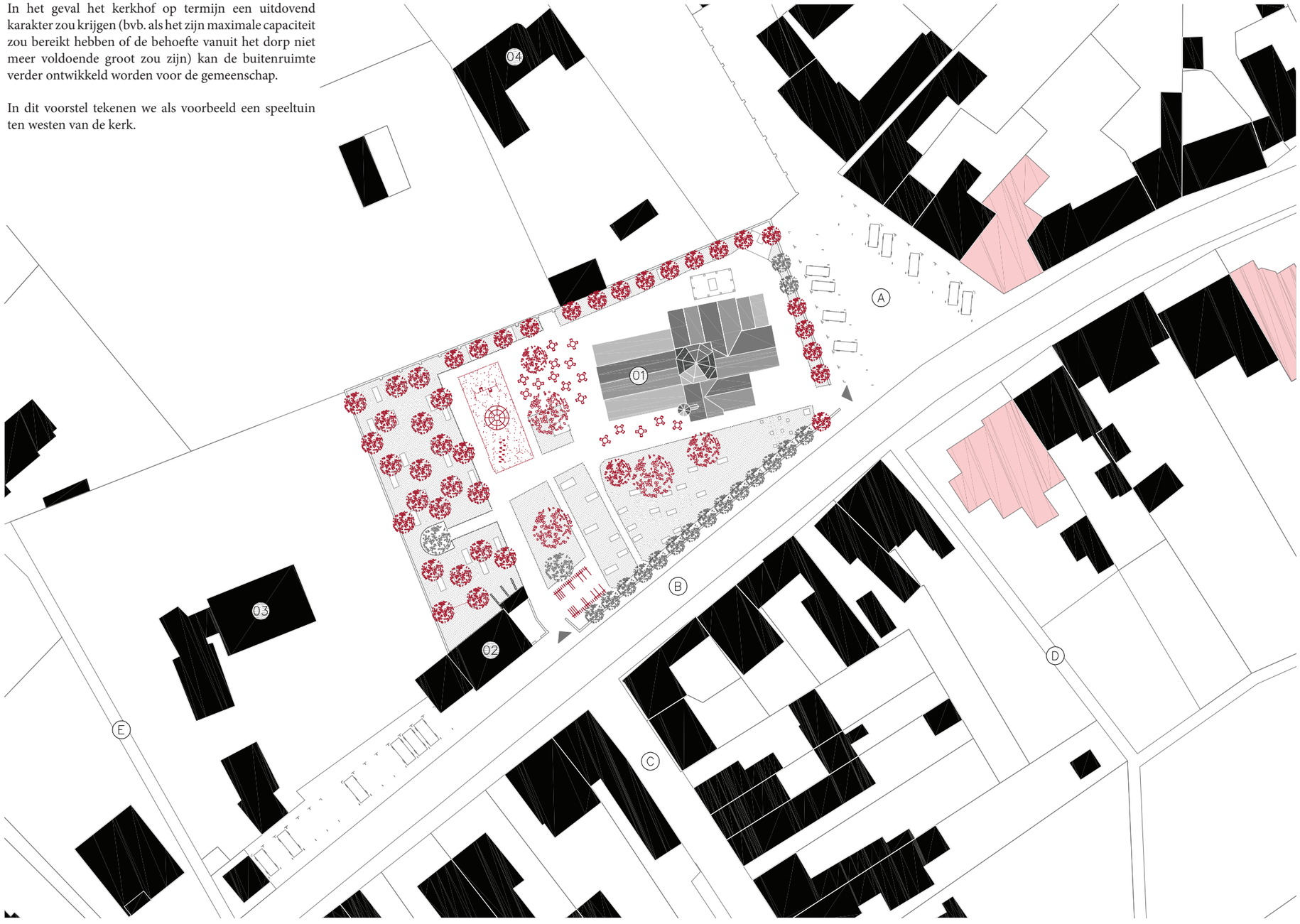
(1) St-Martinuskerk met kerkhof (2) Voormalige gemeentehuis, nu sociale woningen (3) voormalige pastorie (4) koetshuis kasteel
(A) Schelderodeplein (B) Gaversesteenweg (C) Grepstraat (D) Martinusgang (E) Scheldewegel

KERKHOF ALS GROENE RUIMTE

stap 4: uitdovend scenario

In het geval het kerkhof op termijn een uitdovend karakter zou krijgen (bvb. als het zijn maximale capaciteit zou bereikt hebben of de behoefte vanuit het dorp niet meer voldoende groot zou zijn) kan de buitenruimte verder ontwikkeld worden voor de gemeenschap.

In dit voorstel tekenen we als voorbeeld een speeltuin ten westen van de kerk.



INPLANTINGSPLAN
schaal: 1/750

(1) St-Martinuskerk met kerkhof (2) Voormalige gemeentehuis, nu sociale woningen (3) voormalige pastorie (4) koetshuis kasteel
(A) Schelderodeplein (B) Gaversesteenweg (C) Grepstraat (D) Martinusgang (E) Scheldewegel

KERKHOF ALS GROENE RUIMTE

Droomscenario



AXONOMETRIE

EXTERNE ADVIEZEN
brandveiligheid

De aandachtspunten zijn in deze fase als louter informatief te beschouwen.
Bij een verdere uitwerking tot voorontwerp is overleg met de brandweer vereist.

Laag, middelhoog of hoog gebouw
Voor het geheel kan de basisnorm laag gebouw als leidraad genomen worden (H<10M).

Inplanting
Minimum draaistraal binnen 11 m, buiten 15 m. Context kerkhof nader te bespreken met brandweer.

Compartimentering
De voor het publiek toegankelijke ruimtes mogen samen als 1 compartiment beschouwd worden.
De technische ruimte (stooklokaal) vormt een apart compartiment.

Uitgangen
1 uitgang < 100 personen, 2 uitgangen < 500 personen.
Uitgangen in tegenovergestelde zones.
Uitgangen en vereiste breedte zijn in orde.

Evacuatiewegen
Dagbezetting: 30 m tot evacuatieweg naar trap/uitgang, 45 m tot trap/uitgang, 80 m tot 2e trap/uitgang
Dit is in orde.

Bouwelementen
Nieuwe bouwelementen: R(EI) 30.

Divers
Technische ruimte < 100 m^2. Wanden stooklokaal REI 120, deur EI 60.
Reactie bij brand volgens de norm voor bezetting type 3 (zelfredzaam en wakend).

Geklasseerde kerk te herbestemmen tot gemeenschapsruimte met sanitair en keuken in de portaalzone en een aparte stille ruimte in het koor gekoppeld aan een sacristie en technisch lokaal.

Sanitair

Alles in basis uitvoering, leidingen type 'Alpex' en voorgeïsoleerde leidingen in de vloer om verbinding te maken tussen voor en achterzijde kerk. Sleuf te combineren met sleuven voor de vloerconvectoren.
Positie waterteller is nog niet bepaald; dit kan aan beide zijdes van de kerk ifv. grondleiding.

Centrale verwarming

Nieuwe stookplaats in de technische ruimte met 2 condenserende gasketels. De gasteller wordt buiten een positie gegeven.
Opdeling van het gebouw in 5 zones:
Zone 1 - Portaal (sanitair / keuken) – ca. 47 m²
Zone 2 - Gemeenschapsruimte – ca. 168 m² + 2x 13 m²
Zone 3 - Stille Ruimte – ca. 115 m²
Zone 4 - Sacristie – 22 m²
Zone 5 - Luchtgroep gemeenschapsruimte (boven portaal)
Geheel van warmte te voorzien vanuit de stookplaats, minimum 2 vertrekken in de stookplaats, geheel voorzien van energiemeters om tussenafrekeningen mogelijk te maken.
Omwille van de diverse zones en types van opwarming voor de gemeenschapsruimte en stille ruimte stellen we een systeem voor met in de vloer ingebouwde ventilo-convectoren.
Voor de sacristie / keuken voorzien we ventilo-convectoren van het wand- of plafondtype.

Ventilatie

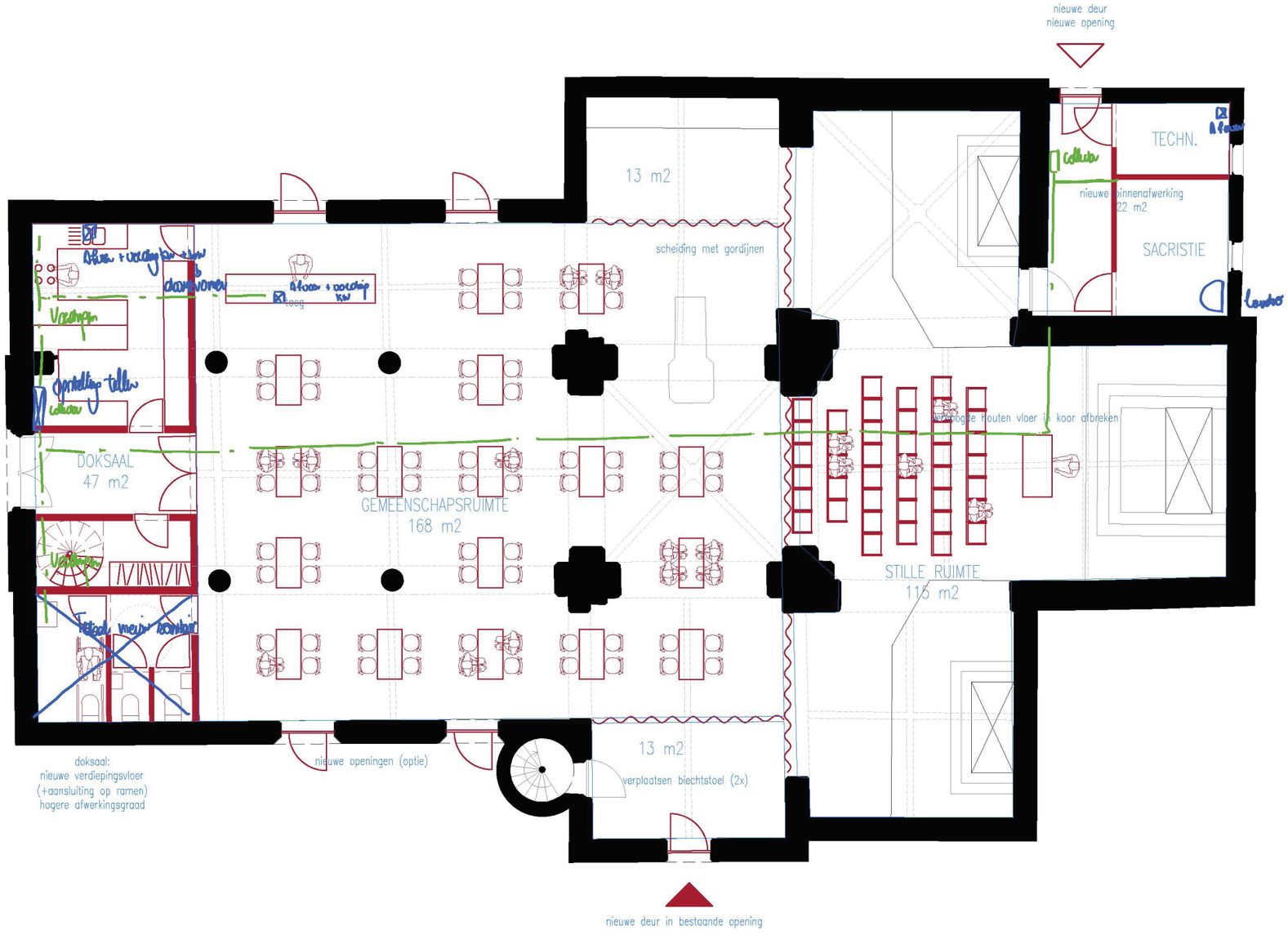
De ventilatie wordt opgedeeld in 3 zones.
Zone 1 – Sanitair, om geurhinder te vermijden. Een buisventilator, enkel extractie.
Zone 2 - Gemeenschapsruimte. Luchtgroep systeem D in een zijbeuk boven het portaal.
Zone 3 - Stille ruimte. Luchtgroep systeem D in het technisch lokaal.

Elektriciteit

De elektrische installatie werd geraamd op basis van de vloeroppervlakte.
Hiervoor een nodige basis als ook accent verlichtingen incl. dimming, voedingen, branddetectie.
Keukentoestellen zijn momenteel niet in het budget voorzien.

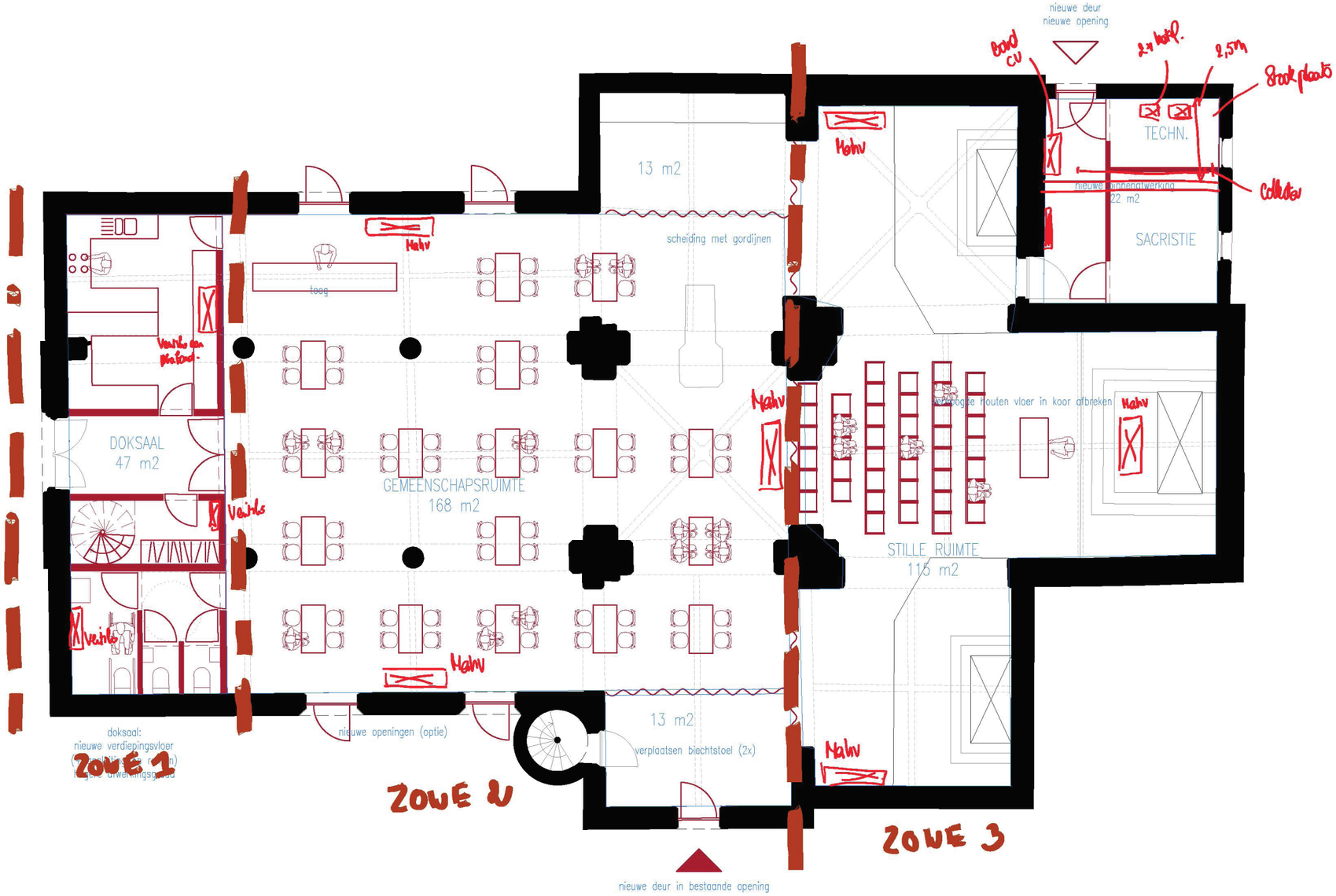
Globaal worden de technieken geraamd op ca. 200.000 €. Besparingen zijn mogelijk maar alleen door te kiezen voor minder performante systemen.

EXTERNE ADVIEZEN
technieken



SCHEMA SANITAIR

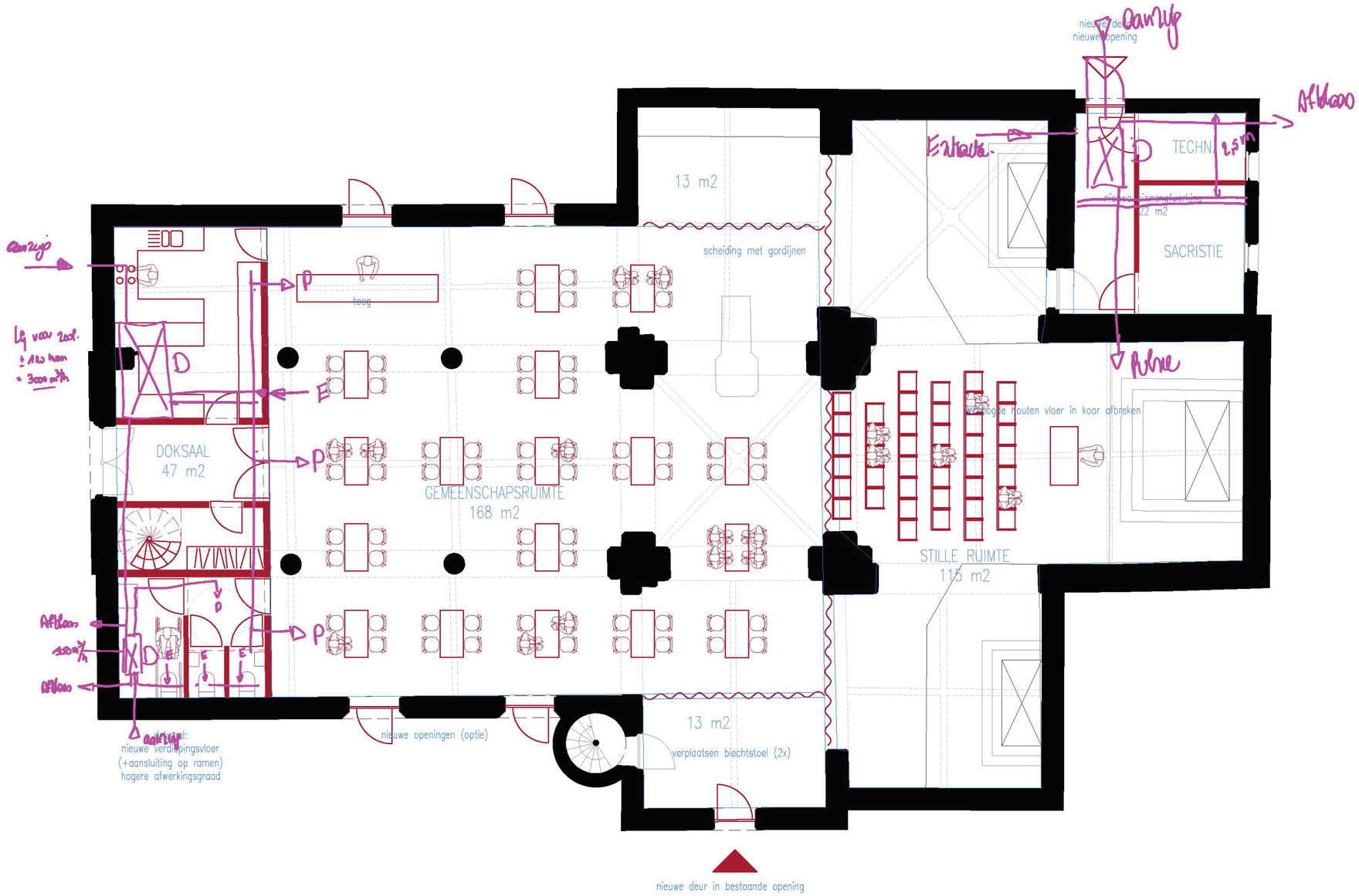
EXTERNE ADVIEZEN
techniken



SCHEMA CENTRALE VERWARMING

EXTERNE ADVIEZEN

techniekeN



SCHEMA VENTILATIE

CONCLUSIE

Deze studie toont aan dat het haalbaar is een gemeenschapsruimte te realiseren in de Sint-Martinuskerk van Schelderode met een variatie aan mogelijkheden, capaciteit en ingrepen. De door TRACE^{tv} onderzochte scenario's variëren van een minimale naar een maximale interventie; het droomscenario verbeeldt een maximale vrijwaring van het interieur en een integratie van het kerkgebouw als gemeenschapsruimte in zijn omgeving.

Voorliggende studie is een ontwerpend onderzoek met als doel inzicht te verwerven in de ruimtelijke mogelijkheden en beperkingen van elk van de voorgestelde scenario's. Een ontwerpend onderzoek verschilt dan ook van een definitief ontwerp dat als doel heeft om de zeer specifiele noden en wensen van het gekozen programma te vertalen naar een uit te voeren ontwerp. In het gekozen scenario wordt een stille ruimte ingericht in het hoofdkoor en wordt de gemeenschapsruimte gerealiseerd binnen de muren van de kerk, zonder nieuwe uitbreiding. Wel wordt er uitgegaan van het openwerken van de kerk naar de omgeving toe, het huidige kerkhof. Er wordt tevens een scenario uitgewerkt waarbij het kerkhof zal evolueren naar een groene buitenruimte waarbij het deel van het kerkhof ter hoogte van de toegang en ten zuiden van de kerk een uitdovend karakter krijgt zodat deze ruimte functioneel betrokken kan worden bij de gemeenschapsruimte. Voor de Sint-Martinuskerk is er reeds een restauratiedossier opgesteld. Het is echter aangewezen dat het restauratie- en herbestemmingsdossier op elkaar afgestemd worden.

De tijdelijke vereniging TRACE realiseert zich dat het complexe verhaal van herbestemming een proces van constante communicatie is. Communicatie die enkel op een degelijke wijze kan gebeuren als alle partners streven naar hetzelfde niveau van kwaliteit en de verwezenlijking van een breed gedragen toekomstproject voor de kerk voor ogen hebben. Het is ons aanvoelen dat dit in Schelderode zeker het geval is. Het is dan ook belangrijk dat al deze partners –gemeente, kerkfabriek, toekomstige gebruikers, omwonenden, bisdom, etc.- betrokken blijven bij de volgende stappen in dit proces, en op regelmatige basis geconsulteerd worden. TRACE^{tv} kan op geen enkele manier de bestaande flow inzake de toekomst van kerken in het algemeen en de Sint-Martinuskerk in het bijzonder beïnvloeden, laat staan mee beslissen over her- of nevenbestemming. TRACE^{tv} kan met deze studie enkel adviseren. Het is wel mogelijk dat de resultaten van deze studie een effect hebben op ontwikkelingen rond de toekomst van het kerkgebouw.

Bij de haalbaarheidsstudie komt duidelijk naar voren dat doordacht maatwerk in de architecturale vertaling van dit project zeer belangrijk is. Wij willen dan ook benadrukken dat de slaagkans van het project staat of valt met de empathische en poëtische vertaling door de uitvoerende ontwerper, met betrekking tot materiaal, licht, keuze meubilair, ... Het totaalpakket kan en mag daarom ook niet opgedeeld worden in delen. Het is een totaalontwerp waar het eindresultaat een totaalsymbiose moet zijn.

BIBLIOGRAFIE

Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Dorpskern Schelderodes. Online via https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/300785. Geraadpleegd op 17 september 2017.

Agentschap Onroerend Erfgoed 2016: Parochiekerk Sint-Martinus. Online via https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/36618. Geraadpleegd op 17 september 2017.

Merelbeke: bezienswaardigheden Schelderode. Online via https://www.merelbeke.be/vrije-tijd/toerisme/bezienswaardigheden/bezienswaardigheden-schelderode. Geraadpleegd op 17 september 2017.

Merelbeke: Schelderode. Online via https://www.merelbeke.be/schelderode. Geraadpleegd op 17 september 2017.

REFERENTIES

afbeeldingen

COVERFOTO
Postkaart Schelderode Kerkzicht en Dorpstraat, datum onbekend, fotograaf onbekend, online via merelbeke.debeeldbank.be, geraadpleegd op 14.09.2017

PAGINA 7
Fricx kaarten 1712, online via www.geopunt.be, geraadpleegd op 16.09.2017

PAGINA 8
(01) Ferraris kaarten 1771-1778, online via www.geopunt.be, geraadpleegd op 14.09.2017
(02) Atlas der Buurtwegen 1841, online via www.geopunt.be, geraadpleegd op 14.09.2017
(03) Vandermaelen kaarten 1846-1854, online via www.geopunt.be, geraadpleegd op 14.09.2017
(04) Popp kaarten 1842-1879, online via www.geopunt.be, geraadpleegd op 14.09.2017

PAGINA 9
(01) Primitief kadaster Provincie Oost-Vlaanderen Gemeente Schelderode 1830-1833a
(02) Primitief kadaster Provincie Oost-Vlaanderen Gemeente Schelderode 1830-1833b

PAGINA 10
(01) Topografische kaart 1863, online via www.cartesius.be, geraadpleegd op 14.09.2017
(02) Topografische kaart 1879, online via www.cartesius.be, geraadpleegd op 14.09.2017
(03) Topografische kaart 1893, online via www.cartesius.be, geraadpleegd op 14.09.2017
(04) Topografische kaart 1927, online via www.cartesius.be, geraadpleegd op 14.09.2017

PAGINA 11
(01) Topografische kaart 1937, online via www.cartesius.be, geraadpleegd op 14.09.2017
(02) Topografische kaart 1966, online via www.cartesius.be, geraadpleegd op 14.09.2017
(03) Topografische kaart 1978, online via www.cartesius.be, geraadpleegd op 14.09.2017

PAGINA 12
(01) Luchtfoto 1971, online via www.geopunt.be, geraadpleegd op 15.09.2017
(02) Luchtfoto 1979-1990, online via www.geopunt.be, geraadpleegd op 15.09.2017
(03) Luchtfoto 2000-2003, online via www.geopunt.be, geraadpleegd op 15.09.2017
(04) Luchtfoto 2016, online via www.geopunt.be, geraadpleegd 15.09.2017

PAGINA 13
Luchtfoto 2016, online via www.geopunt.be, geraadpleegd 15.09.2017

PAGINA 14
Schelderode met links de kerk en rechts het kasteel, 1970, online via merelbeke.debeeldbank.be, geraadpleegd op 17.09.2017

PAGINA 15
(01) Plan Schelderode - Parochiekerk van St. Niklaas : Ontwerp tot vergroting en herstelling, 1875, Auguste Van Assche, via bibliotheek UGent, verkregen op 15.03.2018
(02) Schets en beschrijving van uitgevoerde verbouwingswerken, 1880, auteur onbekend, via kadoc Leuven, verkregen op 14.03.2018

PAGINA 16-18
(01, 02, 03) Postkaarten Schelderode, de kerk, 1905, online via www.delcampe.net, geraadpleegd op 17.09.2017
(04, 05) Postkaarten het kasteel van Schelderode, datum onbekend, online via merelbeke.debeeldbank.be, geraadpleegd op 17.09.2017
(06) Zuidwest-gevel van de Sint-Martinuskerk, 1942, fotograaf commissariaat Generaal 's Lands Wederopbouw, online via www.balat.kikirpa.be, geraadpleegd op 14.09.2017
(07) Zuidgevel van de Sint-Martinuskerk, 1942, fotograaf commissariaat Generaal 's Lands Wederopbouw, online via www.balat.kikirpa.be, geraadpleegd op 14.09.2017
(08) Zicht vanuit de noordelijke zijbeuk, 1942, fotograaf commissariaat Generaal 's Lands Wederopbouw, online via www.balat.kikirpa.be, geraadpleegd op 14.09.2017
(09) Zicht vanop het doksaal, 1942, fotograaf commissariaat Generaal 's Lands Wederopbouw, online via www.balat.kikirpa.be, geraadpleegd op 14.09.2017
(10) Hoofdaltaar van de kerk, 1942, fotograaf commissariaat Generaal 's Lands Wederopbouw, online via www.balat.kikirpa.be, geraadpleegd op 14.09.2017
(11) Zicht vanuit de zuidelijke zijbeuk, 1942, fotograaf commissariaat Generaal 's Lands Wederopbouw, online via www.balat.kikirpa.be, geraadpleegd op 14.09.2017
(12) Noordelijk zij-altaar van de kerk, 1942, fotograaf commissariaat Generaal 's Lands Wederopbouw, online via www.balat.kikirpa.be, geraadpleegd op 14.09.2017
(13) Noordwest-gevel van de kerk, 1977, fotograaf Wildemeersch, online via www.balat.kikirpa.be, geraadpleegd op 14.09.2017
(14) Zicht richting zijbeuk en doksaal, 1977, fotograaf Wildemeersch, online via www.balat.kikirpa.be, geraadpleegd op 14.09.2017

PAGINA 20, 22, 25, 30
Sint-Martinuskerk Schelderode, buitenruimte, foto's door TRACE

PAGINA 35-37
Sint-Martinuskerk Schelderode, interieur, foto's door TRACE

PAGINA 38
Foto laatste zondagsmis 27 augustus 2017, verkregen via de kerkfabriek

PAGINA 39
Huidige parochiezaal in Basisschool S.G. De Graankorrel, foto door TRACE

PAGINA 41
(01) Koorafsluiting Kapel van Lenneke Mare, Sint-Lambrechts-Woluwe (B), 1944, online via www.balat.kikirpa.be, geraadpleegd op 25.09.2016
(02) Koorafsluiting kerk Portugal (P), 1978, Gerard Dukker, online via commons.wikimedi.com, geraadpleegd op 25.09.2016
(03) Koorafsluiting Franciscanenkerk, Weert (NL), 1964, G.Th.Delemarre, online via commons.wikimedi.com, geraadpleegd op 25.09.2016

PAGINA 43
(01) St. Martinuskerk, Baak (NL), architect Wim Boerman, online via cwikimedia.org, geraadpleegd op 10.10.2016
(02, 03) St-Alfonsuskerk, Woonzorgcentrum Sint-Vincentius, Leuven (B), 360 Architecten, online via flickr.com, geraadpleegd op 04.05.2017
(04) Dorpshuis de Trapkes, Sprundel (NL), online via herbestemmingkerken.be, geraadpleegd op 10.05.2017

PAGINA 52
(01) Sint-Gertrudis van Nijvelkerk, Heerle (NL), Oomen Architecten, online via oomenarchitecten.nl, geraadpleegd op 04.05.2017
(02, 03) St-Alfonsuskerk, Woonzorgcentrum Sint-Vincentius, Leuven (B), 360 Architecten, online via flickr.com, geraadpleegd op 04.05.2017

PAGINA 61
(01, 03) Medieval Mile Museum, Kilkenny (IE), Mccullough-Mulvin Architects, online via archdaily.com, geraadpleegd op 18.01.2018
(02) De Karmeliet, Brugge (B), architect Philippe Vierin, online via lootens-line.be, geraadpleegd op 18.01.2018
(04) St-Laurenskerk, Rotterdam (NL), architect Wim Quist, online via bouwkunst.archidev.info, geraadpleegd op 19.01.2018

PAGINA 62
(01) Sint-Johannes de Doperkerk, Sprundel (NL), architect Ad Smeulders, online skwsprundel.nl, geraadpleegd op 01.10.2016

REFERENTIES
afbeeldingen

PAGINA 66
(01) Sint-Gertrudis van Nijvelkerk, Heerle (NL), Oomen architecten, online via www.oomenarchitecten.nl, geraadpleegd op 01.05.2017
(02) St. Annakerk, Breda (NL), Oomen architecten, online via www.oomenarchitecten.nl, geraadpleegd op 01.05.2017
(03) Fontevraud l'Hotel, Fontevraud-l'Abbaye (FR), online via www.the-indexe.com, geraadpleegd op 22.04.2017

PAGINA 78
(01, 02) Stadhuis en toerismekantoor Diksmuide (B), ONO architectuur i.s.m. Callebaut architecten, foto Donckers N., online via vlaamsebouwmeester.be, geraadpleegd op 05.08.2018
(03) UHasselt in de Oude Gevangenis, Hasselt (B), noAarchitecten, foto Kim Zwarts, online via vai.be, geraadpleegd op 05.08.2018

PAGINA 82
(01) Bluestone Lane's Upper East Side Café, New York (VS), online via bluestonelaneny.com, geraadpleegd op 01.05.2017
(02) Foto receptie aan westportaal St-Martinuskerk bij laatste zondagsmis 27 augustus 2017, verkregen via de kerkfabriek
(03) Terras-pop up De Swarte Leeuw in koffiehoek St-Laurenskerk, Rotterdam (NL), online via deoudrotterdammer.nl, geraadpleegd op 27.05.2017

PAGINA 84
(01) Kerkhof als parktuin (GB), fotograaf Paul Wishart, online via 123rf.com, geraadpleegd op 29.05.2018
(02) Woodland begraafplaats, Skogskyrkogarden Stockholm (SU), online via mysendoff.com, geraadpleegd op 01.06.2018

PAGINA 89
St-Alfonsuskerk, Woonzorgcentrum Sint-Vincentius, Leuven (B), 360 Architecten, online via flickr.com, geraadpleegd op 04.05.2017

PAGINA 92
Sint-Gertrudis van Nijvelkerk, Heerle (NL), Oomen architecten, online via www.oomenarchitecten.nl, geraadpleegd op 01.05.2017

PAGINA 94
(01) Sint-Jozef-Colomakerk, Mechelen (B), online via parochie-coloma.be, geraadpleegd op 18.09.2017
(02) Sint-Johannes de Doperkerk, Sprundel (NL), architect Ad Smeulders, online via skwsprundel.nl, geraadpleegd op 01.10.2016

PAGINA 96
Kerk Wetsinge, Groningen (NL), 2013, J.O.N.G architecten, online via toekomstreligieuserfgoed.nl en blgroningen.nl, geraadpleegd op 01.05.2018

PAGINA 97
Leegkerk, Groningen (NL), 2013, awg architecten, online via crkc.be, geraadpleegd op 10.07.2018

PAGINA 98
Kerk St. George and St. Thomas, Dublin (IER), 2008, Clancy Moore Architects, online via aliceclancy.com, geraadpleegd op 11.07.2018

TRACE tv

team

Onderzoeksgroep TRACE Universiteit Hasselt - Architecten Broekx-Schiepers - Saidja Heynickx - UR Architects

Het herbestemmen van kerken is een delicate materie die om maatwerk vraagt. Als team met uiteenlopende specialiteiten en overlappende methodiek hebben we reeds ervaring met de complexiteit van kerkgebouwen. De vier partners brengen elk hun eigen expertise en persoonlijke benadering binnen: drie kleinschalige ontwerpbureau's met merite en auteursbenadering waarbij maatwerk, precisie, métier en kwaliteit centraal staat, die onderzoeksgericht zijn en waarbij een dialoog met de bouwheer de basis vormt voor een ontwerp: **Architecten Broekx-Schiepers, Saidja Heynickx en UR Architects**. Allen zijn als docent ook verbonden aan de faculteit architectuur & kunst van de Universiteit Hasselt.
Zij werken voor dit project samen met de **onderzoekgroep TRACE** van die faculteit. Naast fundamenteel en ontwerpend onderzoek, voert de groep ook dienstverleningsprojecten uit. Ze bouwen kritische massa op rond her- en nevenbestemming van erfgoed, met bijzondere focus op religieus erfgoed. De voorbije jaren kregen ze de opdracht van verschillende steden en gemeenten, kerkfabrieken en lokale kerkbesturen om na te denken over de toekomst van ondertussen ruim 40 kerkgebouwen en enkele kloosters in Limburg en Antwerpen. De onderzoeksgroep beschikt over een nationaal en internationaal netwerk. Door zijn onderzoekservaring in het domein van herbestemming van religieus erfgoed heeft TRACE contacten opgebouwd met stakeholders uit verschillende domeinen: CRKC, de bisschoppen, Agentschap Onroerend Erfgoed, lokale en regionale besturen. TRACE heeft daardoor een goed inzicht in de bezorgdheden en belangen van elk van hen en tracht steeds deze verschillende partijen samen te brengen in een concreet project. Op ontwerpmatig vlak is het inclusief ontwerpen, op maat van de opdrachtgever, de gebruiker, en de omgeving, kenmerkend voor drie ontwerpbureau's die deel uitmaken van dit consortium.



COLOFON

Ontwerpend haalbaarheidsonderzoek n.a.l.v. de transformatie van de Sint-Martinuskerk voor herbestemming

In opdracht van:
GEMEENTEBESTUUR MERELBEKE

adres: Hundelgemsesteenweg 353, 9820 Merelbeke
contactpersoon gemeente: Michaël Pector, Hilde Verwaeren
email: michael.pector@merelbeke.be, hilde.verwaeren@merelbeke.be

Projectbegeleiding:
PROJECTBUREAU HERBESTEMMING KERKEN - NIEK DE ROO
email: projectbureau@herbestemmingkerken.be

Het Projectbureau 'Herbestemming Kerken' is een initiatief van:

- De minister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Buitenlands beleid en Onroerend Erfgoed.
- De Vlaamse minister van Binnenlands Bestuur, Inburgering, Wonen, Gelijke Kansen en Armoedebestrijding.
- De Vlaamse Vereniging voor Steden en Gemeenten (VVSG), mede-optredend namens het Kenniscentrum Vlaamse Steden en Vlinter (Koepel Vlaamse Streekontwikkelingsorganisaties).
- Het Team Vlaamse Bouwmeester van het Departement Kanselarij en Bestuur.
- Het Centrum voor Religieuze Kunst en Cultuur.

Het Projectbureau werkt nauw samen met het agentschap Onroerend Erfgoed van de Vlaamse overheid.

Dit begeleid haalbaarheidsonderzoek voor herbestemming werd mede financieel mogelijk gemaakt door een onderzoekspremie van 80% in toepassing van het besluit van de Vlaamse Regering betreffende de uitvoering van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013.

Vlaanderen
verbeelding werkt

Ontwerpbureau:
TRACE tv
Tijdelijke vereniging van de onderzoeksgroep ArcK van de Faculteit Architectuur en Kunst (ARK)
Universiteit Hasselt / Architecten Broekx-Schiepers / Architect Saidja Heynickx / UR architects

adres: Universiteit Hasselt / Campus Diepenbeek, Agoralaan Gebouw D, B-3590 Diepenbeek
email: tvtrace@uhasselt.be

Prof. Dr. Koenraad Van Cleempoel, Dr. Bie Plevoets / tel: 011 29 21 13
Prof. Arch. Jo Broekx, Arch. Marcella Schiepers / tel: 011 32 15 99
Prof. Arch.-Int.Arch Saidja Heynickx / tel: 0472 955 273
Prof. Ir. Arch. Nikolaas Vande Keere, Ir. Arch. Regis Verplaetse / tel: 02 732 08 22

Datum:
21 november 2018

Alle tekeningen zijn indicatief, de maatvoering is onder voorbehoud en gebaseerd op de gegevens en plannen die aangereikt werden door de opdrachtgever